

Skolundersökningen om brott 2015

Teknisk rapport

Skolundersökningen om brott 2015

Teknisk rapport

Rapport 2016:22

Brå – kunskapscentrum för rättsväsendet

Myndigheten Brå verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete, till i första hand regeringen och myndigheter inom rättsväsendet.

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format. Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Denna rapport kan laddas ner från Brås webbplats, www.bra.se

Brottsförebyggande rådet, Enheten för kommunikation
Box 1386, 111 93 Stockholm.
Telefon 08-527 58 400
e-post info@bra.se
Brå på Internet www.bra.se

Redaktör: Anna Frenzel
Omslag: Maimi Parik
Produktion: Ordförandet AB

© Brottsförebyggande rådet 2016
URN:NBN: SE: BRA-677

Förord

Ungdomsbrottslighetens omfattning och utveckling är en återkommande fråga i samhällsdebatten. Det är välkänt att många ungdomsbrott begås utan att de upptäcks och polisanmäls. Detsamma gäller även ungdomars utsatthet för brott. Självdeklarationsundersökningar är därför en värdefull källa till kunskap både om ungdomsbrottslighetens omfattning, karaktär och utveckling, och om ungdomars utsatthet för brott.

Det övergripande syftet med Skolundersökningen om brott (SUB) är att beskriva hur vanligt det är att elever i årskurs nio uppger att de utsatts för vissa typer av brott, samt hur vanligt det är att de deltagit i olika typer av brott eller andra riskbeteenden.

Syftet med denna tekniska rapport är att ge en mer utförlig beskrivning av undersökningens genomförande och innehåll. Målgrupp för den tekniska rapporten är läsare med specialintresse för de metodologiska aspekterna av undersökningen. Rapportens författare är Anna Frenzel, utredare på Brå.

Brå vill rikta ett stort tack till alla rektorer och lärare som hjälpt oss att genomföra undersökningen och självfallet också till alla elever som delgett oss sina erfarenheter.

Stockholm i december 2016

Erik Wennerström
Generaldirektör

Thomas Hvitfeldt
Tillförordnad enhetschef

Innehåll

Inledning	6
Undersökningens utformning	8
Webbenkät kontra pappersenkät.....	8
Översyn av frågeformuläret.....	9
Population.....	10
Frågeinnehåll.....	11
Urval	14
Urvalsmetod.....	14
Problem med urval som baseras på elever	16
Undersökningens genomförande	17
Instruktioner till skolorna	17
Hantering och bearbetning av data	17
Redovisning av resultat	18
Vikter	20
Beskrivning av vikter.....	20
Regressionsanalyser	22
Avvägningar vid regressionsanalyser	22
Resultatens tillförlitlighet och jämförbarhet	24
Täckningsfel.....	24
Externt bortfall	24
Internt bortfall	25
Urvalsfel.....	26
Mätfel	26
Tolkningsutrymme	27
Kvalitetssäkring.....	27
Jämförbarhet med tidigare SUB.....	27
Tillgänglighet	28
Referenser	29
Bilagor	31
Bilaga 1. Inledande brev till rektorerna på de utvalda skolorna.....	31
Bilaga 2. Instruktionsbrev till klasslärare/berörd personal	35
Bilaga 3. Missivbrev och frågeformulär Skolundersökningen om brott	39
Bilaga 4. Resultat från SCB:s expertgranskning.....	60
Bilaga 5. Resultat från SCB:s kognitiva intervjuer	84
Bilaga 6: Variabellista.....	110
Bilaga 7: Internt bortfall.....	115

Inledning

Sedan 1995 har det i Sverige genomförts återkommande riksrepresentativa skolundersökningar där elever i årskurs nio anonymt fått besvara frågor om deras erfarenheter inom en rad olika områden, bland annat utsatthet för brott samt delaktighet i brott och andra riskbeteenden (till exempel skolk).

De första två åren (1995 och 1997) genomfördes undersökningen vid kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet. Mellan år 1999 och 2011 genomfördes undersökningen vid Brås enhet för forskning och utveckling. Eftersom undersökningen är en periodiskt återkommande statistisk undersökning, har Brå därefter beslutat att undersökningen ska förvaltas och produceras av Enheten för statistiska undersökningar.

Undersökningen genomfördes vartannat år mellan 1995 och 2005, och därefter vart tredje år fram till 2011. Den senaste datainsamlingen, som huvudrapporten baseras på, gjordes i december 2015.

Det övergripande syftet med undersökningen är att beskriva hur vanligt det är att ungdomar uppger sig ha utsatts för vissa typer av brott, eller ha deltagit i brott eller andra riskbeteenden. Denna typ av självdeklarationsundersökningar är en viktig källa till kunskap om ungdomsbrottslighetens omfattning och karaktär. Med hjälp av självdeklarationsundersökningar har man möjlighet att få en bild av den brottslighet som inte registreras. Sedan metoden introducerades i USA i slutet av 1940-talet och i Sverige i början av 1960-talet har den frekvent använts för att pröva hypoteser om varför ungdomar begår brottsliga handlingar och ibland för att studera trender i brottsligheten.¹ Med hjälp av självdeklarationsundersökningar har man möjlighet att utveckla och förbättra olika förklaringsmodeller till varför ungdomar begår brottsliga handlingar. Detta i sin tur gör det möjligt att arbeta fram mer effektiva förebyggande åtgärder. Datamaterialet från respektive årgång av Skolundersökningen om brott är tillgängligt för forskning och för beställning av specialanpassad statistik.

Denna rapport beskriver hur den senaste skolundersökningen genomförts samt hur enkäten förändrats mellan datainsamlingen 2011 och 2015. För jämförelser med tidigare års enkäter hänvisas till respektive års tekniska rapport.

¹ Se till exempel Salmi (2009) och Balvig (2011).

Undersökningen i korthet

Population: Elever i årskurs nio vid kommunala och fristående skolor i Sverige.

Frågeområden: Utsatthet för brott, delaktighet i brott och andra riskbeteenden, attityder till brott, relation till familj och kompisar, fritidsintressen m.m.

Periodicitet: Undersökningen genomfördes vartannat år under perioden 1995–2005, och därefter vart tredje år fram till 2011. Den senaste insamlingen skedde i december 2015.

Urvalsram: 1 681 skolenheter från Skolregistret (SCB).

Urvalsstorlek: 330 skolor.

Antal medverkande elever (n): 4 659 elever.

Datainsamlingsmetod: Pappersenkäter distribuerade av lärare.

Datainsamlingsperiod: December 2015 – januari 2016.

Undersökningens utformning

Inför årets datainsamling undersöktes möjligheten att gå över till att använda webbenkät istället för pappersenkät. Utöver detta har enkäten även genomgått en revidering med efterföljande expertgranskning och kognitivt test hos Statistiska centralbyrån (SCB).

Webbenkät kontra pappersenkät

Möjligheten att använda webbenkät istället för pappersenkät undersöktes, för att minska den administration som är förknippad med pappersenkäter dels eftersom dessa medför kostnader, dels i syfte att underlätta för skolorna. En övergång till webbenkäter får dock inte medföra en risk för minskad anonymitet eller ett ändrat svarsmönster bland eleverna.

En genomgång av forskning som undersökt eventuella skillnader i svarsmönster mellan webbenkät och pappersenkät visar att svarsmönstren generellt sett inte skiljer sig åt.² Däremot visar flera av studierna att det finns en risk att elevernas anonymitet försvagas när de ska sitta i en datorsal för att besvara en webbenkät. Dels kan eleverna som sitter bakom se hur de framför svarar, dels riskerar datorerna på samma rad att stå för nära varandra, så att eleverna ser vad de som sitter bredvid svarar. Detta är lättare att undvika om eleverna får svara på en pappersenkät, eftersom de då lättare kan dölja enkäten medan de svarar. Om eleverna inte kan svara utan att andra ser svaren kan inte den utlovade anonymiteten säkerställas. Då ökar också risken för en minskad svarsfrekvens, liksom för mer tillrättalagda och socialt önskvärda svar på frågorna i enkäten.³

Utöver dessa aspekter måste skolorna även ha de tekniska lösningar som krävs för att kunna genomföra webbenkäter. Även om det finns uppenbara fördelar med webbenkäter, kan man inte bortse från det extra arbete en övergång till webbenkäter riskerar att medföra för lärarna i skolorna, vilket i sin tur riskerar att minska svarsfrekvensen. Om alla elever skulle ha tillgång till en egen dator vore det troligtvis inget problem, men med tanke på att detta fortfarande är relativt ovanligt⁴ innebär en övergång till webbenkäter att lärarna behöver boka och administrera en klassuppsätt-

² Se till exempel Raghupathy & Hahn-Smith (2013), Eaton m.fl. (2010), Lucia m.fl. (2007) samt Knapp & Kirk (2003).

³ Raghupathy & Hahn-Smith (2013) och Eaton m.fl. (2010).

⁴ År 2012 undersökte Skolverket tillgången på datorer i grundskolorna. En fjärdedel av skolorna hade då tillgång till datasal medan 14 procent av eleverna i kommunala skolor och 18 procent av eleverna i fristående skolor hade en personlig dator som skolan försett dem med. Undersökningen visade också att i de ämnen där datoranvändning var vanligast (svenska och samhällsorienterade ämnen) var det mer än 20 procent av eleverna som uppgav att de hade inga eller nästan inga lektioner med dator (Skolverket 2013).

ning datorer för att undersökningen ska kunna genomföras i alla deltagande klasser inom den aktuella tidsperioden. Detta behöver sedan även upprepas för de elever som varit frånvarande vid det första datainsamlingstillfället.

Utifrån dessa överväganden om elevernas anonymitet och skolornas tekniska lösningar beslutade Brå att inte använda webbenkäter i årets datainsamling. Detta utesluter dock inte möjligheten att använda webbenkäter i framtiden.

Översyn av frågeformuläret

Även en översyn av frågeformuläret har genomförts inför årets datainsamling. Syftet med översynen var dels att uppdatera enkäten rent språkligt, dels att se över vilka frågor som inte längre ansågs aktuella samt om det saknades nya aktuella frågeområden.

Ett exempel på föråldrade frågor är ”Har du med flit förstört telefonhytt, gatlykta, fönster, någons cykel eller annan sak som inte var din?”, där *telefonhytt* har ersatts med *busskur*. Ett annat exempel är ”Hur ofta ungefär brukar du surfa på internet på din fritid?” som strukits helt, eftersom den ökade internetanvändningen i vardagen gjort frågan irrelevant.

I samband med översynen av frågeformuläret fick SCB även i uppdrag att genomföra både en expertgranskning och ett kognitivt test av enkäten.⁵ Såväl expertgranskningen som det kognitiva testet visade på att flera ändringar var nödvändiga att göra. Expertgranskningen visade till exempel att vissa svarsskalor inte var logiska i förhållande till hur frågan var formulerad. Revideringen har inneburit att vissa frågor plockats bort medan några nya frågor tillkommit. Utöver detta har språket ändrats i vissa frågor för att underlätta för eleverna och minska risken för feltolkningar. Dessa resultat, att vissa frågor behövde omarbetas, är i linje med en tidigare avhandling publicerad vid Stockholms universitet, som också visade på att vissa frågor inte fungerade som det var tänkt (Andersson 2011).

Efter en första omarbetning av enkäten lämnades synpunkter från både en intern och en extern referensgrupp. Därefter genomgick enkäten först expertgranskningen och sedan det kognitiva testet hos SCB. Därefter gjordes ytterligare ändringar utifrån resultatet från de båda testerna.⁶

Kognitivt test av frågeformuläret

Syftet med det kognitiva testet var att undersöka om det fanns några problem för testpersonerna att förstå och besvara frågorna i enkäten, samt att granska hur instruktioner och missivbrev kunde uppfattas. Det kognitiva testet kunde också ge indikationer på hur enkäten behövde förändras för att i möjligaste mån undvika mätfel. När man formulerar en enkät som riktar sig till barn och ungdomar är det av yttersta vikt att försöka formulera så tydliga frågor som möjligt, och det är en stor fördel att testa enkäten med hjälp av ett kognitivt test (Borgers m.fl. 2000).

Det kognitiva testet bestod av besöksintervjuer med fem testpersoner i åldern 15–16 år. Alla testpersonerna gick i årskurs nio, och intervjuerna

⁵ Se bilaga 4 och 5.

⁶ I tabell 1 i bilaga 6 framgår vilka frågor som förändrats jämfört med den förra undersökningen.

genomfördes på deras skolor. Testpersonerna hade olika bakgrund vad gäller svensk/utländsk bakgrund, familjesituation, utsatthet för brott, egen delaktighet i brott samt alkohol- och drogvanor.

Efter att testpersonen läst missivbrevet och besvarat enkäten pratade intervjuaren och testpersonen om frågorna i enkäten. Intervjuaren ställde även fördjupningsfrågor enligt en frågeguide som anpassats för enkäten. Testpersonernas generella intryck av enkäten var att språket var lätt att förstå samt att enkäten tar upp viktiga och intressanta frågor. En testperson tyckte att enkäten är lite för lång, men hade samtidigt svårt att se hur enkäten skulle kunna kortas ned eftersom den tar upp viktiga frågor.

En annan testperson uttryckte uppskattning över att enkäten, till skillnad från många andra enkäter, fick henne att känna sig inkluderad och att det fanns svarsalternativ som passade henne:

Jag har haft en väldigt krånglig uppväxt och sådant. Och då har jag varit så här ... Om man ska svara på frågor, så finns alla vanliga svar med, men inte för dem som är lite annorlunda. Men det var det som kändes mycket lättare nu.

En av testpersonerna reagerade på frågorna om alkohol och droger, och menade att det är tveksamt om man svarar ärligt på dessa frågor:

Frågorna om "har du t.ex. snattat, druckit eller sålt hasch...". Den som sålt hasch kommer inte svara att "jag har sålt hasch". Det får man tänka på också. /.../ För det finns många som jag känner som gör det på riktigt. Och de hade säkert också kryssat "nej".

Ytterligare en annan av testpersonerna sa att hon svarat ärligt på enkäten eftersom hon litat på att hon är anonym, men att det är en annan sak att vara ärlig när enkäten ska besvaras i klassrummet:

För då kan ju någon sitta och titta liksom. Även om man dragit isär bänkarna så kan ju någon sitta och titta. Så då skulle man nog inte skriva exakt, tror jag.

Utöver detta visade det kognitiva testet tecken på att testpersonerna tenderade att styra sina svar mot det som uppfattades som socialt önskvärt, och att frågorna i enkäten tolkas subjektivt utifrån respondentens erfarenheter och föreställningar om vilka normer som gäller. Detta problem är inte unikt för denna enkät. Problem med under- och överrapportering samt att respondenterna ger socialt önskvärda svar förekommer i alla enkäter med känsliga frågor, vilket är viktigt att ha i åtanke vid tolkningar av statistiken. Dessa problem diskuteras mer ingående i kapitlet *Resultatens tillförlitlighet och jämförbarhet*.

Population

Syftet med undersökningen är att ta fram statistisk om utsatthet för brott samt delaktighet i brott och andra riskbeteenden bland elever i årskurs nio i Sverige. I populationen ingår elever inskrivna vid kommunala och fristående skolor som enligt Skolregistret har årskurs nio. Särskolor och specialskolor ingår inte i urvalet. Endast klasser där eleverna själva kan

ylla i enkäten inkluderas i urvalet.⁷ Detta medför att klasser med elever som kan antas ha svårigheter med att förstå enkäten på grund av exempelvis vissa typer av funktionsnedsättningar eller språkhinder inte ingår i urvalet. Skolor med färre än fem elever i årskurs nio exkluderades för att undvika att i urvalet få med skolor med enbart någon enstaka elev eller mycket få elever (till exempel sjukhuskolor).

Det totala antalet skolor i urvalsramen var 1 681. Totalt antal elever i populationen var 102 691. I Sverige går idag 85 procent av grundskole-eleverna i skolor med kommunala huvudmän, medan resterande 15 procent går i skolor med enskilda huvudmän (så kallade friskolor).

Frågeinnehåll

Nedan presenteras de olika avsnitten i frågeformuläret. För ytterligare information om de frågor som ställs i undersökningen, se det kompletta frågeformuläret i bilaga 3. I bilaga 6 återfinns även en variabelförteckning där det framgår vilka frågor som har förändrats sedan föregående undersökning samt vilka nya frågor som tillkommit.

Frågeformuläret utformades ursprungligen till vissa delar med förebild från en internationellt organiserad självdeklarationsundersökning med ungdomar i 13 länder (Junger-Tas m.fl. 1994). Flera av frågorna har använts i liknande nationella och internationella undersökningar.

A. Frågor om dig och din familj

Enkäten inleds med frågor om elevens bakgrund, såsom kön, födelseland (i Sverige eller utomlands), om föräldrarna är födda i Sverige eller utomlands, föräldrarnas utbildning och sysselsättning, familjens ekonomiska situation samt vilken typ av bostad de bor i. I detta avsnitt har flera frågor bytts ut sedan föregående undersökning, främst för att bättre försöka fånga elevens uppfattning om familjens ekonomiska situation.

B. Frågor om utsatthet för brott

Enkätens andra del innehåller frågor om utsatthet för flera olika typer av brott: olika typer av stöld, misshandel, hot, rån, sexualbrott, kränkningar via internet samt hatbrott.⁸ För misshandel och sexualbrott ställs två frågor per brottstyp, för att fånga upp både mindre grova och grövre handlingar.

Den referensperiod som används är de senaste tolv månaderna. För samtliga typer av brott, förutom kränkningar via internet och hatbrott, ställs även en följdfråga om huruvida den senaste händelsen blivit polisanmäld. De elever som uppger att de blivit utsatta för misshandel, hot, rån eller sexualbrott får dessutom en följdfråga om var händelsen inträffade.

Frågorna gällande misshandel, hot, rån och sexualbrott är utformade med hjälp av konkreta beskrivningar av gärningen (till exempel "Under de senaste 12 månaderna, har någon med avsikt *slagit dig, sparkat dig eller*

⁷ Detta bedöms av rektorerna på de medverkande skolorna i samband med steg 1 i urvalsprocessen (läs mer om urvalsprocessen nedan).

⁸ Frågorna som rör hatbrott redovisas i Brås statistik över hatbrott.

utsatt dig för annat våld så att du skadades så mycket att du blev tvungen att besöka *sjuksköterskalsjuksyster, läkare eller tandläkare?*”). Detta sätt att formulera frågor på anses vara bättre lämpat när man ställer känsliga frågor (Straus m.fl. 1996). Detta blir kanske ännu viktigare när undersökningen riktar sig till ungdomar, som kan ha svårt att förstå mer abstrakta formuleringar, även om dessa anses korrekta rent juridiskt.

C. Frågor om delaktighet i brott och andra riskbeteenden

I den tredje delen av enkäten ställs frågor om hur ofta eleven deltagit i brott och andra riskbeteenden under de senaste tolv månaderna. Frågorna täcker in en mängd olika brottsliga handlingar, såsom stöld, våld och skadegörelse. Därutöver ingår frågor om andra riskbeteenden, till exempel skolk och alkoholkonsumtion. I detta avsnitt har vissa tidigare frågor utgått i årets undersökning, samtidigt som flera nya frågor lagts till. Vissa frågor har också omformulerats och utökats med exempel på vad som avses.

Svarsalternativen är: *Ingen gång, 1–2 gånger, 3–5 gånger, 6–10 gånger, 11–20 gånger* samt *Mer än 20 gånger*. En viktig förändring i detta avsnitt är att de två sista svarsalternativen har modifierats (dessa var förut *11–50 gånger* samt *Mer än 50 gånger*).

Den tredje delen av enkäten avslutas med en fråga om huruvida eleven åkt fast för polisen för något brott han eller hon begått. De elever som svarar ja på denna fråga får även besvara två följdfrågor som handlar om vid vilken ålder eleven åkte fast första gången, samt om han eller hon fått delta i samtal eller något program inom socialtjänsten med anledning av detta.

D. Frågor om tobak, alkohol och droger

Enkätens fjärde avsnitt inkluderar frågor om tobaksvanor samt bruk av alkohol och droger. För frågorna om alkohol och droger är svarsalternativen *Ingen gång, 1–2 gånger, 3–5 gånger, 6–10 gånger, 11–20 gånger* samt *Mer än 20 gånger*. Även här har de två sista svarsalternativen modifierats (dessa var förut *11–50 gånger* samt *Mer än 50 gånger*). I avsnittet tillkom en ny fråga som rör om eleven provat spice eller liknande rökmixar.

E. Frågor om dina kompisars brottslighet

Detta är ett kort avsnitt som behandlar frågor om brottslighet bland elevens kompisar. Här finns dels en fråga som handlar om hur många av elevens kompisar som begått brott (som eleven vet om), dels frågor om huruvida eleven vet om någon av kompisarna begått olika typer av brott.

F. Frågor om din relation med dina föräldrar

I den sjätte delen av enkäten finns frågor som rör elevens relation till sina föräldrar. Det handlar bland annat om hur bra eleven kommer överens med sina föräldrar, om eleven känner att det går att prata om problem med sina föräldrar och om man brukar göra trevliga saker tillsammans. Avsnittet handlar också om huruvida föräldrarna brukar veta var eleven är och vilka eleven träffar om han eller hon går ut på kvällen. Flera frågor

i detta avsnitt har fått omarbetats och fått nya svarsalternativ, efter att testerna som SCB genomfört visade på att detta var nödvändigt.

G. Frågor om skolan

Detta avsnitt inkluderar frågor om trivsel i skolan, om det förekommer mobbning på skolan, oro över att utsättas för brott i skolan samt frågor om betyg.

H. Frågor om fritid och kompisar

Enkätens åttonde del handlar om vad eleven brukar göra på fritiden, om eleven har något extrajobb, hur ofta man träffar kompisar och relationen till kompisarna (till exempel om man upplever att man kan lita på sina kompisar). Avsnittet inkluderar också frågor om utsatthet för mobbning samt om man själv mobbat andra.

I. Frågor om hur du mår och hur du är som person

Detta avsnitt i enkäten innehåller en rad påståenden som eleven ska ta ställning till på en femgradig skala, där svarsalternativen är *Stämmer inte alls*, *Stämmer ganska dåligt*, *Varken stämmer eller inte stämmer*, *Stämmer ganska bra* samt *Stämmer helt*. Påståendena handlar om hur eleven mår och hur eleven är som person. Utöver dessa påståenden finns några frågor som handlar om huruvida eleven agerat på vissa sätt av rädsla för att bli hotad, trakasserad eller utsatt för våld eller något annat brott.

J. Frågor om hur du tycker/känner inför vissa saker

Det sista avsnittet i enkäten inkluderar också ett flertal påståenden där eleven ska ta ställning till hur han eller hon skulle agera i vissa situationer (till exempel om man hittar en plånbok med pengar i). Vissa av påståendena rör också förtroendet för rättsväsendet samt hur fel man anser det vara att begå vissa brott.

Urval

Urvalsmetod

Urvalet till Skolundersökningen om brott bygger på uppgifter ur Skolregistret som handhas av Statistiska Centralbyrån (SCB). Det totala antalet skolor i urvalsramen var 1 681. Urvalsramen delades in i sex olika landsdelar (stratum) utifrån län (se tabell 1). Urvalet skedde sedan i två steg. I det första steget drogs ur Skolregistret ett slumpmässigt urval om 330 skolor som har årskurs nio. Alla skolor inom ett stratum hade inte samma sannolikhet att komma med i urvalet, utan sannolikheten var proportionell mot skolans elevantal. Med denna metod undviker man översampling av skolor med få elever i årskurs nio.

Tabell 1. Population och urval fördelat på stratum.

Stratum	Namn	Population	Bruttourval	Andel svarande skolor
1	Stockholm	375	55	65,9
2	Västra Götaland	253	55	80,9
3	Skåne	254	55	72,6
4	Jönköping, Kronoberg, Kalmar, Gotland, Blekinge, Halland	226	55	75,4
5	Uppsala, Södermanland, Östergötland, Värmland, Örebro, Västmanland, Dalarna, Gävleborg	382	55	63,8
6	Västernorrland, Jämtland, Västerbotten, Norrbotten	191	55	60,9
Totalt		1 681	330	

Till rektorerna på dessa skolor skickades sedan e-post med instruktioner⁹ för att fylla i en webbenkät, med frågor om antalet klasser i årskurs nio, klassernas beteckning samt elevantalet i respektive klass. Totalt skickades fem påminnelser ut till skolorna, och därefter ringde SCB och påminde vissa skolor. Det visade sig att elva skolor var så kallad övertäckning, vilket innebär att skolan inte tillhör målpopulationen (se tabell 2). Det är skolor där det under urvalsprocessens gång visat sig att skolan inte har någon klass i årskurs nio (trots att de ska ha det enligt Skolregistret), eller att det handlar om någon form av specialskola som inte ska ingå i urvalet. Totalt svarade 231 av 319 skolor (72,4 procent) på webbenkäten.

I det andra steget av urvalet skickades e-post ut till de 231 deltagande skolorna, med information om vilken klass som valts ut samt instruktioner om hur datainsamlingen skulle gå till.¹⁰ Till dessa skolor postades även lådor med instruktionsbrev till lärare, enkäter och svarskuvert. Totalt medverkade 224 av de 231 skolor som besvarat webbenkäten (97 procent).

⁹ Se bilaga 1.

¹⁰ Se bilaga 2.

Tabell 2. Urval och bortfall på skolnivå i Skolundersökningen om brott 2015.

	Antal	Andel
Antal skolor, urval 1	330	
<i>därav</i>		
<i>övertäckning (specialskolor eller skolor som saknade årskurs nio)</i>	11	
Totalt antal skolor i urval 1	319	100,0
<i>därav</i>		
<i>antal skolor som besvarat webbenkäten</i>	231	72,4
<i>bortfall</i>	88	27,6
Antal skolor, urval 2	231	100,0
<i>därav</i>		
<i>deltagande skolor</i>	224	97,0
<i>bortfall</i>	7	3,0

Sett till antalet elever som medverkade i Skolundersökningen om brott 2015, svarade totalt 4 659 av 5 560, vilket ger en svarsfrekvens på 83,8 procent av det totala antalet elever i de 231 skolor som ingick i steg 2 av urvalet (se tabell 3).

Tabell 3. Urval och bortfall på elevnivå i Skolundersökningen om brott 2015.

	Antal	Andel
Totalt antal elever i medverkande skolor	5 560	100,0
<i>därav</i>		
<i>medverkande elever</i>	4 659	83,8
<i>bortfall</i>	901	16,2

Andelen svarande skolor skiljer sig till viss del mellan de olika landsdelarna (stratumen), men det går inte att se något tydligt mönster (se tabell 1). I den landsdel där andelen svarande skolor var högst uppgick andelen svarande skolor till 80,9 procent, medan den uppgick till 60,9 procent i den landsdel där andelen svarande skolor var lägst.

De medverkande skolorna har en god geografisk spridning över landet. Svarsfrekvensen var högre bland skolor med ett större elevantal, än bland mindre skolor (se tabell 4). Svarsfrekvensen var också högre i kommunala skolor än i skolor med en enskild huvudman (71,3 respektive 66,2 procent). Samtidigt var svarsfrekvensen lägre på elevnivå i de kommunala skolorna än i skolorna med en enskild huvudman. Totalt sett gick 85,5 av de medverkande eleverna i en skola med en kommunal huvudman, medan 14,5 procent gick i en skola med en enskild huvudman. Detta stämmer mycket väl överens med hur det ser ut på nationell nivå; totalt sett går 85 procent av eleverna i grundskolan i skolor med kommunala huvudmän, medan resterande 15 procent går i skolor med enskilda huvudmän.

Tabell 4. Skattad andel svarande skolor fördelat på huvudmanstyp och antal elever i årskurs åtta på skolan.

	Svarsandel	
	Skolor	Elever
Typ av huvudman		
Kommunal	71,3	82,9
Enskild (friskola)	66,2	89,6
Elevantal på skolan		
5–29	69,5	71,6
30–59	70,1	80,2
60–89	62,0	81,2
90–	77,2	88,2

Problem med urval som baseras på elever

Det råder en viss diskussion om huruvida det skulle kunna vara ett problem att använda skolurval. Kritiken är att man inte fångar upp de elever som till exempel inte går i skolan över huvud taget. Det har hävdats att dessa ungdomar tenderar att begå fler brott än de som går i skolan (se till exempel Shannon 2006, Hagan och McCarthy 1997 och Cernkovich m.fl. 1985).

I studien ingår kommunala och fristående grundskolor med elever i årskurs nio. Särskolor och specialskolor ingår inte, och inte heller skolor med färre än totalt fem elever. Urvalet kan därför sägas syfta till att ge en bild av situationen bland elever i årskurs nio som går i ”vanliga” grundskolor.

Undersökningens genomförande

Datainsamlingen för Skolundersökningen om brott 2015 genomfördes av SCB på uppdrag av Brå under perioden december 2015 till januari 2016, genom pappersenkäter som eleverna fick besvara under skoltid. Nedan beskrivs undersökningens genomförande mer detaljerat.

Instruktioner till skolorna

De skolor som i första steget av urvalet meddelat att de var intresserade av att medverka i undersökningen, fick sedan e-post med instruktioner om vilken klass som valts ut att medverka samt instruktioner om hur datainsamlingen skulle gå till. Till dessa skolor skickade SCB sedan ut lådor med instruktionsbrev till lärarna, en klassrapport, enkäter samt svarskuvert. På klassrapporten, som läraren skulle fylla i samtidigt som eleverna besvarade enkäten, fyllde läraren i klassbeteckning, datum, antalet elever som var inskrivna i klassen samt hur många som besvarade enkäten.

Skolorna ombads att se till att frånvarande elever fick möjlighet att besvara enkäten vid ett senare tillfälle, dock senast den 15 januari 2016.¹¹ Därefter skickade skolorna tillbaka enkäterna till SCB i samma låda de kommit i. Två påminnelser skickades ut till skolorna via e-post, och därefter genomfördes även telefonpåminnelser under januari 2016. Datainsamlingen avslutades den 29 januari 2016.

Hantering och bearbetning av data

SCB levererade datamaterialet till Brå i februari 2016. Därefter genomfördes en initial rättning av data innan andra bearbetningar och analyser påbörjades.

Rättning av data

Rättningen av data skedde med hjälp av tre olika filter. Syftet med denna rättning var att identifiera enkäter med för låg kvalitet, där det till exempel var uppenbart att eleven svarat oseriöst, överdrivet eller inte besvarat stora delar av enkäten alls. Totalt exkluderades 0,6 procent av eleverna (totalt 28 elever) vid rättningen av data.

Filter 1 syftar till att rensa bort enkäter med ett stort internt bortfall. Enkäten har 16 frågor om utsatthet för brott (avsnitt B, frågorna B14a–B22d) och 32 frågor om delaktighet i brott (avsnitt C, frågorna C23a–

¹¹ Denna möjlighet förlängdes under datainsamlingens gång, i samråd med SCB.

C23ac). För att identifiera respondenter med för stort internt bortfall väljs de som har svarat på mindre än hälften av frågorna i Del B eller Del C ut.

Filter 2 syftar till att identifiera de elever som angett en uppenbart överdriven delaktighet i brott. Här rensas de individer bort som kryssat i högsta alternativet (20 ggr eller mer) på samtliga följande frågor:

- Stulit en bil (fråga C23o).
- Brutit sig in i bostad eller annan byggnad (fråga C23w).
- Tänt eld på något värdefullt (fråga C23z).
- Slagit någon (icke familjemedlem) så att sjukvård krävdes (fråga C23å).
- Skadat någon med ett vapen (fråga C23aa).

Filter 3 syftar till att identifiera elever som använt ett slentrianmässigt svarsmönster i enkäten. Dessa identifieras som de elever som svarat längst till vänster på svarsskalan på samtliga frågor på ett helt uppslag. Här används frågorna H51a–J56e.

Variabelkonstruktion

I resultatredovisningen används sammanslagningar av frågor i vissa kapitel. Ett exempel på detta är delaktighet i stöldbrott, som är en sammanslagning av 14 olika frågor i frågeformuläret som handlar om olika typer av stölder.

Ett annat sätt att använda sammanslagna variabler är att skapa så kallade index, där svaren på de aktuella frågorna överförs till en gemensam skala som indikerar en egenskap. I Skolundersökningen om brott 2015 förekommer ett index som rör familjens ekonomiska situation.

Indexet baseras på frågorna 10, 12 och 13 i frågeformuläret. Dessa frågor rör hur mycket pengar eleven har till fritid och nöjen varje månad, om eleven på grund av familjens ekonomi inte kunnat göra eller köpa något som många andra i samma ålder kan under de senaste tolv månaderna, samt hur många gånger eleven varit utomlands på semester under de senaste tre åren. Skalan går från 0 till 6 och delas upp i *Ej svaga ekonomiska resurser* (värde 0–4 på skalan) och *Svaga ekonomiska resurser* (värde 5–6 på skalan).

Referensperiod

Referensperioden, den tidsperiod som frågorna avser, ska vara klart avgränsad och anpassad efter det som efterfrågas. Den ska också vara anpassad efter respondentens förmåga att minnas. Erfarenheter visar att ju längre referensperioden är, desto lägre är kvaliteten på respondenternas uppgifter. Att använda *de senaste tolv månaderna* som referensperiod är vanligt (Gottfredson och Hindelang 1977), vilket också är den referensperiod som används i Skolundersökningen om brott.

Redovisning av resultat

I huvudrapporten redovisas resultaten i text, figurer och tabeller. Vid redovisningen av totalsiffror över olika former av utsatthet och delaktighet ingår samtliga elever. I analyserna som är uppdelade på tjejer och killar ingår

dock inte de 1,2 procent av eleverna som angivit svarsalternativet *Annan könstillhörighet* på den inledande frågan om elevens kön.

Andelarna i tabellerna summerar inte alltid till 100 procent, på grund av avrundningar. Andelar under 5 procent redovisas i texten med en decimal, medan andelar på 5 procent eller högre avrundas till närmaste heltal. När värdet 0 förekommer i en tabell innebär det att procenttalet har avrundats till 0, det vill säga att svarsalternativet har angetts av minst en svarande men av mindre än 0,05 procent i respektive redovisningsenhet.

Redovisningsgrupper

Redovisningsgrupperna används i beskrivande syfte, och inte i förklarande syfte. Den främsta redovisningsgruppen som används i denna rapport är kön. Därutöver används även svensk eller utländsk bakgrund, bostadstyp, bostadsort, om föräldrarna är skilda/separerade, föräldrarnas utbildning, föräldrarnas sysselsättning samt familjens ekonomiska resurser. I tabell 3 i huvudrapporten (Brå 2016) redovisas det totala antalet individer som medverkat i undersökningen, liksom andelen medverkande elever inom respektive redovisningsgrupp.

Vikter

För att materialet i möjligaste mån ska vara representativt för landets elever i årskurs nio, används så kallade vikter som tar hänsyn till både bortfallet och översamlingen, och korrigerar så att resultaten blir så representativa som möjligt vid analysen av materialet. Materialet bör inte analyseras utan användningen av vikter, eftersom resultaten då inte kan generaliseras till landets elever i årskurs nio. I huvudrapporten redovisas samtliga resultat med vikter.

Vikterna kompenserar för bortfallsfel, urvalsfel (se kapitlet *Resultatens tillförlitlighet och jämförbarhet*) och för de översamlingar som gjorts i undersökningens urval. Principen är att de elever i datamaterialet som tillhör grupper som är underrepresenterade i undersökningen får en tyngre vikt, medan det motsatta gäller för grupper som är överrepresenterade. Ett skäl till att vissa grupper är överrepresenterade medan andra är underrepresenterade är att bortfallet inte är slumpmässigt. Vissa grupper faller bort i större utsträckning än andra. Ett annat skäl är att vissa grupper har översamplats i undersökningen.

Beskrivning av vikter

Vid samtliga skattningar används en *kalibreringsvikt* som dels består av en så kallad *designvikt*, dels av en *kalibrering*.¹² Designvikten kompenserar för de justeringar som gjorts i urvalet (till exempel indelning av stratum, se kapitlet *Urval*) och konstrueras genom att de översamlade gruppernas svar viktas ner procentuellt lika mycket som urvalet för dessa grupper utökades vid översamlingen.

Kalibreringen justerar för bortfallsfel och urvalsfel, genom att jämföra hur gruppen som har deltagit i Skolundersökningen om brott ser ut befolkningsmässigt i förhållande till samtliga elever i årskurs nio i Sverige. Detta görs genom att ett antal registervariabler analyseras. Beroende på hur deras fördelning i undersökningsmaterialet skiljer sig från fördelningen av samma variabler i populationen avgörs om de är effektiva så kallade *hjälpvariabler*.

I korthet kan man säga att information om hur olika grupper (till exempel tjejer respektive killar) faktiskt fördelar sig i populationen är värdefull för kalibreringen av vikter när stora skillnader i svarsandelar observeras mellan dessa grupper. Ett urval som vore fullständigt representativt för samtliga elever i årskurs nio i Sverige och en datainsamling med 100 procents

¹² Kalibreringsdelen av vikten används inte i regressionsanalyserna, eftersom den påverkar signifikantstestningen negativt (Liu och Lohr 1994). Det innebär att bortfallet inte är justerat i regressionsanalyserna.

svarsfrekvens skulle innebära att några sådana skillnader inte kan observeras. Kalibreringsvikten viktar alltså upp grupper som av urvalsskäl eller bortfallsskäl är underrepresenterade i undersökningsmaterialet. Materialet motsvarar på detta sätt i större utsträckning fördelningen bland samtliga elever i årskurs nio i Sverige. Efter SCB:s analys av ett antal potentiella hjälpvariabler har följande variabler identifierats som effektiva och använts vid konstruktionen av kalibreringsvikten:

- Stratum (landsdelar).
- Huvudmanstyp (om skolan drivs av kommunen eller av en privat aktör).
- Antal elever i årskurs åtta på skolenheten.¹³

För en teoretisk beskrivning av kalibrering av vikter, se exempelvis Lundström och Särndal (2001).

¹³ Att uppgifter om antal elever i årskurs åtta på skolenheten används beror på att uppgifterna härstammar från föregående termin, då de elever som ska ingå i undersökningen fortfarande gick i åttonde klass.

Regressionsanalyser

Resultaten i rapporten redovisas framför allt i tabeller och figurer baserade på enkla bivariata analyser. När det gäller delaktighet i brott i förhållande till olika bakgrundsfaktorer har dock även logistiska regressionsanalyser genomförts, för att undersöka hur olika bakgrundsfaktorer påverkar delaktighet i några olika typer av brott.

Regressionsanalys kan användas för att beskriva relationer mellan flera oberoende variabler (till exempel kön, bostadstyp, föräldrarnas utbildning och sysselsättning) och den beroende variabeln (till exempel delaktighet i stöldbrott). När flera oberoende variabler sätts in i samma regressionsmodell kan man se vilken effekt varje oberoende variabel har, i och med att effekten av de andra oberoende variablerna rensas bort.

I analyserna inför denna rapport har oddskvoter mellan 0,7 och 1,5 betraktas som alltför svaga för att tolkas som samband, även i de fall då de är statistiskt signifikanta. Endast starkare samband än så lyfts i texten fram som samband. Gränsvärdena är schabloner som för enkelhetens skull tillämpas på alla analyser, trots att variablernas karaktär skiljer sig åt. Här nedan följer en utförligare beskrivning av de avvägningar som gjorts i samband med regressionsanalyserna.

Avvägningar vid regressionsanalyser

Interaktionseffekter i regressionsmodellen

Vid regressionsanalyser förekommer ibland så kallade *interaktionseffekter*, vilket innebär att effekten av en oberoende variabel skiljer sig åt beroende på värdet för en annan oberoende variabel (Stock och Watson 2007).

I regressionsanalyserna i huvudrapporten kontrolleras endast interaktionseffekter för kön, eftersom det är den oberoende variabel i modellen som normalt sett har överlägset störst betydelse för de aktuella beroende variablerna, och därmed också torde vara den variabel som kan medföra störst interaktionseffekt.¹⁴

Utfallet av kontrollen visar på en interaktionseffekt för kön för en av de andra oberoende variablerna i en av de fyra aktuella modellerna.¹⁵ Interaktionseffekter kopplade till kön verkar således inte vara något problem i modellerna. Det bedöms dock ändå vara av intresse att studera skillnader mellan tjejer och killar, och därför görs bedömningen att det mest lämp-

¹⁴ Kontrollen görs genom att en interaktionsterm förs in mellan variabeln kön och samtliga övriga oberoende variabler för att se om den blir signifikant, vilket indikerar en interaktionseffekt.

¹⁵ En modell för varje typ av brott som begåtts (stöldbrott, våldsbrott, skadegörelse samt om man provat narkotika).

liga är att presentera separata modeller för tjejer respektive killar, bredvid den gemensamma modellen.

Tolkningar

Resultatet av logistiska regressionsanalyser redovisas i oddskvoter, som något förenklat kan tolkas som kvoten mellan riskerna i två grupper. Oddskvoterna uttrycks i tal som kan anta ett värde från 0 och uppåt. En oddskvot som är högre än 1 betyder en större risk jämfört med referensgruppen, och en oddskvot som är lägre än 1 betyder mindre risk jämfört med referensgruppen (Ribe 1999). Tolkningen av oddskvoter skiljer sig något åt beroende på variabelernas karaktär och oddskvoternas storlek, men förenklat uttryckt kan en oddskvot på exempelvis 1,6 för en grupp tolkas som att risken är 60 procent större för denna grupp. Det är dock viktigt att ha i åtanke att oddskvoten inte mäter sannolikhet för att något ska inträffa.

Detta behöver dock inte innebära att skillnaderna mellan grupperna är relevanta. Relevansen bedöms på teoretiska och statistiska grunder och utifrån publicistiska hänsyn beroende på sammanhanget (se tabell 5).

Tabell 5. Gränsdragningar för presentationer av regressionsanalysresultaten.

Oddskvotens relation till referenskategori				Bedömning	
Lägre		Högre		Statistisk	Publicistisk
Från	Till	Från	Till		
1,0	1,0	1,0	1,0	Ej samband	Tas upp i text om intressant
0,8	0,9	1,1	1,3	Mycket svagt samband	Tolkas som obetydligt samband, tas upp i text om intressant
0,7	0,7	1,4	1,5	Mycket svagt/svagt samband	Tolkas som varken samband eller ej samband. Ta inte upp i text (varken motbevisar eller bekräftar bivariata samband)
0,5	0,6	1,6	1,9	Svagt samband	Tas upp i text om intressant
0,3	0,4	2,0	4,9	Tydligt samband	Tas upp i text om intressant
0,1	0,2	5,0	6,0	Starkt samband	Tolkas som samband. Tas upp i text

Till teoretiska och statistiska grunder räknas frågan om vilka oddskvoter som är att betrakta som så stora att de är relevanta. Oddskvoter nära 1 (0,8–1,3) betraktas som statistiskt *mycket svaga samband* och tolkas i texten som obetydliga samband (se tabell 5). Oddskvoterna 0,7 och 1,4–1,5 betraktas som *mycket svaga/svaga samband* och den publicistiska hållningen bör vara att inte lyfta dessa samband i text. Orsaken är att skillnaderna varken är tillräckligt små för att man ska kunna hävda att ett observerat samband i korstabeller inte existerar eller tillräckligt stora för att man ska kunna hävda att det existerar ett samband även om korsstabellerna antyder att så inte är fallet. Oddskvoter under 0,7 samt över 1,5 betraktas som samband. Inom dessa intervall föreslås skalor för *Svagt samband* (0,5–0,6 och 1,6–1,9), *Tydligt samband* (0,4–0,2 och 2–4,9) och *Starkt samband* (under 0,2 och över 4,5).

När resultatens relevans bedöms utifrån publicistiska hänsyn handlar det om att bedöma huruvida informationen tillför något i sammanhanget som är tillräckligt intressant att ta upp i rapportens löptext. Principen är att ett resultat från regressionsanalysen förs in i texten om sambanden betraktas som intressanta, oavsett kontext.

Resultatens tillförlitlighet och jämförbarhet

Frågeundersökningar har vissa begränsningar, både vad gäller resultatens tillförlitlighet och vilka tolkningar som är möjliga att göra utifrån det insamlade materialet. De felkällor som är aktuella vid denna typ av urvalsundersökning är täckningsfel, bortfallsfel, urvalsfel, mätfel och bearbetningsfel. Brås bedömning är att täckningsfelen och bearbetningsfelen är små i denna undersökning. Bortfallsfel och urvalsfel hanteras genom viktningssystemet (läs mer om detta i kapitlet *Vikter*).

Huruvida resultaten i undersökningen ger en bra beskrivning av situationen för landets elever i årskurs nio är därför främst beroende av att mätfelen inte är stora. Mätfel orsakas huvudsakligen av frågeformulärets utformning och omständigheter vid insamlingstillfället.¹⁶ Det är dock svårt att få en uppfattning om mätfelens storlek och riktning.

Trots de felkällor som nämns här anses självdeklarationsundersökningar ge förhållandevis tillförlitliga resultat (Thornberry och Krohn 2000, Jungner-Tas och Marshall 1999). Denna bedömning baseras ofta på att forskare jämfört data från självdeklarationsstudier med andra former av data, till exempel registrerad brottslighet, kamratomdömen, föräldraomdömen, skolomdömen och drogtester (se till exempel Agnew 2009).

Täckningsfel

Det finns två typer av täckningsfel: så kallad undertäckning, när personer som borde ingå i en undersökning fallit bort, och så kallad övertäckning, när personer som inte borde ingå ändå gör det. I Skolundersökningen om brott identifierades elva skolor i urvalet som övertäckning. I majoriteten av dessa fall rörde det sig om skolor som var någon typ av specialskola eller som inte hade någon klass i årskurs nio (se tabell 2 i kapitlet *Urval*).

Externt bortfall

Generellt har frågeundersökningar alltid ett visst bortfall på grund av personer som inte vill eller inte kan delta (externt bortfall). Det är vanligt att den skattade andelen svarande skiljer sig åt för olika befolkningsgrupper. I Skolundersökningen om brott hanteras dessa skillnader genom viktning av undersökningsmaterialet (se kapitlet *Vikter*).

¹⁶ Mätfel kan vara slumpmässiga eller systematiska. De är främst ett problem om de är systematiska, eftersom det kan leda till systematiska felskattningar (Björkman 2000).

Bortfallet i Skolundersökningen om brott består huvudsakligen av tre typer av externt bortfall. Information om bortfallet, urvalsstorleken och antalet svarande i skolundersökningen presenteras i tabell 2 och 3 i kapitlet *Urval*.

Den första typen av bortfall handlar om de skolor som inkluderats i urvalet, men som valde att inte besvara den första webbenkäten som skickades ut till skolan. Här uppgår bortfallet till 27,6 procent.

Den andra typen av bortfall handlar om de skolor som meddelat att de vill medverka i Skolundersökningen om brott, men som sedan ändå inte skickat tillbaka några ifyllda enkäter till SCB. Här uppgår bortfallet till 3,0 procent.

Den tredje typen av bortfall är de elever i de deltagande klasserna som var frånvarande vid själva datainsamlingen. Detta bortfall uppgår till 16,2 procent.

En grundläggande och återkommande fråga vid användning av data från frågeundersökningar är hur stor inverkan bortfallet har på resultaten om delaktighet i brott. Bortfallets betydelse för resultaten beror på hur stor andel elever i bortfallet som har begått sådana brottsliga handlingar som enkäten frågar efter. Ett rimligt antagande är att de elever i bortfallet som är frånvarande på grund av skol troligtvis är mer brottsbelastade än de som inte skolkar. Samtidigt kan man inte utgå från att samtliga av de frånvarande eleverna skolkar; vissa elever kan exempelvis vara frånvarande på grund av sjukdom. I samband med Skolundersökningen om brott 2011 analyserades brottsbelastningen bland de elever som varit frånvarande vid det ordinarie undersökningstillfället och därför besvarat enkäten vid ett senare tillfälle. Analysen visade att dessa elever inte uppvisade någon statistiskt säkerställd högre genomsnittlig brottsbelastning än de elever som besvarat enkäten vid det ordinarie undersökningstillfället (Brå 2013a).

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), som årligen genomför en undersökning av skolelevers drogvanor, har efterfrågat skälen till att elever varit frånvarande vid undersökningstillfället. Undersökningen visar att de elever som skolkar utgör en minoritet av de frånvarande eleverna. Den vanligaste orsaken till frånvaro är i stället sjukdom (CAN 2015). CAN har också vid två tillfällen följt upp bortfallet i nationella undersökningar om alkohol- och drogvanor. Resultaten visade att de ungdomar som ingick i bortfallet uppgav en högre konsumtion av narkotika än de elever som ingick i undersökningsmaterialet, men att slutresultaten inte skulle ha påverkats i någon större utsträckning (CAN 2000).

Internt bortfall

Frågeundersökningar drabbas även av internt (eller partiellt) bortfall, vilket innebär att en person som medverkar i undersökningen inte besvarar alla frågor som ställs, eller besvarar frågor på ett felaktigt sätt. I enkätundersökningar karaktäriseras det interna bortfallet främst av att vissa frågor helt saknar svar. Eftersom en del av frågorna i undersökningen kan uppfattas som känsliga – kanske särskilt för elever som utsatts för vissa brott – kan internt bortfall uppkomma med anledning av att eleverna inte *vill* besvara vissa frågor.

Samtliga frågor i enkäten har givna svarsalternativ med så kallade kryss-svar, så att elever med exempelvis skrivsvårigheter slipper uttrycka sig

skriftligt. De öppna frågorna har plockats bort för att hålla det interna bortfallet på låg nivå och stärka elevernas anonymitet. En utförlig beskrivning av det interna bortfallet finns i bilaga 7.

De frågor som rör egen delaktighet i brott och utsatthet för brott har ett förhållandevis lågt internt bortfall,¹⁷ men däremot finns det ett visst internt bortfall på följdfrågorna till utsatthet för brott (dessa frågor rör var brottet skedde samt om det polisanmälades). Det interna bortfallet i enkäten översteg 5 procent på 15 av de 173 frågorna när data levererades från SCB. Detta bortfall kan delvis bero på enkätens utformning. Här förekommer det i vissa fall att eleven till exempel svarat nej på frågan om utsatthet för cykelstöld under de senaste tolv månaderna, men sedan ändå besvarat frågan om huruvida man polisanmält den senaste cykelstölden man utsatts för. Alla fel av detta slag har korrigerats genom ett noggrant rättningsförfarande.

I en fördjupningsstudie av hur benägna ungdomar är att anmäla brott, baserad på data från Skolundersökningen om brott 1995–2005, gjordes en analys av det interna bortfallet. Analysen avsåg de följdfrågor som ställts till elever som uppgivit att de utsatts för brott, om huruvida de anmält brottet till polisen. Bortfallsanalysen visade att det inte fanns någon överrepresentation av elever med vissa karaktäristika i den grupp som hoppat över frågorna om huruvida de polisanmält brott. I analysen undersöktes även hur stor inverkan bortfallet hade på undersökningsresultaten. Oavsett vilket antagande som gjordes om de elever som inte besvarat frågorna (att gruppen hade dubbelt så hög respektive hälften så hög anmälningsbenägenhet än de övriga brottsutsatta eleverna) kvarstod de generella mönstren i resultaten (Brå 2009a).

Urvalsfel

Urvalsfel uppkommer i en undersökning när enbart ett urval av populationen studeras (urvalsundersökning) i stället för hela populationen (totalundersökning). De vikter som används i Skolundersökningen om brott justerar till viss del för urvalsfelen, genom att vikta upp de grupper som blir underrepresenterade i undersökningsmaterialet på grund av urvalet. Med hjälp av vikterna ökar precisionen i skattningarna. Detta sker dock mot bakgrund av de variabler som är kända i populationen och som valts ut som hjälpvariabler, varför en komplett justering av urvalsfelen inte är möjligt att göra.

Mätfel

De främsta problemen för resultatens tillförlitlighet gäller elevernas vilja och möjlighet att lämna sanna svar. Risken finns för såväl över- som underrapportering av både utsatthet för brott och egen delaktighet i brott. Skolundersökningen om brott innehåller som bekant frågor om känsliga händelser som eleven kanske inte vill berätta om. Det gäller kanske framför allt utsatthet för olika typer av brott, men även elevens delaktighet i brott och andra riskbeteenden.

Även andra frågor, exempelvis de som rör elevens attityd till olika saker samt hur eleven mår, kan upplevas som svåra att besvara. Det kan hända

¹⁷ Forskning har visat att ett visst internt bortfall inte tenderar att ha någon nämnvärd effekt på resultaten (Pauwels och Svensson 2008).

att eleven väljer att lämna tillrättalagda svar, som de antar är de önskvärda, till exempel på frågan om ett brott polisanmälts eller ej. Eleven kan också oavsiktligt svara fel, för att han eller hon inte minns eller har förträngt händelsen. Händelser kan också placeras fel i tiden, det vill säga att respondenten felaktigt inkluderar en händelse som inträffat före referensperioden (de senaste tolv månaderna) eller exkluderar en händelse som egentligen inträffat under referensperioden.¹⁸

Tolkningsutrymme

Bortfallet på elevnivå i Skolundersökningen om brott uppgår till 16,2 procent. Detta ger en svarsfrekvens på 83,8 procent, vilket är ungefär samma nivå som i andra liknande undersökningar. Två exempel på sådana undersökningar är CAN:s undersökning om elevers drogvvanor, där svarsfrekvensen på elevnivå uppgick till 84,8 procent i den senaste undersökningen (CAN 2015), samt Stockholms stads undersökning, kallad Stockholmsenkäten, som i den senaste undersökningen hade en svarsfrekvens på 78 procent.

Den höga svarsfrekvensen i de medverkande skolorna, i kombination med det viktningförfarande som använts, medför att resultaten i denna undersökning kan anses vara representativa för elever som går i årskurs nio i svenska skolor.

Kvalitetssäkring

För att i möjligaste mån minimera mätfelen har ordentliga tester gjorts av enkäten, med hjälp av både en expertgranskning och kognitiva intervjuer. Syftet med expertgranskningen är att säkerställa att frågorna samlar in den önskade informationen, samt att identifiera möjliga problem och ge förslag på justeringar enligt de principer som gäller för fråge- och enkätkonstruktion. Forskning visar att expertgranskningar på ett effektivt sätt identifierar problem i frågeformulär. Syftet med de kognitiva intervjuerna är att upptäcka fel i förståelsen av frågeformuläret. Testerna genomfördes av SCB:s mättekniska laboratorium och återfinns i bilaga 4 och 5.

När det gäller omständigheterna kring datainsamlingen har tydliga instruktioner skrivits till lärarna om hur datainsamlingen ska gå till, för att säkerställa att samma instruktioner och förutsättningar ges till samtliga medverkande elever (se bilaga 2).

Jämförbarhet med tidigare SUB

Eftersom flera större förändringar gjorts i årets frågeformulär är det svårt att göra jämförelser över tid, med tidigare års undersökningar. Därför görs inga sådana jämförelser i huvudrapportens kapitel som rör utsatthet och delaktighet i brott. I stället innehåller rapporten ett nytt kapitel som behandlar resultaten från Skolundersökningen om brott i förhållande till tidigare resultat samt andra undersökningar som tangerar liknande frågeområden. För att få en översyn över vilka frågor som förändrats sedan föregående undersökning, se bilaga 6.

¹⁸ Detta brukar benämnas teleskopeffekten.

Tillgänglighet

Brå publicerar resultaten från Skolundersökningen om brott så snart som möjligt efter att undersökningen genomförts. I anslutning till huvudrapporten publiceras även den tekniska rapporten, med fokus på undersökningens genomförande och kvalitet.

Utöver de resultat som presenteras i huvudrapporten genomför Brå även fördjupningsstudier, där delar av materialet studeras mer ingående, vilket sedan presenteras i separata rapporter (se till exempel Brå 2007 och Brå 2012), som delar av andra projekt (se till exempel Brå 2009a och Brå 2009b) eller som artiklar i Brås nyhetsbrev. Resultaten från de två första undersökningarna, som genomfördes år 1995 och 1997, finns presenterade i *Hem och skola, kamrater och brott* (Ring 1999).

Samtliga resultat som Brå publicerar från undersökningen presenteras på Brås webbplats.¹⁹ Vissa publikationer ges också ut i tryckt form och kan då beställas via webbplatsen alternativt via förlaget Wolters Kluwer²⁰ eller laddas ned som pdf från Brås webbplats. Huvudrapporten ges ut i tryckt form medan den tekniska rapporten enbart är en webbpublikation.

Materialet från respektive årgång av SUB är tillgängligt för forskning och för beställning av specialanpassad statistik från det datum då resultatet för respektive år publicerats. Utlämnande kan ske efter prövning i forskningsetisk nämnd och sekretessprövning.

Ansvarig för utveckling av Skolundersökningen om brott är Brås enhet för statistiska undersökningar.

Brottsförebyggande rådet, Brå
Box 1386
111 93 Stockholm
Tel: 08-527 58 400
Fax: 08-411 90 75
E-post: info@bra.se
www.bra.se

¹⁹ www.bra.se

²⁰ Webbplats: www.wolterskluwer.se, telefonnummer: 08-598 191 90.

Referenser

- Agnew, R. (2009). *Juvenile delinquency: Causes and control*. Third edition. Los Angeles: Roxbury Publishing Company.
- Andersson, L. (2011). *Mått på brott. Självdeklaration som metod att mäta brottslighet*. Akademisk avhandling. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Balvig, F. (2011). *Lovlydig ungdom*. Glostrup: Det Kriminalpræventive Råd.
- Björkman, N.-M. (2000). *Fyra metodologiska teman*. Sociologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2007). *Ungdomar och brott i Sveriges län 1995–2005*. Rapport 2007:30. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2008). *Den nationella skolundersökningen om brott 1995–2005. Teknisk rapport*. Rapport 2008:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2009a). *Tonåringars benägenhet att anmäla brott och deras förtroende för rättsväsendet*. Rapport 2009:20. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2009b). *Grövre våld i skolan*. Rapport 2009:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2010). *Skolundersökningen om brott 1995–2008. Teknisk rapport*. Rapport 2010:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2012). *Brottsutvecklingen i Sverige 2008–2011*. Rapport 2012:13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2013a). *Brott bland ungdomar i årskurs nio*. Rapport 2013:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2013b). *Skolundersökningen om brott 1995–2011. Teknisk rapport*. Rapport 2013:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2016). *Skolundersökningen om brott 2015*. Rapport 2016:21. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- CAN (2000). *Skolelevers drogvanor 1999*. CAN rapport 57. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- CAN (2015). *Skolelevers drogvanor 2015*. CAN rapport 154. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

- Cernkovich, S. A., Giordano, P. C. och Pugh, M. D. (1985). "Chronic offenders: The missing cases in self-report delinquency research". I: *Journal of Criminal Law and Criminology*, nr 76, s. 705–732.
- Gottfredson, M. och Hindelang, M. (1977). "A consideration of telescoping and memory decay biases in victimisation surveys". I: *Journal of Criminal Justice*, nr 5, s. 205–516.
- Hagan, J. och McCarthy, B. (1997). *Mean streets: Youth crime and homelessness*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Junger-Tas, J., Terlow, G.-J. och Klein, M. W. (red.) (1994). *Delinquent behavior among young people in the Western World*. Amsterdam: Kugler.
- Junger-Tas, J. och Marshall, I. H. (1999). "The self-report methodology in crime research". I: Tonry, M. (red.), *Crime and Justice: A Review of Research*, volym 25 (s. 291–367). Chicago: The University of Chicago Press.
- Liu J. och Lohr, S. L. (1994). "A comparison of weighted and unweighted analyses in the national Crime Victimization Survey". I: *Journal of Quantitative Criminology* 1994 Volume 10, nr 4, s. 343–360.
- Lundström, S. och Särndal, C. E. (2001). *Estimation in the presence of nonresponse and frame imperfections*. Örebro: Statistiska centralbyrån.
- Pauwels, L. och Svensson, R. (2008). "How serious is the problem of item nonresponse in delinquency scales and etiological variables? A cross-national inquiry of two classroom PAPI-self-reported studies in Antwerp and Halmstad". I: *European Journal of Criminology*, volym 5, nr. 3, s. 289–308.
- Ribe, M. (1999). "Oddskvoter berättar". I: *Välfärdsbulletinen*, nr 4:1999.
- Ring, J. (1999). *Hem och skola, kamrater och brott*. Stockholm: Kriminologiska institutionen. Stockholms universitet.
- Salmi, V. (2009). *Self-reported juvenile delinquency in Finland 1995–2008. English Summary*. Rapport nr 246. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy.
- Shannon, D. (2006). "Chronic offenders or socially disadvantaged youth? Institutionalized males as missing cases in school-based delinquency research". I: *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, nr 7, s. 78–100.
- Stock, J. H. och Watson, M. W. (2007). *Introduction to Econometrics*. Pearson Education International.
- Straus, M. A., Hamby, S. H., Boney-McCoy, S. och Sugarman, D. B. (1996). "The Revised Conflict Tactics Scales (CTS2)". I: *Journal of Family Issues*, nr 17 (3), s. 283–316.
- Thornberry, T. P. och Krohn, M. D. (2000). "The self-report method for measuring delinquency and crime". I: Duffee, D. m.fl. (red.), *Criminal Justice 2000, volume 4: Measurement and Analysis of Crime and Justice*, s. 33–83. Washington DC: National Institute of Justice.

Bilaga 1

Inledande brev till rektorerna på de utvalda skolorna

Till rektor på: (skolans namn)

Dags för Skolundersökningen om brott

Ni får detta brev eftersom er skola är en av 330 skolor som blivit utvald att delta i Brottsförebyggande rådets (Brå) rikstäckande enkätundersökning *Skolundersökningen om brott*. Undersökningen genomförs i år för nionde gången och datainsamlingen sköts av Statistiska centralbyrån (SCB).

Det övergripande syftet med undersökningen är att ta reda på hur vanligt det är att ungdomar deltar i brott eller andra problembeteenden, samt beskriva hur vanligt det är för ungdomar att bli utsatta för vissa typer av brott. Enkäten innehåller också frågor om sociala bakgrundsförhållanden och relationer med kompisar och föräldrar. Detta är Sveriges enda rikstäckande och regelbundet återkommande undersökning om skolelevs situation i dessa avseenden. Svaren på frågorna bidrar med viktig information som ger underlag för forskning om bland annat riskfaktorer för problembeteenden.

Dina elevers svar är viktiga

Dina elevers svar är viktiga. Undersökningen är frivillig men vi hoppas att eleverna på din skola kan få möjlighet att delta då svaren är mycket viktiga för undersökningens tillförlitlighet. Skolans och elevernas deltagande är helt anonymt, och de samlade resultaten kommer att presenteras i en rapport som publiceras under 2016. I rapporten framgår det inte vilka skolor eller elever som deltagit i undersökningen.

Så här går undersökningen till

Undersökningen riktar sig till elever i årskurs nio, och en slumpmässigt utvald klass per utvald skola ska medverka. Enkäten ska fyllas i under skoltid. För att SCB ska kunna slumpa ut den klass i er skola som ska medverka i undersökningen behöver vi få veta hur många klasser i årskurs nio som finns på er skola samt vad klasserna heter. Du behöver därför lämna dessa uppgifter genom att gå till www.insamling.scb.se och därefter logga in på en webbenkät med användarnamn och lösenord nedan. Blanketten tar bara några minuter att fylla i. Skicka sedan in uppgifterna till oss. Ett paket med enkäter kommer därefter att skickas ut till skolan. Om du som rektor inte har möjlighet att ta emot paketet och administrera enkäterna ber vi dig utse en person på skolan som kan ta hand om detta i ditt ställe. Uppge i så fall dessa uppgifter under "kontaktperson" i webbenkäten.

Under vecka 49 skickar SCB ut pappersenkäterna per post, tillsammans med svarskuvert (ett kuvert per enkät), instruktionsbrev till läraren samt en förbetald adresslapp att sätta på paketet som de besvarade enkäterna ska skickas tillbaka till SCB i.

Enkäterna delas ut av klassläraren under lämplig lektion. Varje elev får en enkät och ett svarskuvert. Eleven fyller i enkäten och lägger sedan själv ned den i sitt kuvert och klistrar igen det. Elevernas kuvert samlas in och läggs i paketet, som sedan skickas till SCB. Det tar i regel mellan 20 och 30 minuter att besvara enkäten, men vissa elever kan behöva en hel lektion.

Undersökningen bör helst genomföras någon gång under vecka 49–51. Om detta inte är möjligt går det även att genomföra enkäten efter jullovet, dock senast 15 januari 2016. Vi bifogar också en "uppsamlingspåse" för frånvarande elever. Se gärna till att även de får möjlighet att besvara enkäten. Frånvarande elever kan fylla i enkäten vid ett lämpligt tillfälle, dock senast 15 januari 2016.

Mer information och instruktioner skickas ut till lärarna tillsammans med enkäterna.

Mer information om undersökningen finns även på www.bra.se/sub.

Webbblanketten finns här: www.insamling.scb.se

Ditt användarnamn är:

Ditt lösenord är:

Vi ber dig skicka in uppgifterna så snart som möjligt.

Er medverkan är av största vikt för undersökningens kvalitet, och vi hoppas att ni vill medverka!

Med vänlig hälsning

Anna Frenzel
Projektledare
Brottsförebyggande rådet

Anna Olsson
Undersökningsledare
Statistiska centralbyrån

Kontakta oss gärna:

Frågor om att lämna uppgifter

Statistiska centralbyrån
Telefon: 019-17 69 30
E-post: skolundersokningenombrott@scb.se
701 89 Örebro
www.scb.se

Frågor om undersökningens innehåll

Brottsförebyggande rådet, Anna Frenzel
Telefon: 08-527 58 431,
E-post: anna.frenzel@bra.se
Box 1386, 111 93 Stockholm
www.Bra.se

Så används de lämnade uppgifterna

Efter avslutad bearbetning avidentifierar SCB uppgifterna innan SCB överlämnar dem till Brå för fortsatt bearbetning och analys. Brå:s behandling av uppgifterna omfattas också av statistiksekretess (se nedan). För att inte belasta er med frågor om uppgifter som redan finns hos SCB kommer de svar som lämnas att kompletteras med uppgifter om skolans huvudman (kommunal skola eller friskola) och skolans belägningskommun.

De lämnade uppgifterna skyddas

Det kommer inte att framgå vad någon enskild elev har svarat när undersökningens resultat redovisas. Uppgifterna som lämnas skyddas av sekretess enligt 24 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Alla på SCB som arbetar med undersökningen omfattas av reglerna om sekretess och tystnadsplikt. Samma sekretesskydd gäller hos Brå. Regler för personuppgiftsbehandling finns även i personuppgiftslagen (1998:204) samt i lagen (2001:99) och förordningen (2001:100) om den officiella statistiken.

Information om personuppgifter

SCB är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som SCB utför. Brå är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som Brå gör.

Du har rätt att en gång per kalenderår få gratis information, i form av ett så kallat registerutdrag, om egna personuppgifter som hanteras av SCB i egenskap av personuppgiftsansvarig. En ansökan om registerutdrag måste vara skriftlig och undertecknad av den person som utdraget gäller. Om du skulle anse att SCB har behandlat dina personuppgifter på ett sätt som bryter mot personuppgiftslagen har du rätt att begära att få personuppgifterna korrigerade, blockerade eller raderade. Du har samma rättigheter gentemot Brå.

Bilaga 2

Instruktionsbrev till klasslärare/berörd personal

November 2015

Information till klasslärare/berörd skolpersonal om Brottsförebyggande rådets skolundersökning om brott

Er klass har blivit slumpmässigt utvald att delta i Brottsförebyggande rådets (Brå) riksomfattande enkätundersökning bland elever i årskurs nio, som rektorn tidigare fått information om. Eleverna får anonymt fylla i en enkät.

Det övergripande syftet med undersökningen är att ta reda på hur vanligt det är att ungdomar deltar i brott eller andra problembeteenden, samt beskriva hur vanligt det är för ungdomar att bli utsatta för vissa typer av brott. Enkäten innehåller också frågor om sociala bakgrundsförhållanden och relationer med kompisar och föräldrar. Detta är Sveriges enda rikstäckande och regelbundet återkommande undersökning om skolelevs situation i dessa avseenden. Svaren på dessa frågor bidrar med viktig information som ger underlag för forskning om bland annat riskfaktorer för problembeteenden.

Datansamlingen genomförs av Statistiska centralbyrån (SCB) på uppdrag av Brå.

Undersökningens resultat kommer att publiceras i en rapport under 2016. I rapporten framgår det inte vilka skolor eller elever som deltagit i undersökningen.

För resultatens kvalitet är det av största vikt att så många elever som möjligt besvarar enkäten!

Tack på förhand för er medverkan!

Med vänlig hälsning

Anna Frenzel

Anna Frenzel
Projektledare
Brottsförebyggande rådet

Anna Olsson

Anna Olsson
Undersökningsledare
Statistiska centralbyrån

Mer information finns på nästa sida

Kontakta oss gärna:

Frågor om att lämna uppgifter

Statistiska centralbyrån
019-17 69 30, skolundersokningenombrott@scb.se
701 89 Örebro
www.scb.se

Frågor om undersökningens innehåll

Brottsförebyggande rådet, Anna Frenzel
08-527 58 431, anna.frenzel@bra.se
Box 1386, 111 93 Stockholm
www.Bra.se

Vi ber er hjälpa till att genomföra undersökningen på följande vis:

- **Läs igenom informationen på frågeblankettens framsida** så att du vet vad som står där och kan svara på eventuella frågor från eleverna.
- **Dela ut enkäten tillsammans med svarskuvert till var och en av eleverna på lämplig lektion.** Om det är en åldersintegrerad klass delas enkäten enbart ut till de elever som går i nian! Enkäten tar i regel mellan 20 och 30 minuter att fylla i, men vissa elever kan behöva en hel lektion på sig.
- **Tala om för eleverna att de är helt anonyma och att det är frivilligt att delta.** Undersökningen bör helst genomföras någon gång under vecka 49–51. Om detta inte är möjligt går det även att genomföra enkäten efter jullovet, dock **senast 15 januari 2016**. Tala också om att eleverna, när de är klara, ska lägga enkäten i svarskuvertet och klistra igen det.
- **Se till att det är tyst och lugnt i klassen så ingen elev störs eller påverkas av övriga elever, eftersom enkäten ska besvaras individuellt.** Se till så att eleverna inte sitter alltför nära varandra i klassrummet. Låt inte de elever som tar längre tid på sig att besvara frågorna bli stressade. Det är bra om elever som är klara kan sysselsättas med någon annan uppgift tills alla har fyllt i enkäten.
- **Ha om möjligt med extrapennor och suddgummin till lektionen så att elever som saknar detta kan låna.** Det är önskvärt att varje elev har tillgång till en blyertspenna och suddgummi om han eller hon råkar kryssa fel och vill ändra sitt svar.
- **Om elever frågar om något i enkäten, be dem att svara som de uppfattar frågan.** Eventuella kommentarer till enskilda frågor eller om något annat kan lämnas sist i blanketten. Undvik att gå omkring i klassrummet och hjälpa elever eftersom det kan påverka deras känsla av anonymitet. Ha dock gärna ett eget exemplar av enkäten att titta i om det kommer någon fråga om t.ex. betydelsen av ett visst ord.
- **Fyll i antalet inskrivna elever i klassen samt antalet svarande elever i den bifogade blanketten** "Uppgifter om klassen/undervisningsgruppen, första insamlingstillfället" och lägg den i paketet tillsammans med de ifyllda enkäterna.
- **Samla in elevernas kuvert och skicka dem till SCB i samma paket som de kom i** (det finns en förbetald adresslapp att klistra på paketet).
- **Se gärna till att frånvarande elever får möjlighet att besvara enkäten vid ett senare tillfälle.** De kan fylla i enkäten vid ett lämpligt tillfälle, dock **senast 15 januari 2016**. Fyll vid detta tillfälle i blanketten "Uppgifter om klassen/undervisningsgruppen, andra insamlingstillfället" och lägg den i den bifogade svarsbrevpåsen tillsammans med de ifyllda enkäterna.

Statistiska centralbyrån (SCB) är en statlig myndighet med uppgift att framställa och sprida statistik till bland andra beslutsfattare, forskare och allmänheten. All officiell statistik finns på www.scb.se.

[facebook.com/statisticsweden](https://www.facebook.com/statisticsweden)

[@SCB_nyheter](https://twitter.com/SCB_nyheter)

Elever med läs- och skrivsvårigheter

Om någon elev i klassen har behov av att få enkäten uppläst digitalt, så finns enkäten för nedladdning på www.bra.se/sub. Eleven måste dock fortfarande fylla i sina svar i den tryckta pappersenkäten.

Så används de lämnade uppgifterna

Uppgifterna kommer att användas för att ta fram statistik om delaktighet i brott och utsatthet för brott bland ungdomar. Förutom vid Brå kan uppgifterna som hör till undersökningen komma att användas av andra forskare efter etikprövning. Sådan forskning och statistikverksamhet omfattas också av statistiksekretess (se nedan).

Efter avslutad bearbetning avidentifierar SCB uppgifterna innan SCB överlämnar dem till Brå för fortsatt bearbetning och analys. Brå:s behandling av uppgifterna omfattas också av statistiksekretess (se nedan). För att inte belasta er med frågor om uppgifter som redan finns hos SCB kommer de svar som lämnas att kompletteras med uppgifter om skolans huvudman (kommunal skola eller friskola) och uppgifter om i vilken kommun och i vilket län skolan finns. När projektet är avslutat skickas enkäterna till Brå för arkivering.

De lämnade uppgifterna skyddas

Det kommer inte att framgå vad någon enskild elev har svarat när undersökningens resultat redovisas. Uppgifterna som lämnas skyddas av sekretess enligt 24 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Alla på SCB som arbetar med undersökningen omfattas av reglerna om sekretess och tystnadsplikt. Samma sekretesskydd gäller hos Brå. Regler för personuppgiftsbehandling finns även i personuppgiftslagen (1998:204) samt i lagen (2001:99) och förordningen (2001:100) om den officiella statistiken.

Information om personuppgifter

SCB är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som SCB utför. Brå är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som Brå gör.

Numret ovanför brevvets första rubrik är ett löpnummer som SCB använder för att se vilka enkäter som kommer från vilken skola.

Statistiska centralbyrån (SCB) är en statlig myndighet med uppgift att framställa och sprida statistik till bland andra beslutsfattare, forskare och allmänheten. All officiell statistik finns på www.scb.se.

facebook.com/statisticsweden

[@SCB_nyheter](https://twitter.com/SCB_nyheter)

Bilaga 3

Missivbrev och frågeformulär Skolundersökningen om brott

Brås skolundersökning om brott

Brottsförebyggande rådet (Brå) undersöker regelbundet hur ungdomar har det när det gäller kompisar, skola, familj och fritid, men även om de råkar ut för och begår brott. Därför har du fått den här enkäten.

Datainsamlingen genomförs av Statistiska centralbyrån (SCB) på uppdrag av Brå.

Enkäten besvaras på många olika skolor i landet för att få en övergripande bild av hur unga har det. I resultaten som publiceras kommer det inte framgå vilka elever eller skolor som medverkat i undersökningen. Tack vare att undersökningen är återkommande går det att jämföra hur dagens unga har det idag, jämfört med tidigare. Det går därför att se om olika företeelser ökat eller minskat och var förebyggande åtgärder behövs.

Du gör så här

För att vi ska få veta hur ungdomar verkligen har det, är det viktigt att du svarar ärligt på frågorna. Endast på så sätt får utredarna som kommer att arbeta med resultatet ett så bra underlag som möjligt. Just ditt svar är precis lika viktigt som dina klasskamraters svar. Vi är intresserade av alla svar oavsett vilka erfarenheter du har.

Enkäten är frivillig att besvara och du gör det anonymt. Du ska alltså inte skriva ditt namn någonstans i enkäten. När du gjort klart och kontrollerat att du inte missat någon fråga lägger du enkäten i svarskuvertet och klistrar igen det. Enkäterna skickas sedan direkt till SCB, utan att lärare, föräldrar eller någon annan kommer att ha möjlighet att se svaren.

Om det är någon fråga du inte vill svara på så är det bättre att låta bli, än att sätta ett svar som inte stämmer. Vill du inte fortsätta fylla i enkäten kan du avbryta när du vill.

Tack för att du vill vara med i undersökningen!

Med vänlig hälsning

Anna Frenzel

Ansvarig utredare

Brottsförebyggande rådet

Anna Olsson

Undersökningsledare

Statistiska centralbyrån

Mer information finns på nästa sida

Kontakta oss gärna:

Frågor om att lämna uppgifter

Statistiska centralbyrån

019-17 69 30, skolundersokningenombrott@scb.se

701 89 Örebro

www.scb.se

Frågor om undersökningens innehåll

Brottsförebyggande rådet, Anna Frenzel

08-527 58 431, anna.frenzel@bra.se

Box 1386, 111 93 Stockholm

www.Bra.se

Att tänka på

- Undvik att prata med eller på annat sätt störa varandra.
- Besvara frågorna i den ordning de kommer genom kryss eller text. Om frågan får besvaras med fler än ett kryss står detta under frågan.
- Har du synpunkter kan du skriva dem sist i enkäten.

Så används de lämnade uppgifterna

Uppgifterna kommer att användas för att ta fram statistik om delaktighet i brott och utsatthet för brott bland ungdomar. Förutom vid Brå kan uppgifterna som hör till undersökningen komma att användas av andra forskare efter särskild prövning. Sådan forskning och statistikverksamhet omfattas också av statistiksekretess (se nedan).

Efter avslutad bearbetning avidentifierar SCB uppgifterna innan SCB överlämnar dem till Brå för fortsatt bearbetning och analys. Brå:s behandling av uppgifterna omfattas också av statistiksekretess (se nedan). För att inte belasta er med frågor om uppgifter som redan finns hos SCB kommer de svar som lämnas att kompletteras med uppgifter om skolans huvudman (kommunal skola eller friskola) och uppgifter om i vilken kommun och i vilket län skolan finns. När projektet är avslutat skickas enkäterna till Brå för arkivering.

De lämnade uppgifterna skyddas

Det kommer inte att framgå vad någon enskild elev har svarat när undersökningens resultat redovisas. Uppgifterna som lämnas skyddas av sekretess enligt 24 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Alla på SCB som arbetar med undersökningen omfattas av reglerna om sekretess och tystnadsplikt. Samma sekretesskydd gäller hos Brå. Regler för personuppgiftsbehandling finns även i personuppgiftslagen (1998:204) samt i lagen (2001:99) och förordningen (2001:100) om den officiella statistiken.

Information om personuppgifter

SCB är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som SCB utför. Brå är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som Brå gör.

Numret ovanför brevet första rubrik är ett löpnummer som SCB använder för att se vilka enkäter som kommer från vilken skola.

Resultat

Resultatet av undersökningen kommer att publiceras på www.bra.se/sub under 2016.

Statistiska centralbyrån (SCB) är en statlig myndighet med uppgift att framställa och sprida statistik till bland andra beslutsfattare, forskare och allmänheten. All officiell statistik finns på www.scb.se.

[facebook.com/statisticssweden](https://www.facebook.com/statisticssweden)

[@SCB_nyheter](https://twitter.com/SCB_nyheter)

Hjälp oss att underlätta bearbetningen av dina svar

Enkäten läses maskinellt. När du besvarar enkäten ber vi dig därför att:

- Använda blyertspenna eller kulspetspenna med svart eller blå färg

- Skriva tydliga siffror, så här:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

- Markera dina svar med kryss, så här:

- Om du svarat fel täck hela rutan med det felaktiga krysset, så här:

A. Frågor om dig och din familj

1. Hur gammal är du?

--	--

 år

2. Vad stämmer bäst in på dig?

Jag är ...

Tjej

Kille

Annan könstillhörighet (om du inte är eller inte känner att du tillhör könen tjej eller kille)

3. Var föddes du och dina föräldrar?

Sverige

Annat land

a) Jag Sverige Annat land

b) Mamma Sverige Annat land

c) Pappa Sverige Annat land

4. Vilken typ av bostad bor du i?

Om dina föräldrar inte bor tillsammans, kryssa då i det som gäller där du oftast bor. Om du bor lika mycket hos båda, kryssa i det som gäller där du bor just idag.

Hus

Lägenhet

Annat

5. Är dina föräldrar skilda/separerade?

Ja

Nej

6. Vilka personer bor du med?

Markera med ett eller flera kryss. Om dina föräldrar inte bor tillsammans, kryssa då i det som gäller där du oftast bor. Om du bor lika mycket hos båda, kryssa i det som gäller där du bor just idag.

- Mamma
- Pappa
- Styvmamma/"bonusmamma"
- Styvpappa/"bonuspappa"
- Syskon
- Andra personer

7. Har dina föräldrar universitets-/högskoleutbildning?

	Ja	Nej	Vet inte
a) Mamma	☐	☐	☐
b) Pappa	☐	☐	☐

8. Har din mamma något arbete?

- Ja (heltid eller deltid)
- Nej →
 - Hon är arbetssökande
 - Hon studerar
 - Hon är långvarigt sjuk/förtidspensionerad
 - Annan orsak
- Vet inte

9. Har din pappa något arbete?

- Ja (heltid eller deltid)
- Nej →
 - Han är arbetssökande
 - Han studerar
 - Han är långvarigt sjuk/förtidspensionerad
 - Annan orsak
- Vet inte

10. Hur mycket pengar har du ungefär till fritid och nöjen varje månad?

- 0 - 249 kr
- 250 - 499 kr
- 500 - 749 kr
- 750 - 999 kr
- 1000 - 1249 kr
- 1250 - 1499 kr
- 1500 kr eller mer

11. Har du, på grund av din familjs ekonomi, inte kunnat göra eller köpa något som många andra i din ålder kan under de senaste 12 månaderna?

- Ja, en gång
- Ja, flera gånger
- Nej

12. Hur känner du dig när du tänker på din familjs ekonomi?

- Inte alls orolig
- Inte särskilt orolig
- Ganska orolig
- Mycket orolig

13. Hur många gånger har du varit utomlands på semester under de senaste tre åren?

- Ingen gång
- 1 gång
- 2 gånger
- 3 gånger
- 4 gånger
- 5 gånger eller fler

+

B. Frågor om utsatthet för brott under de senaste 12 månaderna

14. Har du under de senaste 12 månaderna råkat ut för att ...

a) ... någon stulit din cykel?

Nej

Ja, 1 gång

Ja, 2 gånger eller fler

} Gjordes polisanmälan *den senaste gången* det hände?

Nej

Ja

Vet inte

b) ... någon stulit din plånbok?

Nej

Ja, 1 gång

Ja, 2 gånger eller fler

} Gjordes polisanmälan *den senaste gången* det hände?

Nej

Ja

Vet inte

c) ... någon stulit din mobiltelefon?

Nej

Ja, 1 gång

Ja, 2 gånger eller fler

} Gjordes polisanmälan *den senaste gången* det hände?

Nej

Ja

Vet inte

d) ... någon stulit annan värdefull sak från dig?

Nej

Ja, 1 gång

Ja, 2 gånger eller fler

} Gjordes polisanmälan *den senaste gången* det hände?

Nej

Ja

Vet inte

15. Under de senaste 12 månaderna, har någon med avsikt *slagit dig, sparkat dig eller utsatt dig för annat våld* så att du skadades så mycket att du blev tvungen att besöka *sjuksköterska/sjuksyster, läkare eller tandläkare*?

- Nej
- Ja, 1 gång
- Ja, 2 gånger eller fler

Var hände det den senaste gången?

- I skolan/på skolgården
- I mitt hem
- I någon annans hem
- På buss/tåg/tunnelbana/spårvagn/hållplats/station
- Annanstans (t.ex. på gatan/disco/fritidsgård etc.)

Blev händelsen polisanmäld?

- Nej
- Ja
- Vet inte

16. Under de senaste 12 månaderna, har någon med avsikt *slagit dig, sparkat dig eller utsatt dig för annat våld* så att du fick ont, men inte behövde söka sjukvård?

- Nej
- Ja, 1 gång
- Ja, 2 gånger eller fler

Var hände det den senaste gången?

- I skolan/på skolgården
- I mitt hem
- I någon annans hem
- På buss/tåg/tunnelbana/spårvagn/hållplats/station
- Annanstans (t.ex. på gatan/disco/fritidsgård etc.)

Blev händelsen polisanmäld?

- Nej
- Ja
- Vet inte

17. Har du under de senaste 12 månaderna blivit hotad så att du känt dig allvarligt rädd?

- Nej
- Ja, 1 gång
- Ja, 2 gånger eller fler

Var hände det den senaste gången?

- I skolan/på skolgården
- I mitt hem
- I någon annans hem
- På buss/tåg/tunnelbana/spårvagn/hållplats/station
- Via internet/sociala medier/mobiltelefon
- Annanstans (t.ex. på gatan/disco/fritidsgård etc.)

Blev händelsen polisanmäld?

- Nej
- Ja
- Vet inte

18. Har någon under de senaste 12 månaderna hotat dig med våld eller vapen, eller använt våld eller vapen mot dig, för att få pengar eller andra värdesaker (t.ex. din mobiltelefon)?

- Nej
- Ja, 1 gång
- Ja, 2 gånger eller fler

Var hände det *den senaste gången*?

- I skolan/på skolgården
- I mitt hem
- I någon annans hem
- På buss/tåg/tunnelbana/spårvagn/hållplats/station
- Via internet/sociala medier/mobiltelefon
- Annanstans (t.ex. på gatan/disco/fritidsgård etc.)

Blev händelsen polisanmäld?

- Nej
- Ja
- Vet inte

19. Har någon tafsat eller tagit på dig på ett sexuellt sätt fast du inte ville det under de senaste 12 månaderna?

- Nej
- Ja, 1 gång
- Ja, 2 gånger eller fler

Var hände det *den senaste gången*?

- I skolan/på skolgården
- I mitt hem
- I någon annans hem
- På buss/tåg/tunnelbana/spårvagn/hållplats/station
- Annanstans (t.ex. på gatan/disco/fritidsgård etc.)

Blev händelsen polisanmäld?

- Nej
- Ja
- Vet inte

20. Har du blivit tvingad till att göra något som du upplevde som sexuellt under de senaste 12 månaderna?

- Nej
- Ja, 1 gång
- Ja, 2 gånger eller fler

Var hände det den senaste gången?

- I skolan/på skolgården
- I mitt hem
- I någon annans hem
- På buss/tåg/tunnelbana/spårvagn/hållplats/station
- Via internet/sociala medier/mobiltelefon
- Annanstans (t.ex. på gatan/disco/fritidsgård etc.)

Blev händelsen polisanmäld?

- Nej
- Ja
- Vet inte

21. Har du under de senaste 12 månaderna råkat ut för att...

	Nej, aldrig	Ja, någon gång	Ja, flera gångar	Ja, ofta
a) ...någon skrivit kränkande saker om dig på internet (t.ex. på Facebook, Instagram, en blogg eller liknande)?	☐	☐	☐	☐
b) ...någon lagt upp bilder eller filmklipp på dig på internet som du inte ville ska spridas (t.ex. på Facebook, Instagram, en blogg eller liknande)?	☐	☐	☐	☐

22. Har någon enligt din uppfattning utsatt dig för brott under de senaste 12 månaderna på grund av...

	Nej	Ja, 1 gång	Ja, 2 gånger eller fler	Vet inte
a) ...din svenska eller utländska bakgrund?	☐	☐	☐	☐
b) ...din religion?	☐	☐	☐	☐
c) ...din sexuella läggning?	☐	☐	☐	☐
d) ...din könsidentitet?	☐	☐	☐	☐

Sexuell läggning handlar om vad de personer som man blir kär i eller tänder på har för kön. Man kan vara homosexuell, bisexuell eller heterosexuell.

Könsidentitet handlar om vilket kön man själv känner sig som. Det kan vara att man känner sig som en kille, tjej, både och eller inget av det. Könsidentiteten är inte kopplad till vilken kropp eller sexuell läggning man har, utan vilket kön man känner att man tillhör.

C. Frågor om hur många gånger du gjort olika saker under de senaste 12 månaderna

Nu kommer några frågor som handlar om ifall du gjort något som inte varit tillåtet någon gång under de senaste 12 månaderna. Kom ihåg att du är anonym och att du kan svara ärligt.

23. Hur många gånger har du gjort följande saker under de senaste 12 månaderna?	Ingen gång	1-2 ggr	3-5 ggr	6-10 ggr	11-20 ggr	Mer än 20 ggr
a) Skolkat från skolan en hel dag?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Åkt buss, spårvagn, tunnelbana, pendeltåg eller tåg utan att betala ("plankat")?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Kört bil eller mc utan körkort eller körkortstillstånd?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Med flit förstört något som inte var ditt (t.ex. busskur, gatlykta, fönster, någons cykel eller liknande)?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Klottrat så kallade "tags" eller liknande med tusch eller sprayfärg?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f) Utan tillstånd gjort en större graffitimålning?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g) Stulit eller snattat något i en affär?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
h) Använt någon annans eller ett förfalskat ID-kort?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
i) Skaffat dig pengar genom att lura någon?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
j) Stulit något från skolan?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
k) Stulit något från ditt hem (t.ex. alkohol, cigaretter eller annat)?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
l) Stulit någons mobiltelefon?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
m) Stulit en cykel?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
n) Stulit en moped eller motorcykel?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
o) Stulit en bil?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
p) Stulit något ur en bil?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
q) Stulit något ur en ficka, väska, ryggsäck eller liknande?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
r) Ryckt en väska eller liknande från någon du inte känner?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
s) Stulit något ur en källare, vindsförråd eller liknande?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
t) Stulit något annat som vi inte frågat om?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
u) Köpt något som du visste var stulet?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
v) Sålt något som du visste var stulet?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

+

+

Forts. Hur många gånger har du gjort följande saker under de senaste 12 månaderna?

	Ingen gång	1-2 ggr	3-5 ggr	6-10 ggr	11-20 ggr	Mer än 20 ggr
w) Brutit dig in i en bostad eller annan byggnad?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
x) Haft med en kniv som vapen när du gått ut?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
y) Hotat någon med våld eller vapen för att få pengar eller andra värdesaker (t.ex. en mobiltelefon)?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
z) Utan tillåtelse tänt eld på något värdefullt (t.ex. en bil, byggnad eller skog)?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
å) Med avsikt slagit någon som inte tillhör din familj så att du tror eller vet att han/hon behövde sjukvård?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ä) Med avsikt slagit någon som tillhör din familj så att du tror eller vet att han/hon behövde sjukvård?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ö) Slagit någon så att han/hon fick ont, men <i>inte</i> så att det behövdes sjukvård?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
aa) Med avsikt skadat någon med ett vapen (t.ex. en kniv)?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ab) Laddat ned musik, filmer, spel eller annan programvara genom illegal fildelning? <i>Räkna <u>inte</u> med s.k. streaming!</i>	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ac) Skrivit något eller lagt ut bilder/film på internet för att kränka någon?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

24. Har du någonsin åkt fast för polisen för något brott du begått?

Nej

Ja, 1 gång

Ja, 2 gånger eller fler

a) Hur gammal var du första gången du åkte fast?

		år
--	--	----

**b) Fick du delta i samtal eller något program inom socialtjänsten?
T.ex. samtal med dig och dina föräldrar, medling, social insatsgrupp eller liknande.**

Nej

Ja

+

+

D. Frågor om tobak, alkohol och droger

25. Röker eller snusar du minst flera gånger i veckan?
 Markera med ett eller flera kryss.

Nej, varken röker eller snusar
 Ja, jag röker
 Ja, jag snusar

26. Hur många gånger har du gjort följande saker under de senaste 12 månaderna?

	Ingen gång	1-2 ggr	3-5 ggr	6-10 ggr	11-20 ggr	Mer än 20 ggr
a) Druckit öl, vin, sprit eller annan alkohol så du känt dig berusad?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Rökt hasch eller marijuana?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Rökt spice eller liknande rökmixar?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Provat annan narkotika (t.ex. amfetamin, heroin, ecstasy eller liknande)?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Använt receptbelagda läkemedel utan läkarordination?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f) Sniffat/boffat (t.ex. lim, thinner, tändargas)?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g) Sålt hasch eller marijuana?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
h) Sålt annan narkotika?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

E. Frågor om dina kompisars brottslighet

27. Hur många av dina kompisar har begått något brott, som du vet om?

Ingen
 En kompis
 Två kompisar
 Tre eller fler kompisar

28. Har någon av dina kompisar gjort något av följande, som du vet om?

	Nej	Ja
a) Snattat något i en affär?	☐	☐
b) Förstört någonting med flit?	☐	☐
c) Brutit sig in någonstans?	☐	☐
d) Slagit ner någon?	☐	☐
e) Åkt fast för polisen?	☐	☐

F. Frågor om din relation med dina föräldrar

29. Hur ofta kommer du och din mamma bra överens?

- Aldrig/nästan aldrig
- Ganska sällan
- Ganska ofta
- Alltid/nästan alltid

- Träffar sällan/aldrig mamma

30. Hur ofta kan du prata om problem eller andra känsliga saker med din mamma?

- Aldrig/nästan aldrig
- Ganska sällan
- Ganska ofta
- Alltid/nästan alltid

- Träffar sällan/aldrig mamma

31. Hur ofta kommer du och din pappa bra överens?

- Aldrig/nästan aldrig
- Ganska sällan
- Ganska ofta
- Alltid/nästan alltid

- Träffar sällan/aldrig pappa

32. Hur ofta kan du prata om problem eller andra känsliga saker med din pappa?

- Aldrig/nästan aldrig
- Ganska sällan
- Ganska ofta
- Alltid/nästan alltid

- Träffar sällan/aldrig pappa

33. Hur ofta gör du något trevligt tillsammans med en eller båda dina föräldrar (till exempel gå på bio, spela sällskapsspel, idrotta, ha en mysig filmkväll eller liknande)?

- Flera gånger i månaden
- Någon gång i månaden
- Några gånger om året
- Högst en gång om året
- Mer sällan/aldrig

34. Hur ofta vet någon av dina föräldrar var du är om du går ut på kvällen?

- Aldrig/nästan aldrig
- Ganska sällan
- Ganska ofta
- Alltid/nästan alltid

- Går aldrig ut på kvällen

35. Hur ofta vet någon av dina föräldrar vilka du träffar om du går ut på kvällen?

- Aldrig/nästan aldrig
- Ganska sällan
- Ganska ofta
- Alltid/nästan alltid

- Går aldrig ut på kvällen

36. Hur tror du din förälder/dina föräldrar skulle reagera om du skolkade från skolan ett par dagar?

- Inte bry sig alls
- Inte bry sig så mycket
- Bli ganska arga, besvikna eller ledsna
- Bli mycket arga, besvikna eller ledsna
- Vet inte hur de skulle reagera

G. Frågor om skolan

37. Hur trivs du i din skola?

- Mycket bra
- Ganska bra
- Varken bra eller dåligt
- Ganska dåligt
- Mycket dåligt

38. Har du sett mobbning på din skola?

- Nej, aldrig
- Ganska sällan
- Ibland
- Ofta

39. Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna oroat dig för att utsättas för brott i skolan?

- Aldrig/mycket sällan
- Ganska sällan
- Ganska ofta
- Mycket ofta

40. Tycker du att dina lärare är bra?

- Alla är dåliga
- De flesta är dåliga
- Lika många bra som dåliga
- De flesta är bra
- Alla är bra

41. Hur viktigt tycker du det är att få bra betyg?

- Helt oviktigt
- Ganska oviktigt
- Varken viktigt eller oviktigt
- Ganska viktigt
- Mycket viktigt

42. Vad hade du för betyg i följande ämnen vårterminen 2015?

	A	B	C	D	E	F	Streck (-)	Minns inte
a) Svenska	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Engelska	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Matematik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

H. Frågor om fritid och kompisar

43. Brukar du besöka eller delta i något av följande minst ett par gånger i månaden på din fritid?
Markera med ett eller flera kryss.

- Fritidsgård/ungdomsgård
- Biograf
- Cafeteria/fik
- Bibliotek
- Teatergrupp
- Dansträning
- Gym
- Sporthall/simhall
- Idrottsplats
- Kyrka/församlingslokal
- Ridhus/stall
- Diskotek
- Fest
- Korvkiosk/pizzeria eller liknande
- Musikundervisning/kör
- Replokal
- Rock-/popkonsert
- Föreningslokal
- Scoutträff/friluftsförbundet
- Museum/konstutställning
- Skateboardpark/-ramp
- LAN-ställe
- Flipper-/biljard-/spelhall
- Köpcentrum/affärer
- Nej, inget av detta

44. Har du något extrajobb?
Markera med ett eller flera kryss.

- Ja, jag brukar jobba på loven
- Ja, jag brukar jobba på kvällar och helger under terminen
- Nej

45. Hur många kvällar i veckan brukar du träffa kompisar t.ex. på ungdomsgården, ute eller hemma hos någon?

- 5 kvällar i veckan eller oftare
- 3-4 kvällar i veckan
- 1-2 kvällar i veckan
- Mer sällan än en kväll i veckan
- Aldrig

46. Brukar du oftast träffa en kompis eller flera kompisar tillsammans?

- Träffar sällan/aldrig kompisar
- Jag brukar oftast/alltid vara med *en* kompis
- Lika mycket med en som med flera kompisar
- Jag brukar oftast/alltid vara med *flera* kompisar samtidigt

47. Hur ofta brukar du umgås med kompisar som är minst två år äldre än du?

- Aldrig/nästan aldrig
- Ganska sällan
- Ganska ofta
- Alltid/nästan alltid
- Vet inte

48. Hur väl stämmer följande påståenden överens med hur det är för dig?

	Stämmer inte alls	Stämmer ganska dåligt	Varken stämmer eller inte stämmer	Stämmer ganska bra	Stämmer helt
a) Jag litar på att mina kompisar ställer upp för mig om jag behöver hjälp med något	☐	☐	☐	☐	☐
b) Mina kompisar betyder mycket för mig	☐	☐	☐	☐	☐
c) Jag respekterar mina kompisars åsikter	☐	☐	☐	☐	☐

49. Har du blivit mobbad?

- Nej, aldrig
- Ganska sällan
- Ibland
- Ja, ofta

50. Har du mobbat andra?

- Nej, aldrig
- Ganska sällan
- Ibland
- Ofta

51. Tror du att *dina kompisar* skulle tycka att det var okej om *du*...

	Helt okej	Ganska okej	Tveksam	Knappast okej	Inte okej	Inte aktuellt/ Vet inte
a) ... drack dig full?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) ... skolkade ett par dagar?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) ... stal något i en affär?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) ... provade hasch?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) ... stal en bil?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f) ... slog ner en person som sa något förolämpande?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g) ... gjorde en större graffitimålning utan tillstånd?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

52. Skulle *du* tycka det var okej om *dina kompisar*...

	Helt okej	Ganska okej	Tveksam	Knappast okej	Inte okej	Inte aktuellt/ Vet inte
a) ... drack sig fulla?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) ... skolkade ett par dagar?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) ... stal något i en affär?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) ... provade hasch?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) ... stal en bil?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f) ... slog ner en person som sa något förolämpande?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g) ... gjorde en större graffitimålning utan tillstånd?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

I. Frågor om hur du mår och hur du är som person**53. Hur väl stämmer följande påståenden in på dig?**

	Stämmer inte alls	Stämmer ganska dåligt	Varken stämmer eller inte stämmer	Stämmer ganska bra	Stämmer helt
a) Jag har känt mig orolig och nervös senaste tiden	☐	☐	☐	☐	☐
b) Trots att jag är mitt bland människor får jag ibland en känsla av ensamhet	☐	☐	☐	☐	☐
c) Ibland har jag svårt att sova	☐	☐	☐	☐	☐
d) Jag känner mig ofta orättvist behandlad	☐	☐	☐	☐	☐
e) Jag känner mig ofta arg	☐	☐	☐	☐	☐

54. Har du under de senaste 12 månaderna gjort något av följande för att du var rädd eller orolig för att bli hotad, trakasserad, utsatt för våld eller något annat brott?

	Nej	Ja
a) Hållit dig borta från skolan en hel dag?	☐	☐
b) Stannat hemma en kväll fast du egentligen velat gå ut?	☐	☐
c) Medvetet undvikit vissa personer?	☐	☐
d) Medvetet undvikit vissa ställen?	☐	☐

55. Hur väl stämmer följande påståenden överens med hur du är som person?

	Stämmer inte alls	Stämmer ganska dåligt	Varken stämmer eller inte stämmer	Stämmer ganska bra	Stämmer helt
a) Jag gör ofta saker impulsivt utan att tänka efter i förväg	☐	☐	☐	☐	☐
b) Jag gör det jag känner för, utan tanke på om det är bra eller dåligt på längre sikt	☐	☐	☐	☐	☐
c) Ibland tar jag risker bara för att det är kul	☐	☐	☐	☐	☐
d) Jag tar gärna risker även om det kan vara farligt	☐	☐	☐	☐	☐
e) Jag har ganska lätt för att bli arg	☐	☐	☐	☐	☐
f) När jag blir arg har jag svårt att låta bli att skrika, smälla igen dörrar och liknande	☐	☐	☐	☐	☐
g) Jag tycker ofta att det är svårt att sitta still en längre stund, t.ex. på en lektion	☐	☐	☐	☐	☐
h) Jag försöker undvika svåra uppgifter	☐	☐	☐	☐	☐
i) Jag blir ofta uttråkad när andra berättar om sina problem	☐	☐	☐	☐	☐

J. Frågor om hur du tycker/känner inför vissa saker

56. Hur väl stämmer följande påståenden överens med hur du tror att *du* skulle göra?

	Stämmer inte alls	Stämmer ganska dåligt	Varken stämmer eller inte stämmer	Stämmer ganska bra	Stämmer helt
a) Om jag hittar en plånbok med 500 kr i så kommer jag att stjäla pengarna	☐	☐	☐	☐	☐
b) Om någon har glömt att låsa en cykel jag vill ha så kommer jag att stjäla den	☐	☐	☐	☐	☐
c) Om jag hittade en mobiltelefon skulle jag kunna behålla den utan att få dåligt samvete	☐	☐	☐	☐	☐
d) Om det är en sak som jag absolut vill ha i en affär, så kommer jag att försöka stjäla den	☐	☐	☐	☐	☐
e) Om en två år yngre elev kallar mig för något dumt, så kommer jag att slå till den eleven	☐	☐	☐	☐	☐

57. Hur väl stämmer följande påståenden enligt dig?

	Stämmer inte alls	Stämmer ganska dåligt	Varken stämmer eller inte stämmer	Stämmer ganska bra	Stämmer helt
a) Det är viktigt att tala om för polisen om någon vandaliserar skolan	☐	☐	☐	☐	☐
b) På det hela taget gör polisen ett bra jobb	☐	☐	☐	☐	☐
c) Jag litar på att jag skulle få en rättvis behandling av polisen om jag blev misstänkt för ett brott som jag inte har begått	☐	☐	☐	☐	☐
d) Risken att åka fast om man snattar är ganska stor	☐	☐	☐	☐	☐
e) Risken att åka fast om man stjälar en cykel är ganska stor	☐	☐	☐	☐	☐

58. Hur fel tycker du det är för någon i din egen ålder att göra följande saker?

	Inte fel alls	Knappast fel	Tveksam	Fel	Mycket fel
a) Åka moped utan att använda hjälm	☐	☐	☐	☐	☐
b) Snatta ett paket tuggummi, en chokladkaka eller liknande i en affär	☐	☐	☐	☐	☐
c) Stjäla kläder i en affär	☐	☐	☐	☐	☐
d) Bryta sig in i en sommarstuga för att se om det finns något att stjäla	☐	☐	☐	☐	☐
e) Använda våld för att få respekt	☐	☐	☐	☐	☐

Nu är du klar, tack för din medverkan!

Här kan du skriva om du har några övriga synpunkter eller funderingar.

När du är klar:

- Kontrollera att du inte har missat någon fråga.
- Lägg enkäten i svarskuvertet och klistra igen det.

Om du vill tala med någon om din situation i skolan eller i ditt liv kan du kontakta din skolkurator, skolsköterska, ungdomsmottagning eller någon annan vuxen som du har förtroende för.

På www.umo.se kan du hitta samtliga ungdomsmottagningar i Sverige.

Du kan också kontakta BRIS (www.bris.se eller telefonnummer 116 111) och BUP (www.bup.se).

Bilaga 4

Resultat från SCB:s expertgranskning

Statistics Sweden

Statistiska centralbyrån

Ordernr. 230525./prod.nr. 8551251

Skolundersökningen om brott

Brottsförebyggande rådet

Expertgranskning

2015-05-13

Linda Björneskog

Jennica Wallenborg

Enheten för mätteknik

SCB, Stockholm
08-506 940 00

SCB, Örebro
019-17 60 00

www.scb.se

Innehåll

1. Översikt.....	3
2. Inledning	4
3. Metod.....	4
4. Missiv	4
5. Språket	5
6. Känsliga frågor.....	5
7. Frågor i påståendeform	6
8. Allmänt om enkäten	7
9. Avsnittsspecifika kommentarer.....	7
10. Genomgång av frågor och svarsalternativ	8
11. Sammanfattning	22

Bilagor:

Bilaga 1, utkast missivtext

Bilaga 2, numrerad blankett

1. Översikt

Granskning av	Skolundersökningen om brott
Beställare	Anna Frenzel, Brå
Beställning	2015-03-12
Arbetet påbörjades	2015-05-04
Leverans	2015-05-13
Medverkande	Linda Björneskog och Jennica Wallenborg
Insamlingsmetod i undersökningen	Pappersenkät
Enkätens omfattning	93 frågor, varav flertalet med delfrågor. 14 sidor i enkätutkastet.
Använda förkortningar	Up: Urvalsperson

2. Inledning

Enheten för mätteknik har genomfört en expertgranskning av ”Skolundersökningen om brott” på uppdrag av Brottsförebyggande rådet (Brå). Detta uppdrag har genomförts i enlighet med ISO 20252:2012 Marknads-, opinions- och samhällsundersökningar vilket innebär att grundläggande kvalitetskrav uppfyllts.

Brå ansvarar sedan år 1999 för Skolundersökningen om brott som riktar sig till elever i årskurs nio. Enkäten är en s.k. klassenkät där eleverna på lektionstid anonymt fyller i en enkät som bland annat handlar om erfarenheter av brott. Undersökningen genomförs var tredje år, och det är dags nu till hösten 2015 att göra den igen. Till årets undersökning kommer enkäten att revideras en del, och därför har Brå kontaktat SCB för att få hjälp med en mätteknisk genomgång av frågorna.

Stora delar av enkäten kommer att vara densamma som tidigare, men eftersom enkäten inte genomgått något mer omfattande mätteknisk test tidigare vill Brå att hela enkäten ska testas. Detta görs först genom en expertgranskning, som sedan följs upp av kognitiva intervjuer.

3. Metod

Expertgranskning innebär att en enkät granskas på ett systematiskt sätt av mätteknisk expertis. Ett syfte med granskningen är att försöka säkerställa att frågorna samlar in den önskade informationen. Ett annat syfte är att identifiera möjliga problem samt ge förslag på justeringar enligt de principer som gäller för fråge- och enkätkonstruktion. Forskning visar att expertgranskningar på ett effektivt sätt identifierar problem i frågeformulär.

Till skillnad från t.ex. fokusgrupper och kognitiva intervjuer, involverar dock inte expertgranskningen några urvalspersoner (up). Den kan därför med fördel kombineras med t.ex. kognitiva intervjuer för att få deras perspektiv (Yan, m.fl. 2012). Som tidigare nämnts är även sådana inplanerade som en separat del i beställningen från Brå.

I enlighet med forskning på området genomförs expertgranskningen av två mättekniker, först individuellt och sedan gemensamt. Att två mättekniker kompletterar varandra innebär en mer täckande granskning och fungerar kvalitetssäkrande (Olson, 2010). För att ytterligare säkra att möjliga problem inte missas genomförs den med stöd av en checklista.

I den här granskningen ligger fokus framförallt på följande områden:

- Frågornas utformning - språket, termer och begrepp
- Svartalternativen
- Strukturen och ordningsföljden på frågorna
- Information och instruktioner
- Layout och design

4. Missiv

Det är bra att det finns en informativ text som up har möjlighet att läsa igenom innan de börjar fylla i enkäten. Alla har kanske inte lyssnat på det läraren sagt eller minns allt. Dessutom kommer det variera mellan lärarna vilken information de väljer att berätta för up innan enkäten delas ut. Därför är det viktigt att all

information som up *måste* ha möjlighet att ta del av står med. Utifrån det utkast på missivtext vi granskat har vi några kommentarer:

- Skriv Brå inom parentes efter namnet när det förekommer för första gången, då alla up kanske inte känner till förkortningen som kommer senare i texten.
- Att berätta att undersökningen gjorts flera gånger tidigare och att jämförelser görs sinsemellan för att följa utvecklingen kanske kan motivera up att delta.
- Formuleringen ”vi är också intresserade av ...” får det att låta som att det här med brott är en bisak i undersökningen. Heter inte undersökningen ”Skolundersökningen om brott”?
- Up blir troligtvis uppmanad av läraren att inte skriva sitt namn. Men även om det inte sägs eller om up inte hör, så efterfrågas inte namn någonstans i enkäten. Därför borde det räcka med att skriva ”du är anonym”.
- Fundera på om det kanske bör finnas med information om PUL. Likaså kan det vara bra om ni nämner något om förväntad tidsåtgång för att besvara enkäten.
- Det står inget om när resultatet från undersökningen publiceras eller var det sker. Kanske är det inte så troligt att up är jätteintresserad, men de bör ges möjligheten att kunna ta del av det i alla fall.
- Informationen om vad up ska göra när enkäten är färdigbesvarad kan behöva stå i slutet också. Det är inte troligt att up går tillbaka och läser texten på framsidan igen.

Sist men inte minst ökar sannolikheten att up läser igenom hela texten om ni försöker göra den mer lättläst. Det handlar inte bara om språk utan även om layout. Se bifogat förslag på hur missivet skulle kunna se ut i Bilaga 1, utkast missivtext. Observera att den även innehåller (blå) text som bör kontrolleras, korrigeras och kanske tas bort. Ett sådant exempel är meningen om hur up bör gå tillväga ifall det finns frågor hen inte vill svara på.

5. Språket

För att även ungdomar med sämre kognitiva förutsättningar ska förstå frågorna ber vi er använda ett så enkelt och kortfattat språk som möjligt. Detta motverkar också risken för svarströtthet och bortfall. I avsnittet *Genomgång av frågor och svarsalternativ* ger vi en del förslag på hur språket kan förenklas, bl.a. genom att stryka utfyllnadsord.

Ibland står det först ”t.ex.” och sedan ”etc.” samt ”eller liknande” när exempel radas upp. Var konsekventa med att bara använda ett av orden, eftersom det annars blir tårta på tårta, då de betyder samma sak. Det gäller t.ex. fråga 15a och 16-20.

6. Känsliga frågor

Vi förstår att ni på Brå är väl införstådda med att en stor del av enkäten innehåller frågor som kan uppfattas som känsliga. Vi utgår även ifrån att ni har olika strategier för att ställa och analysera sådana frågor. Vi vill ändå nämna några övergripande punkter som är viktiga att ha i åtanke ur ett mättekniskt perspektiv. Vi har därför valt att ha med ett avsnitt om vad som är speciellt för just denna typ av frågor.

Enkäten innehåller frågor om privata områden, som t.ex. utsatthet för brott, att utsätta andra för brott eller vara vittne till brott. Gemensamt är att det oftast inte bara är svaret i sig som kan vara känsligt, utan även att få själva frågan. Men som med allting annat varierar det förstås mellan olika individer i vilken grad de uppfattar ett visst ämnesområde som känsligt eller inte.

Ibland kan naturligtvis den lämpligaste lösningen vara att låta bli att ställa känsliga frågor. Samtidigt kan vissa frågor vara nödvändiga att ställa då de ökar vår kunskap inom viktiga områden. Det finns dock några strategier för att minska de känsliga komponenterna i frågorna.

Känsliga frågor är förknippade med framförallt två tendenser som kan ha betydelse för svaren. Det ena är självförnekelse – att up inte erkänner känsliga saker för sig själv och då inte heller för andra. Det andra är att svaren styrs efter vilken bild av sig själv man vill ge, exempelvis s.k. social önskvärdhet. Up blir då så påverkad av rådande normer att hen förändrar sitt svar för att framstå i bättre dager. Det kan t.ex. vara om det frågas om ett beteende som väcker oro för att det är olagligt eller kontroversiellt. Men även det motsatta kan leda till justeringar av svaren, t.ex. om det frågas efter sådant som upplevs önskvärt av up. Dessa två tendenser skiljer sig på en central punkt. I det ena fallet ombeds up att rapportera normativa beteenden, i det andra fallet icke-normativa. Det finns forskning som visar att det icke-normativa kan leda till underrapportering och det normativa till överrapportering.

För att motverka sådana tendenser är det viktigt att försäkra up om säkerheten kring deras anonymitet. Det är också bra om de känsliga frågorna och frågorna om socialt oönskat beteende blandas med frågor om beteenden som upplevs som mindre känsliga (Bradburn et.al. 2004).

Känsliga frågor kan sammanfattningsvis ge följande effekter: Att up hoppar över frågan (partiellt bortfall), att up avbryter sitt deltagande (objektbortfall), att up svarar oärligt (mätfel) och slutligen att up får illa (oetiskt samt försämrat undersökningsklimat och förtroende).

Det är bra att undersökningen har granskats av Etiknämnden och att ni betonar att eleverna är anonyma. Betona gärna att även skolan kommer att vara anonym i sammanställningen av resultaten. Eftersom känsliga frågor också kan resultera i att up får illa av frågorna är det bra att de i slutet av enkäten får information om var de kan vända sig om de behöver prata med någon.

Som ni säkert är medvetna om är det viktigt att analysera svaren utifrån att det icke-normativa beteendet kan leda till underrapportering och det normativa till överrapportering. I avsnittet *Genomgång av frågor och svarsalternativ* kommenterar vi en del känsliga frågor mer i detalj.

7. Frågor i påståendeform

I vissa frågor använder ni helt eller delvis påståendeform, med s.k. instämmer-skala. Frågor i påståendeform är något vi i allmänhet avråder ifrån. Framst handlar det om ups generella tendens att ”hålla med” och i övrigt att svara positivt i högre grad än negativt. Denna tendens förstärks vid frågor i påståendeform. Det är så att säga mindre förpliktigande att instämma i ett påstående än att svara ”ja” på en direkt fråga. De flesta påståenden kan dock relativt enkelt göras om till direkta frågor. Det är ofta onödigt att använda påståenden om det går lika bra med frågor.

Så kallade påståendefrågor har sitt ursprung i psykologin där man vill mäta latent item, dvs. saker som på ett eller annat sätt kan ligga dolt och därmed vara svåra att mäta. I kliniskt syfte (hälsoundersökningar etc.) har påståendefrågor använts framför allt när det gäller enskilda personer. Ett exempel kan vara alkoholforskning. På senare tid har påståendefrågor börjat användas alltmer frekvent i andra undersökningssammanhang. I dessa fall har de ofta visat sig fungera sämre.

Ett problem är när påståenden ställs i ”avpersonifierad” form, dvs. ”jag är oftast nöjd med mig själv” istället för ”du är oftast nöjd med dig själv”. Det resulterar ofta i att det personliga pronomenet varierar i enkäten - ibland tilltalas up ”du” och ibland med ”jag”. Eftersom påståendefrågor är mindre konfrontativa än direkta frågor kan de ändå vara användbara när det gäller frågor om särskilt känsliga ämnen. Eftersom vi inte är lika insatta in undersökningen som ni är det svårt för oss att peka på vilka påståendefrågor som eventuellt kan eller bör göras om till direkta frågor. Vi vill istället ge er en generell rekommendation om att bara använda påståendefrågor där det finns särskilda skäl, eftersom de tenderar att generera sämre datakvalitet än direkta frågor.

8. Allmänt om enkäten

Referensperiodens placering varierar i frågorna. Ibland står den först, ibland mitt i och ibland sist i frågan. Oftast är det ok, eftersom frågeformuleringen avgör var den placeras bäst. Annars brukar vi allmänt rekommendera att vara konsekvent med var referensperioderna placeras i frågeformuleringen.

Oavsett ämne brukar konventionen vara att börja med svarsalternativet ”Ja” och att ”Nej” kommer sist. Men i den här enkäten varierar det. Vi vet inte om det beror på utrymmesbrist eller om ni vill försöka avdramatisera vissa beteenden. Men tänk på att svarsalternativens placering kan påverka hur up svarar. De kan uppfattas som normerande, dvs. att de svarsalternativ som kommer först förväntas vara mer vanliga än andra. En annan risk är att en up som inte är uppmärksam riskerar att sätta sitt svar fel.

Bör svarsalternativet ”Vet inte” finnas för fler frågor? Up kanske inte alltid känner till förhållandena eller har någon åsikt.

När exempel står i mitten av en fråga finns det en tendens att up uppfattar det som att det är just det specifika exemplet som efterfrågas, istället för att ses som vägledande exempel. Ett alternativ är att ha exempel som separat text under frågan, med kursiv icke fet text. Tänk dock på att oavsett var exemplen placeras kan de styra vad up tänker på.

Var inte rädda för att enkäten ska blir flera sidor lång om det är befogat. Forskning visar att enkäter som är luftiga fylls i bättre än de som är hopträngda på färre antal sidor. Det kan ibland också vara bättre att dela upp en krånglig fråga på flera mer lättförståeliga frågor.

9. Avsnittsspecifika kommentarer

Avsnitt B ”Frågor om utsatthet för brott under de senaste 12 månaderna”

I några frågor som handlar om de senaste 12 månaderna lägger ni till ”någon gång”. Dessa utfyllnadsord gör frågetexten längre, så ta bort dem om de inte tillför något (gäller fråga 14, 20, 21 och 22).

Avsnitt G ”Frågor om fritid och kompisar”

Det finns ingen filterfråga som tar reda på om up har kompisar eller inte. Det är lite märkligt med tanke på att avsnittets frågor nästan uteslutande handlar om de kompisar up förväntas ha. Observera också att det inte är *en* kompis, utan flera som förutses förekomma. Antingen löser ni detta genom att ha en filterfråga, där ni frågar om up har några kompisar, t.ex. ”Har du några kompisar?”.

Svarsalternativen kan vara ”Nej”, ”Ja, en” och ”Ja, två eller fler”. De som inte har några kompisar kan då hoppa direkt till frågorna som inte är ”kompisberoende”. Ett annat alternativ är att erbjuda svarsalternativet ”Inte aktuellt” eller mer tydliga ”Har inga kompisar” (dock kan det av en del uppfattas som lite för konkret).

Ytterligare ett sätt är att be de up som inte har några kompisar svara för hur de tror de skulle tycka ifall de hade några. Men att be någon uttala sig om hypotetiska händelser är samtidigt väldigt vanskligt. Hur up reagerar om situationen sedan blir verklighet kan skilja sig rejält mot tidigare givet svar.

Fråga 82 handlar om de kompisar som up oftast umgås med och fråga 83 handlar om de kompisar up umgås med på fritiden. Om det är viktigt att särskilja dessa kompisgrupper åt, bör frågorna om dem komma i slutet av avsnittet. Annars kan up börja fundera på vilka kompisgrupper kommande frågor gäller, även om det bara står ”kompisar”.

Frågorna i slutet om mobbning skulle kanske kunna placeras tidigare i avsnittet. Det gäller särskilt om det tillkommer någon form av filterfråga för de utan kompisar.

Avsnitt H ”Frågor om hur du mår och hur du är som person” och avsnitt I ”Frågor om hur du tycker/känner inför vissa saker”

För flera av frågorna i de två avsnitten står det ”kryssa i”. Det har det inte gjord tidigare i enkäten. Ta bort, då det är överflödigt information.

10. Genomgång av frågor och svarsalternativ

För att det ska vara tydligt vilken fråga vi kommenterar nedan har vi numrerat frågorna i den granskade enkäten. Se bifogad Bilaga 2, numrerad enkät. Observera att numreringen är gjord med syfte att underlätta granskningsarbetet och att numreringen därför kan behöva justeras.

Avsnitt / fråga	Kommentar
2	<p>Det finns flera olika möjligheter att formulera fråga och svar kring ett tredje alternativ. Generellt brukar vi rekommendera att frågorna formuleras just som frågor. Vi tror dock att det nuvarande upplägget fungerar relativt bra. Möjligen bör ni lägga till svarsalternativet ”Vill inte svara”</p> <p>Enkäten ska testas i kognitiva intervjuer och då kommer det att vara intressant att höra vad testpersonerna tycker om nuvarande upplägg.</p> <p>Eftersom det kan vara intressant att se hur andra undersökningar har gjort har vi valt att lyfta in några exempel:</p> <p>Undersökningen <i>LUPP</i> (en enkät till 13-16-åringar):</p> <p>Vad stämmer bäst in på dig?</p> <p>Jag är...</p> <p>Tjej</p>

	<p>Kille</p> <p>Annan könstillhörighet (personer som inte är eller känner sig tillhöra könen tjej eller kille).</p> <p>Undersökningen <i>Ungas sexuella hälsa</i>:</p> <p>Är du man eller kvinna?</p> <p>Man</p> <p>Kvinna</p> <p>Annat</p> <p>Denna fråga (och svarsalternativ) kan dessutom anpassas till målgruppen och kopplas tydligare till svarsalternativen: "Är du kille, tjej eller annat?"</p>
3	<p>Frågan kan kortas ned genom att skriva "Var föddes du och dina föräldrar?". Svarsalternativen ger att det inte är "BB" som är rätt svar.</p> <p>Det borde räcka med att det står enbart "Jag".</p>
4	<p>I andra kognitiva test som vi har genomfört framgår det att många barn och ungdomar är osäkra på vilken typ av hus de bor i. Om det inte är viktigt att särskilja de två första svarsalternativen utifrån hur de ska användas i analysen, rekommenderar vi att de slås ihop. Svarsalternativen kan då skrivas som "Hus", "Lägenhet" och "Annat". Det kognitiva testet kan sedan användas för att se om det behöver läggas till förtydligande exempel i stil med: "Hus, t.ex. villa, radhus parhus".</p>
5	<p>Det kan vara mer taktiskt att formulera frågan som ni gör, istället för att skriva "bor dina föräldrar ihop". Vi rekommenderar däremot att ni har svarsalternativet "Ja" först eftersom det är den vanliga ordningsföljden för Ja/ Nej-svar. Det kan också upplevas som mindre normerande i den här frågan.</p>
6	<p>Är det någon skillnad mellan styvföräldrar och bonusföräldrar? Används termen "styvföräldrar" idag och särskilt av 15-åringar? De kommande kognitiva intervjuerna kan förhoppningsvis ge mer information om detta.</p> <p>Det är mycket information att ta in i fråga och svar, vilket gör den kognitivt krävande. Ordet "tillsammans" är underförstått och kan strykas ur frågan. Vår erfarenhet är också att ungdomar inte läser instruktioner så noga. De som bor lika mycket hos båda föräldrar tenderar att missa informationen om att de ska svara för hur de bor i dagsläget och svarar istället för båda föräldrarna. Om er svarsanalys tillåter en ändring föreslår vi att up istället får instruktioner om att svara för sin sammanlagda situation. T.ex. "Svara för hur det är hos båda föräldrarna, om dina föräldrar inte bor tillsammans."</p>
7	<p>Vi rekommenderar att ni har svarsalternativet "Ja" först eftersom det är den vanliga ordningsföljden. Vi tror inte att frågan är så pass känslig att den vinner på omvända svarsalternativ.</p>
8	<p>Skriv hellre "Arbetsökande" som har en mer positiv klang än "Arbetslös".</p> <p>Vill ni att föräldrar som är föräldralediga från anställning eller eget företag</p>

	<p>ska markeras som ”föräldraledig”? Huvudfrågan är ju om de har ett arbete, och det har ju de flesta som är föräldralediga.</p> <p>Begrepp som används idag istället för ”förtidspensionerad” är ”aktivitets- och sjukersättning” (beroende på ålder).</p> <p>Ovanstående gäller även fråga 9.</p>
10	<p>Observera att det är två frågor i en – ”fritid och nöjen”.</p> <p>Up kan ha hand om hela barnbidraget med förutsättning att det även ska räckas till kläder och sportaktiviteter. För dessa kan det vara svårt att särskilja summan som ska räckas till fritid och nöjen. Detta är något som de kognitiva testen förhoppningsvis kan ge mer information om.</p> <p>Fundera också på om det behövs fullt så många svarsalternativ eller om ni kan slå ihop dem till färre alternativ med bredare intervall.</p>
11	<p>Frågan är svårläst, men om referensperioden flyttas sist kanske den flyter bättre.</p> <p>Vad ”många andra” är blir subjektivt tolkat, men vi tror att ni är medvetna om det i svarsanalysen.</p> <p>Även om det troligen är vanligare att svara nej tror vi att det är en fördel att börja med Ja-svaren. Det är den vanliga svarordningen och då blir det troligen inte fullt så laddat att svara Ja, som om Nej ligger först (där det vanligast förekommande/ normerande alternativet brukar placeras).</p>
12	<p>Genom att ha med ”orolig” i frågan blir den ledande. För att undvika det kan ni skriva ”Hur känner du dig när du tänker på din familjs ekonomi?”.</p>
13	<p>Vad räknas som ”utomlands på semester”? Är det både en weekend i Köpenhamn och tre veckor i Thailand?</p> <p>Tre år är lång tid för att minnas. Det finns en risk att semestrar glöms bort eller räknas med, fast det var mer än tre år sedan. Detta är något som kan vara intressant att undersöka i nästa steg med de kognitiva intervjuerna.</p>
14-20	<p>Layouten är otydlig i de här frågorna, särskilt i fråga 15-20. Det finns en risk för att up missar att fylla i alla svar eller fyller i dem felaktigt. Vi tror även att det finns risk för att den sista följdfrågan, ”Blev händelsen polisanmäld?”, missas helt. Oavsett om up är höger- eller vänsterhänt kan handen skymma frågor som hamnar nära blankettens kant.</p> <p>Det finns också en risk att up så att säga avrundar sina svar. Om de t.ex. blivit rädda flera gånger utan att bli allvarligt rädda, svarar de att de blivit allvarligt rädda en gång. De slår alltså ihop flera händelser som varit mindre allvarliga till en allvarlig. Detta är något vi har sett förekomma i andra kognitiva test. Det är dock svårt att hitta en lösning på problemet utan att det uppstår andra, liknande problem. Vi vill ändå påpeka att det förekommer så att ni är medvetna om det när ni analyserar svaren.</p>
14	<p>Följdfrågan för ja-svararna borde kunna förkortas genom att stryka ”om saken”. Då blir frågan dessutom mer enhetlig med följdfrågan för fråga 15, där det bara står ”blev händelsen polisanmäld?”.</p> <p>Ni frågar inte om att ha fått mopeden stulen, men det kanske inte är intressant?</p>
14 b	<p>Numera finns plånbokslänkande mobilfodral. Blir ett sådan stulet blir ju</p>

och c	både mobil och plånbok stulen samtidigt. Hur ska up som blivit av med ett sådant svara?
14d	Var medvetna om att det blir subjektivt tolkat vad ”värdefull sak” är och att det är skillnad på monetärt och sentimentalt värde.
15	Eftersom det är en lång fråga är det lättare för up att se och minnas referensperioden om den placeras i början av frågan, dvs. ”Under de senaste 12 månaderna, har någon..?”. ”Skadades så mycket” säger sig självt, i och med att up blev tvungen att uppsöka vård. Syftar ”sjuksyster” på någon person som finns på skolan? Annars är ”sjuksköterska” det begrepp som vanligtvis används idag. Stryk gärna ”någonstans” ur följdfrågan.
15a	Svarsalternativet ”hemma hos annan” hänger lite i luften. Specificera gärna genom att skriva ”i någon annans hem”, vilket överensstämmer bättre med svarsalternativet innan. Borde ”pendeltåg” finnas med i det näst sista svarsalternativet? Det finns med i fråga 24.
16	Placera referensperioden först i frågan eftersom det är en lång fråga, dvs. ”Under de senaste 12 månaderna, har någon..?”. Fundera på om ”vid något tillfälle” kan strykas ur frågan eftersom det är underförstått och gör frågan längre och svårare att läsa. Stryk gärna ”någonstans” ur följdfrågan.
17	Förutom att up ska avgöra om de blivit rädda eller inte, så ska de bedöma om rädslan varit allvarig eller inte. Genom att bara skriva ”rädd” (som i sig är en ganska stark känsla) förenklar ni för up. Det är bra att internet/ sociala medier/ mobiltelefon finns med som svarsalternativ. Möjligen kan ni behöva förtydliga att up bara ska välja ett svar för att minska risken att up både markerar detta svarsalternativ och svarsalternativet för den fysiska plats de befann sig på när det hände, t.ex. ”I mitt hem” och ”Via internet/ sociala medier/ mobiltelefon”. Annars går detta problem säkerligen att hantera i efterarbetet, när ni kodar svaren.
18	För att korta ned frågan kan ni skriva ”... hotat med eller använt våld eller vapen...”, samt ta bort orden ”andra” och ”din”. Se fråga 17, om eventuell instruktion om att markera ett svarsalternativ.
20	För att korta ned frågan kan ni ta bort orden ”av någon”, eftersom det är underförstått. Ta även bort ”någon gång”, då det inte står så i de andra frågorna som också handlar om händelser under de senaste 12 månaderna. Se fråga 17, förtydliga möjligen att up ska välja ett svarsalternativ.
21	Svarsalternativens rubriker stämmer inte med frågeformuleringen, som är en ja/ nej-fråga. Byt ut ”Vid något enstaka tillfälle” till ”Ja, någon gång” och lägg till ”Ja” innan de kommande två rubrikerna. Skillnaden mellan rubrikerna ”Flera gånger” och ”Ofta” kan vara hårfin och för att balansera skalan bör motsatsen till ”Aldrig” finnas med. Kanske kan

	”Ofta” ersättas av ”Jämt” eller ”Hela tiden”?
21b	<p>Vi tror att ni egentligen vill komma åt de som fått bilder eller filmer upplagda mot sin vilja. Med nuvarande formulering låter det som att det är ok med publicering, men inte spridning. Hur ofta är det så?</p> <p>Till skillnad mot fråga 21 a inkluderar frågan inte bara bilder med kränkande innehåll, utan även bilder med mer neutralt innehåll, men som har publicerats på internet utan samtycke från up. Om det bara är kränkande bilder som ska inkluderas bör ni förtydliga det i frågan.</p>
22	<p>Frågan kan bli smidigare i början, genom att stryka ”enligt din uppfattning” eftersom det är underförstått. Vi är dock medvetna om att uttrycket kan användas för att mjuka upp frågan.</p> <p>Ni är ju intresserade av om bakgrunden har någon påverkan, och då är det lämpligt att skriva det först. Ha sedan ”svensk eller utländsk” inom parentes efter, så blir det som en form av instruktion.</p> <p>Det är inte säkert att alla up vet vad som menas med könsidentitet eller sexuell läggning. Vi rekommenderar därför att ni lägger till en förklaring av begreppen. Vi rekommenderar också att ni lägger till ”Vet inte” så att det finns ett alternativ för up som är osäkra på om brottet begicks pga. hens bakgrund/ religion/ könsidentitet/ sexuell läggning. Det behövs även för de up som är osäkra på sin könsidentitet och/ eller sexuella läggning.</p> <p>Ett förslag på förklaring av sexuell läggning som kan vara lämplig att använda är den som Riksförbundet för homosexuella, bisexuella och transpersoners rättigheter (RFSL) eller Ungdomsmottagningen på nätet (UMO) använder på sin hemsida.</p> <p>”Sexuell läggning beskriver om en person blir förälskad i eller attraherad av tjejer, killar eller både tjejer och killar.” (RFSL:s hemsida)</p> <p>Möjligen kan ”förälskad” bytas mot ”kär” och ”attraherad” mot ”kåt”. Det är troligen mer vardagliga uttryck för åldersgruppen och också de uttryck som används på UMO:s hemsida:</p> <p>”Sexuell läggning handlar om vad de personer som man blir kär i eller kåt på har för kön. Man kan vara heterosexuell, homosexuell eller bisexuell.” (UMO:s hemsida)</p> <p>Vi har även tittat på det Diskrimineringsombudsmannen (DO) skriver på sin hemsida, men hittar ingen annan förklaring av sexuell läggning än att det innebär att vara homosexuell, bisexuell eller heterosexuell.</p> <p>Begreppet ”könsidentitet” är inte så vanligt och up kan vara osäker på vad det betyder. För att inte blanda ihop det med sexuell läggning kan det vara en fördel att könsidentitet placeras sist och förklaras. Vi vill dock lägga till att vi inte känner till någon forskning eller har någon tidigare mätteknisk erfarenhet som styrker denna ordning. Det är också värt att nämna att det går emot den vanliga frågeordningen som rekommenderas enligt forskning - nämligen att i enkäter fråga om könsidentitet i inledningsfrågorna och sexuell läggning senare i enkäten (inte direkt efter frågan om könsidentitet eftersom forskning visar att up då kan förknippa könsidentitet med något som är kopplat till sexualitet).</p> <p>RFSL har ingen kortfattad förklaring av könsidentitet. På UMO:s hemsida</p>

	<p>förklaras begreppet så här:</p> <p>”Vilket kön man själv känner sig som brukar kallas för könsidentitet. Det kan vara att man känner sig som en kille, tjej, både och, eller inget av det. Könsidentiteten är inte kopplad till vilken kropp man har utan vilket kön man känner att man tillhör.”</p> <p>DO använder följande beskrivning på sin hemsida:</p> <p>”Med könsidentitet eller könsuttryck menar DO en persons identitet eller uttryck i form av kläder, kroppsspråk, beteende eller annat liknande förhållande med avseende på kön.”</p>
Avsnitt C	<p>Texten under som informerar up om vad frågorna kommer att handla om avslutas med ”... kan svara ärligt utan att behöva vara orolig”. De up som inte funderat i de banorna kan bli uppmärksammas på det och istället börja oro sig. Stryk därför ”utan att behöva vara orolig”.</p>
Svarsalternativen	<p>”Ganska många gånger” och ”Ofta” kanske inte anses ha så stor åtskillnad sinsemellan. Dessutom kanske up inte tycker att skolka sex gånger under 12 månader är ”ganska många gånger”. Det kan alltså vara bra att ni inte sätter en bedömning av vad som är ofta och mycket. Om förklaringen ska finnas med bör den upprepas i första frågan på varje ny sida.</p> <p>Vi ber er också fundera över om det är nödvändigt att använda fullt så många svarsalternativ som i nuläget. Vi är medvetna om att det kan påverka känslan av vad som är extremfall/ fler gånger än de flesta. Samtidigt tror vi att ni kan bibehålla den effekten med färre svarsalternativ. (Likaså bör det vara möjligt att få en känsla för när up lämnar ”skämtsvar” genom att jämföra svaren på de här frågorna med hur up har svarat på enkäten som helhet.) Utan att i detalj veta hur ni analyserar svaren tror vi att det kan vara mer rimligt att stryka det sista svarsalternativet ”mer än 50 ggr” och ändra det näst sista från ”11-50 ggr” till ”Mer än 10 ggr”. För flera av frågorna, exempelvis 38 och 39, skulle svaret ”Mer än 50 ggr” i princip innebära att up var yrkeskriminell. Målsättningen bör vara att ni inte har med fler alternativ än vad ni behöver för er analys.</p> <p>Fundera också på om ni bör införa ”Vet inte”. I nuläget finns risk att up tvingas svara på sådant de inte kommer ihåg eller är osäkra på, t.ex. hur många gånger på 12 månader som de laddat ner musik, filmer och spel.</p>
25	<p>Ingen 15-åring har körkort för bil (eller mc), men det kanske är EPA-traktor ni syftar på?</p> <p>Ni frågar inte efter moped/ EU-moppe, skoter eller vespa, men det kanske ni inte är intresserade av?</p>
26	<p>Är ni främst intresserade av om up förstört något av de saker ni räknar upp, eller om de förstört något som inte var hens? Om det är det sistnämnda, bör de uppräknade sakerna endast finnas med som vägledande exempel. Skriv i så fall ”Med flit förstört något som inte var ditt, t.ex. ...”.</p>
27-28	<p>Vi tolkar det som att fråga 27 och 28 är tänkta att belysa en mindre och en större förseelse, men tror att det kan vara problematiskt att analysera svaren. Hur ska en up svara som målar flera tags på samma ställe (över en större yta) eller på många ställen i en stadsdel vid samma tillfälle? Fundera på om er analys av svaren tillåter att ni slår ihop de två frågorna till en. Om</p>

	ni vill ha kvar båda frågorna bör de stå på samma sida.
27	Fyller ordet ”någonstans” någon funktion? Det är ju underförstått att det måste vara någonstans det har skett. Om bara tusch och sprayfärg räknas, är alltså inte målarfärg intressant?
28	Skriv ”en graffitimålning”. Vad som är en ”större” målning kommer bedömas subjektivt av up. Behöver exempel på var det kan ha skett vara med?
30	Det står bara ”skrivit” och ”som du känner varit kränkande”, vilket gör frågan otydlig. Vad är det ni vill mäta – sådant som med uppsåt lagts ut för att kränka, eller sådant som up först i efterhand insåg var kränkande? Om det är det förstnämnda, så är ett förslag att ni skriver ”Skrivit något eller lagt ut bild/ film på internet för att kränka någon”.
31	Behöver det stå både ”stulit” och ”snattat” samt ”affär” och ”varuhus”? I andra frågor står det antingen stulit eller snattat. Ordet varuhus förekommer inte i några fler frågor, men affär står med flera gånger. Dessutom är väl varuhus en sorts större affär?
33	Ingen annanstans i enkäten står det ”folk”, utan det står ”någon”. Att lura en person på pengar räcker alltså inte, utan det ska vara två eller fler (folk är ju plural).
34	Stöld från skolgården räknas alltså inte? Ni är säkert medvetna om det, men det kommer vara en stor spännvidd mellan vad olika up räknar med och inte räknar med i sitt svar. Alltifrån skrivmaterial som suddgummin och papper till saker av större värde.
41	Frågan går att förenkla och förkorta genom att byta ut ”någons” mot ”en” (vilket är underförstått). Det blir upp till up vad ”liknande” kan betyda.
42	Vi undrar hur ofta t.ex. väskor blir ryckta från någon väskryckaren känner? Och varför särskilja dessa två i så fall? Vi undrar också om det finns någon särskild anledning till att ni använder ”ryckt” istället för ”stulit”? Är tanken att skilja ut en viss typ av väskstöld och vad är i så fall anledningen? Om det inte är viktigt att särskilja dessa två faktorer rekommenderar vi att frågan ändras till ”Stulit en väska från någon?”.
43	Stöld från garage, andra typer av förråd och liknande räknas alltså inte?
44	Vill ni få reda på vad ”annat” kan vara bör ni ha en fritextruta. Om frågan har varit med tidigare undersökningsomgångar kan ni se hur många som svarat att de gjort detta minst en gång, och därefter bestämma er.
45, 46	Frågorna är i dåtid, så borde det inte stå ”visste” istället för ”vet”?
47	Räknas friggebod och attefallshus till annan byggnad?
48	Vi utgår från att ni vill ha reda på ifall up haft med ett vapen i form av kniv. Sådan viktig information ska inte stå inom parentes. Därför kan ni skriva ”Haft med en kniv som vapen när du gått ut?”. (”Med dig” behöver inte förtydligas, eftersom det står ”när <u>du</u> gått ut”).
49	Här står exempel inom parentes och utan fet stil. Gäller även fråga 60-61.

50	Hur ofta har man tillåtelse att tända eld på något som inte tillhör en själv? I exemplen står det ”lada” och sedan ”byggnad”. Eftersom lada är en sorts byggnad, tror vi att ”lada” kan strykas.
51	Bortsett från det som står inom parentes är frågan är identisk med fråga 52. Låt inte något så viktigt stå inom parentes. Möjligen kan orden ”inte tillhör” kursiveras för att tydliggöra skillnaden.
52	Om de ovanstående orden i fråga 51 kursiveras, kan även orden ”din familj” kursiveras här.
53	Byt ut ”men inte så” till ”utan” för bättre svenska och kortare fråga.
54	Om ni vill mäta skador av vapen och inte knivar i synnerhet, så borde frågans innehåll kastas om. Ni kan även lägga till ”pistol” för att bredda exemplen – ”... skadat någon med ett vapen, t.ex. kniv eller pistol?”.
55	Går det att åka fast för polisen för någon som man inte gjort? Om inte, kan ”för något du gjort” strykas. Tidigare i enkäten används svarsalternativen ”Nej/ Ja, 1 gång/ Ja, 2 gånger eller fler”. Finns det någon särskild anledning till att ni har lagt till ytterligare ett svarsalternativ här? Annars är det troligen lättare för up att använda samma svarsskala som i fråga 14-20, som de känner igen och har tagit ställning till tidigare.
55b	I fråga 55 står det ”något du gjort”, men här står det ”för att du begått ett brott”. Finns det någon anledning till att det står olika? Följdfrågorna bör stå i fet stil så att de syns tydligare.
56	Ni förklarar att ”regelbundet” är ”minst flera gånger i veckan”. Behöver båda dessa stå med? Eftersom regelbundet är mer öppet för subjektiv tolkning rekommenderar vi att ni stryker ”regelbundet”. Det gör också frågan mer lättläst. Vill ni att både de som röker varje dag och de som feströker varje fredag och lördag ska svara ja? Båda dessa röker ju flera gånger (dvs. minst två) i veckan. Det räcker om det står ”Nej, varken röker eller snusar”, ”Ja, röker” och ”Ja, snusar”.
E.	Eftersom frågorna i avsnittet även behandlar hur ofta up umgås med sin/ sina föräldrar kan det vara bra att använda en redare beskrivning i avsnittsrubriken. Förslag: ”Frågor om relationen med dina föräldrar” eller ”Frågor om din relation med dina föräldrar”.
64	Måste det vara ”bra överens”? Många kommer nog överens med sina föräldrar, men sen om det är bra är en annan sak. Det här är dessutom en fråga som ska mäta lite mjukare typer av värden, vilket är svårt i sig. I Barn-ULF används följande variant: Hur kommer du och din mamma överens? Mycket bra/ Ganska bra/ Så där/ Ganska dåligt/ Mycket dåligt Vi tror att det är bra om ni breddar svarsalternativet ”Träffar aldrig mamma” till ”Träffar aldrig/ sällan mamma” eftersom det blir missvisande att svara på hur ofta up kommer överens med en förälder de sällan träffar.

	<p>Vi tycker att det här frågeupplägget är något bättre i Barn-ULF, men att välja det skulle innebära att alla frågor och svar i avsnittet om föräldrar skulle behöva ändras (så att up slipper växla fram och tillbaka mellan flera olika svarsskalor). Därför är det troligen enklare med en ändring av fråga och svar som ligger mer i linje med det nuvarande utförandet. För att frågan ska bli tydligare och hänga bättre samman med svaren föreslår vi följande upplägg:</p> <p>Hur ofta kommer du och din mamma överens?</p> <p>Aldrig/ nästan aldrig</p> <p>Ganska sällan</p> <p>Ganska ofta</p> <p>Alltid/ nästan alltid</p> <p>Träffar aldrig/ sällan mamma</p> <p>Enligt vår erfarenhet från tidigare test har ungdomar och barn svårt att förhålla sig till de mest extrema svarsalternativen Alltid/ Aldrig. Vi har därför valt att mjuka upp dem i vårt förslag. Detta gör också att det inte behövs ett mittalternativ, vilket är en fördel. Mittenalternativ är svåra att analysera eftersom de up som markerar ett mittenalternativ ofta gör det av olika skäl; dels de som vill svara i mitten av skalan och dels de som inte vill ta ställning eller som inte anser sig ha ett svar på frågan. Däremot kan det vara bra att ge up en sorts utväg i form av svarsalternativet ”Vill inte svara”.</p>
65	<p>För att frågan ska stämma överens med svaren bör den inledas med ”Hur ofta”. Förslag: ”Hur ofta kan du prata om t.ex. problem med din mamma?”</p> <p>Använd samma svarsskala som föreslås i fråga 67.</p>
66	Se fråga 64.
67	Se fråga 65.
68	<p>Det är ett stort hopp mellan svarsalternativet ”aldrig” och ”högst en gång om året”. Det saknas ett svarsalternativ däremellan. För att överbrygga detta kan ni skriva ”Aldrig/ mindre än en gång om året”. Stryk också ”Det händer” så att svarsalternativet blir mer lättläst och likvärdigt med övriga svarsalternativ.</p>
69	<p>Fråga 68 har formuleringen ”en eller båda föräldrar”, men här skriver ni ”dina föräldrar”. Det är orimligt att up med skilda föräldrar meddelar båda var de är på kvällen. Samma sak kan också gälla up med föräldrar som bor ihop. Skriv hellre ”Brukar någon av dina föräldrar...” eller ”Brukar minst en av dina föräldrar...”.</p> <p>När börjar och slutar kvällen? Begreppet är öppet för subjektiv tolkning. Vi tror dock inte att detta är något större problem för analysen.</p> <p>Inled frågan med ”Hur ofta vet” och använd svarsskalan som föreslås i fråga 64.</p> <p>Har ni tänkt att ”Ibland” ska motsvara ungefär hälften av gångerna? Skriv</p>

	det i så fall.
70	Se ovanstående fråga och resonemang.
71	<p>Här skriver ni också ”dina föräldrar”. Hur ska up som inte har någon kontakt med sin mamma eller pappa svara?</p> <p>I resten av frågorna som handlar om skolk har ni skrivit ”från skolan” (istället för som här, där det står ”ifrån”).</p> <p>Att skolka ”ett par dagar” är en ganska lång tid. Det är dessutom inte ett kvantitativt begrepp. Räcker det inte med att fråga om en hel dag?</p> <p>Ni frågar efter vad föräldrarna skulle tycka, men fyra av fem svarsalternativ handlar om hur de skulle reagera. Formulera antingen om frågan eller svarsalternativen.</p> <p>Gällande just svarsalternativen är de två första och två sista ganska extrema, och det i mitten är ganska vagt – är man tveksam till vad föräldrarna skulle tycka, kanske det är inte är en så stor sak att skolka några dagar? Ett förslag är att stryka mittenalternativet och lägga till ”Vet inte hur de skulle reagera” på slutet.</p> <p>De två sista svarsalternativen behöver inte börja med ”De skulle”, eftersom de två första inte gör det.</p>
72	<p>Det mittersta svarsalternativet måste formuleras om. Vi tror att ni menar ”trivs bra lika ofta som jag inte trivs bra”. Men det är inte ett optimalt svarsalternativ. Behövs ordet ”bra” i frågan? Trivs man med något är det ju underförstått att det är bra. Om det bara är ett onödigt förstärkningsord som kan tas bort i frågan, kan ni ha svarsalternativet ”trivs lika ofta som jag inte trivs”. Som ofta är fallet med många mittenalternativ blir det dock inte riktigt bra svenska.</p> <p>För att stämma med svarsalternativen bör frågan inledas med ”Hur ofta”. Ett annat alternativ är att använda frågeställningen som används i Barn-ULF:</p> <p>Hur trivs du i din klass?</p> <p>Bra/ Varken bra eller dåligt/ Dåligt</p> <p>Ordet ”klass” kan förstås bytas mot ”skola” beroende på hur specifik eller bred ni vill att frågan ska vara. Fördelen med den ändrade frågan och svarsalternativen är att de ligger närmre de efterföljande frågorna som också berör bra/ dåligt.</p>
73	För att undvika att ha en ledande fråga (”lärare är bra”) kan ni fråga ”Hur tycker du att dina lärare är?”. I så fall behöver även svarsalternativen balanseras genom att byta ut de två första till ”alla är dåliga” och ”de flesta är dåliga”.
74	<p>Det är på det hela taget svårt att fråga på det här sättet utan att frågan blir ledande. Men frågan kan balanseras genom att fråga hur ”viktigt eller oviktigt” det är med bra betyg. Då bör de två första svarsalternativen ändras till ”helt oviktigt” och ”ganska oviktigt”.</p> <p>För övrigt upplevs svarsalternativet ”knappast viktigt” ligga ganska nära ”inte viktigt alls”. Kanske ”mindre viktigt” är lämpligare, ifall ni behåller den gamla frågan samt svarsalternativen.</p>

75	<p>För att underlätta förståelsen av frågan kan ni skriva vilken termin den ”förra terminen” avser, vilket borde vara ”vårterminen 2015”.</p> <p>Till skillnad från flera andra frågor börjar ni med de svarsalternativ som ses som eftersträvansvärda.</p> <p>Det kan behöva finnas ett svarsalternativ för up som inte minns vad de hade i betyg, dvs. ”Minns inte”.</p>
76	<p>Vi utgår från att ni vill mäta up som deltar i t.ex. ”dansträning” eller spelar ”biljard”. Då blir det fel att ställa frågan om up ”brukar besöka”, vilket snarare låter som en åskådaraktivitet. Skriv därför hellre ”Brukar du besöka eller delta i ...”.</p> <p>Med tanke på att det står ”på din fritid” är det alltså inte intressant om up besöker något av dessa vid skolk?</p> <p>Det är väldigt många svarsalternativ. Tänk på att up kanske inte läser igenom alternativen på slutet lika noggrant som de i början, vilket kan leda till underrapportering (up missar att markera aktivitet/ ställe).</p> <p>Idag är det vanligt med skateboardparker. Lägg gärna till ”/ -park” efter ”Skateboardramp”.</p> <p>Gym bör placeras i nära anslutning till Sporthall, Simhall och Idrottsplats.</p>
77	<p>Stryk det mer byråkratiska ”vanligtvis” ur frågan, det räcker med ”brukar” som betyder samma sak. När börjar och slutar ”kvällen”? Begreppet är öppet för subjektiv tolkning även om det troligen inte är något större problem för analysen.</p> <p>Det saknas svarsalternativ för de som aldrig träffar sina kompisar på kvällarna. De svarsalternativ som behövs är följande (även om det blir svårläst med så många): ”Aldrig/ har inga kompisar/ mer sällan än en kväll i veckan”.</p>
78	<p>Frågan kan förkortas till ”Brukar du oftast träffa en kompis eller flera kompisar tillsammans?”.</p> <p>Svarsalternativet ”träffar sällan kompisar” är lite underligt. Det borde inte spela någon roll med vilken frekvens up träffar kompisar, om ni vill mäta hur det är när up väl träffar sina kompisar.</p> <p>Ordet ”oftast” bör inte vara kursiverat i svarsalternativen där det förekommer. Det räcker att ”en” och ”flera” är det.</p> <p>Det finns inget svarsalternativ för up som alltid är flera tillsammans när de träffas.</p>
79	<p>Det finns inget svarsalternativ för up som alltid umgås med minst två år äldre kompisar. Använd gärna svarsskalan vi föreslog i fråga 64:</p> <p>Aldrig/ nästan aldrig</p> <p>Ganska sällan</p> <p>Ganska ofta</p> <p>Alltid/ nästan alltid</p> <p>Här kan det även behövas ett ”Vet inte”.</p>

80	<p>Delfråga a och b har förstärkningsorden ”gärna” och ”våldigt”, vilket gör det svårt att svara med den svarsskala som används. Stryk därför dessa ord.</p> <p>Påståendefrågorna är inte så pass känsliga att det motiverar en omvänd svarsordning med nej eller nekande alternativ först. Det är lättare för up att svara om ni vänder på svarsskalan (dvs. använda den vanliga ordningen). Varför står ”nej” och ”inte alls” samt ”ja” och ”precis” i fet stil? Så har det inte varit tidigare i enkäten. För att svarsskalan ska stämma bättre överens med den inledande frågan rekommenderar vi följande skala:</p> <p>Stämmer helt/ Stämmer till stor del/ Stämmer till viss del/ Stämmer inte alls Vet inte</p> <p>Fundera på om mittenalternativet kan strykas eftersom det inte blir särskilt bra svenska och att detta svarsalternativ dessutom är svårt att analysera (se fråga 64). Det gäller särskilt om det går att svara ”Vet inte” som i vårt förslag.</p>
81	<p>Det här är en ovanlig frågeställning och svarsskala som vi dock tror kan fungera bra för populationen. Men alternativet ”Tveksam” är problematiskt eftersom det snarare signalerar ”Vet inte” än att det är ett svarsalternativ mellan Ganska/ Knappast okej. Som vi tidigare nämnt avråder vi av flera skäl till mittalternativ. Om mittalternativet är viktigt för analysen bör ni fundera över ett annat ordval. Up bör i dessa frågor ha möjlighet att svara ”Vet inte”.</p>
81e	<p>I resten av enkäten och för fråga 84e använder ni ”stal en bil” (inte ”tog”).</p>
81f	<p>Up ska alltså inte bara slå <i>till</i>, utan även slå <i>ner</i> någon (vilket vi tolkar som att personen ska hamna på marken). Är det just det ni vill mäta? Vi tycker att slå till någon pga. förolämpning är mycket allvarligt i sig.</p>
82	<p>Här kommer en definition av vilka kompisar up ska tänka på. Det har inte funnits någon sådan tidigare eller senare i enkäten, vilket gör det konstigt att det finns en just för denna fråga. Ta därför helst bort den och skriv förslagsvis ”Vet du om någon av dina kompisar gjort något av följande:”</p> <p>Svarsalternativen bör börja med stor bokstav.</p>
82a	<p>Stöld i en affär innebär vanligtvis att man tar något ”utan att betala”. Därför borde det inte behöva förtydligas utan kan tas bort.</p>
82b	<p>Formuleringen i fråga 26 som också handlar om förstörelse har även med orden ”med flit”.</p>
82d	<p>Jämför med förutsättningarna för fråga 81f.</p>
83	<p>Resten av frågorna i avsnittet har inte skiljt mellan de kompisar up umgås med i skolan och de på fritiden.</p> <p>Ska mindre olagligheter som t.ex. cykla utan lyse eller köra moped utan hjälm räknas som ”brott”?</p>
84	<p>Här ska up återigen tänka på alla möjliga kompisar.</p> <p>Se fråga 81 om svarsskala.</p>
84g	<p>Fråga 28 handlar också om grafittimålning, fast då står exemplet ”betongvägg” med.</p>

85	<p>I andra frågor har ni använt förstärkningsorden ”någon gång”. Men inte i denna fråga. Finns det någon anledning till det? I nuläget är frågan dessutom binär (Ja/ Nej-fråga) medan alternativen mäter frekvens. Ett alternativ är att svaren görs binära på följande sätt:</p> <p>Ja, flera gånger/ Ja, några gånger/ Ja, en gång/ Nej</p> <p>Ovanstående är ingen optimal lösning och frågan är svår - framförallt när det gäller hur den ska ställas för att inte riskera underrapportering eller bortfall. En del undersökningar väljer att inte fråga rakt ut om mobbing utan att dela upp frågan på flera, t.ex. om up har blivit fysiskt utsatta för puttar, knuffar, slag etc., om de har blivit illa eller orättvist behandlade och hur ofta det har hänt, alternativt om det har hänt de senaste 12 månaderna. Oavsett hur ni väljer att göra är det ett ämne som är svårt att mäta och vi har ingen slutgiltig lösning på problemet.</p>
86	Se kommentar fråga 85.
87	<p>Formulera frågan annorlunda och avsluta med frågetecken: ”Hur tycker du följande påståenden stämmer in på dig?”.</p> <p>Se förslag på ny svarsskala under fråga 80.</p>
87a	<p>Up måste vara både ”orolig” och ”nervös” för att kunna besvara frågan.</p> <p>Vad ”senaste tiden” är blir subjektivt bedömt.</p>
87b	<p>Kan ”mitt bland människor” avse att up t.ex. är åskådare på en fullsatt match, fast ändå känner sig ensam? Eller vad avses med frågan?</p>
87c	<p>Up som alltid eller aldrig har svårt att sova kan båda svara ”stämmer inte alls”. Men det kanske inte gör någonting att dessa två ytterligheter markerar samma svar? (Samma problem med fråga 87b).</p> <p>Oavsett ålder har flertalet människor ibland svårt att sova. Med tanke på det och mot bakgrund av ovanstående, kan svaren på den här frågan bli svåra att analysera och presentera som ni tänkt er.</p>
87e	<p>Uttrycket ”en ilska inom mig” sticker ut i sammanhanget och känns lite högtravande. Kan det omformuleras till ”Jag känner mig ofta arg”?</p>
88	<p>Man blir väl utsatt för ett brott, inte något ”brottsligt”? Ändra i så fall till ”... något annat brott”.</p>
88a	<p>I de andra frågorna har ni använt begreppet ”skolkat”. Men här skriver ni ”hållit dig borta...”. Finns det någon anledning till det?</p>
88b	<p>Det är inte intressant om up stannat hemma en helg fast hen velat gå ut?</p>
89	Se förslag på ny svarsskala under fråga 80.
89a	<p>Förkorta gärna frågan genom att ta bort ”i förväg” (det är underförstått).</p>
89g	<p>Det står ”... tvingas vänta på bussen”. Betyder det att den är försenad, och att det är därför up anser sig ”tvingas vänta”? Eller räcker det med att skriva ”måste vänta på bussen”?</p>
89 h-i	<p>De här frågorna bryter av en del från de andra genom att de för in tankarna mer på koncentrationsstörning, adhd etc. Särskilt frågorna h-i känns mer utpekande och känsliga än de andra. Om de tillhör ett beprövat frågebatteri</p>

	<p>behövs de troligen för analysen. Fundera annars på om de behöver vara med. Vi tror också att det är problematiskt att fråga 81 innehåller en negation. Det dels för att den blir svårare att förstå och dels för att det är mindre troligt att någon som inte bryr sig om när andra har problem reflekterar över det. Kanske lägger de inte ens märke till när andra har problem. En lösning kan vara att vända på frågeställningen, ”Jag brukar bry mig när andra har problem”. Problematiken gäller till viss del även fråga 81h.</p>
90	<p>Up ska ju inte kryssa i ”om följande påståenden stämmer” utan till vilken grad de stämmer, dvs. ”hur”. Formulera därför om frågan.</p> <p>Se förslag på ny svarsskala under fråga 80.</p>
90a	<p>Måste plånboken vara tappad för att påståendet ska vara giltigt? Den kan alltså inte vara glömd någonstans?</p>
90c	<p>Tidigare i enkäten har ni använt benämningen ”mobiltelefon”.</p>
90e	<p>Det är väldigt specifikt att eleven ska vara två år yngre. Är det något speciellt med två år yngre eller äldre personer, eftersom det sistnämnda förekommer i fråga 79? Om ni istället skriver ”annan elev” har ni troligtvis möjlighet att fånga in detta beteende bättre.</p>
91	<p>De påståenden som räknas upp är sådant up kan tycka något om, snarare än känna något inför.</p> <p>Av de sex påståendena är de första två ”negativa” och de resterande fyra ”positiva”. Tänk på ordningseffekten, dvs. att svaren kan påverkas av ordningen de står i.</p> <p>Se förslag på ny svarsskala under fråga 80.</p>
91c	<p>Vad menas med påståendet? Att det är viktigt att meddela polisen direkt om man upptäcker vandalisering, eller att man gör det i efterhand om en person vandaliserar skolan regelbundet? Tydliggör gärna frågan.</p>
91d	<p>Det är underförstått att det är up som tycker något, så stryk ”tycker jag”.</p>
91e	<p>Är ”litar på” verkligen rätt i sammanhanget? Snarare är väl ”utgår från” mer passande.</p>
91f	<p>Fråga 90a liknar denna, men här står det även ”på gatan”.</p> <p>Behöver frågan avslutas med ”... så att ägaren kan få tillbaka den”? Ta gärna bort för att göra frågan kortare.</p>
92	<p>Både fråga och svar talar om fel, vilket inte är så lämpligt eftersom det troligen ökar risken för att up lämnar socialt önskvärda svar. Vi tror att uplägget i fråga 84 kan fungera bra:</p> <p>Skulle du tycka det var okej om en ungdom...</p> <p>... åkte moped utan hjälm?</p> <p>Helt okej/ Ganska okej/ Knappast okej/ Inte okej</p> <p>Vet inte</p> <p>Fundera på om det finns ett bättre ordval än ”ungdom”. Annars bör det finnas en förklaring/ instruktion om vilken ålder en ungdom har.</p>

92a	Vissa personer åker moped och har hjälmen på styret eller någon annanstans. Vi tror att ni vill mäta de som inte har den på huvudet. Därför föreslår vi att ni istället skriver ”använda hjälm”.
92b	Behöver det stå ”... i en butik utan att betala”? Tuggummin och chokladkakor säljs vanligtvis i fysiska butiker (för de på nätet går inte att snatta ifrån). Vidare innebär ”att snatta något” att man inte betalar för varan.
92d	Stryk ”efter”, då det fungerar som utfyllnadsord.
90e	Vi förstår att det troligen finns en metodologisk orsak till att ni frågar specifikt om en ”två år yngre” elev. För up kommer det troligen upplevas som märkligt att känna till åldern och dessutom bara svara för just dessa personer. Dessutom är frågan hypotetisk vilket innebär att svaren i många fall kommer att vara rena gissningar. Forskningen visar att vi ofta har mycket dålig insikt om hur vi faktiskt skulle reagera och att svaren därför bör analyseras med detta i åtanke.
Avsnitt J	Rubriken lyder ”Nu var det slut”, men det är en sista fråga om hur up upplevde att det var att besvara enkäten.
93	Som svarsalternativen är uppställda är det inte helt tydligt att de i vänstra och mittersta kolumnen är varandras motsats. Men det kanske inte heller behöver framgå?

11. Sammanfattning

Eftersom vi är problemfokuserade i vårt arbetssätt handlar våra synpunkter om sådant i enkäten som kan göras bättre. Sträva efter att vara konsekventa, t.ex. hur svarsalternativen ordnas och vilka uttryck och begrepp som används. Tänk också på att målgruppen är yngre och har sämre kognitiva förutsättningar än en äldre population. Det är därför bra om ni försöker använda ett så enkelt språk som möjligt i de ändringar som görs i enkäten framöver.

De kommande veckorna ska enkäten även testas kognitivt. Det är något vi ser fram emot och testet kommer med största sannolikhet generera fler indikationer på hur enkäten kan förändras.

Referenser

Bradburn, N.M., Sudman, S., & Wansink, B. (2004). *Asking questions: the definitive guide to questionnaire design--for market research, political polls, and social and health questionnaires*. CA: Wiley

Olson, K., (2010). An Examination of Questionnaire Evaluation by Expert Reviewers. *Sage Field Methods* 2010 22: 295

Yan, T., Kreuter, F., Tourangeau, R., (2012). Evaluating Survey Questions: A Comparison of Methods. *Journal of Official Statistics*, Vol.28, No.4, 2012. pp. 503–529

Bilaga 5

Resultat från SCB:s kognitiva intervjuer

Statistics Sweden

Statistiska centralbyrån

Ordernr. 230525./prod.nr. 8551251

Skolundersökningen om brott

Brottsförebyggande rådet (Brå)

Kognitiva intervjuer

2015-06-18

Linda Björneskog

Jennica Wallenborg

Enheten för mätteknik

SCB, Stockholm
08-506 940 00

SCB, Örebro
019-17 60 00

www.scb.se

Innehåll

1. Översikt	3
2. Inledning	4
3. Metod	4
Expertgranskning	4
Kognitiv intervju	4
4. Genomförande	5
Testpersoner	5
Tillvägagångsätt	6
5. Resultat av de kognitiva intervjuerna	6
Kort om populationen	6
MÅT:s intryck av testpersonerna	7
Testpersonernas intryck av missivet.....	7
MÅT:s intryck av enkäten.....	8
Testpersonernas allmänna intryck av enkäten	9
Om testpersonernas ärlighet.....	11
6. Genomgång av frågorna	11
7. Instruktioner till lärare	24
8. Sammanfattning	24

1. Översikt

Test av	Skolundersökningen om brott
Beställare	Anna Frenzel, Brå
Beställning	2015-03-12
Arbetet påbörjades	2015-05-25
Leverans	2015-16-18
Medverkande	Linda Björneskog och Jennica Wallenborg
Insamlingsmetod i undersökningen	Pappersenkät
Testad insamlingsmetod i undersökningen	Pappersenkät
Tidigare genomgång av MÄT	Expertgranskning innan kognitiva intervjuer.
Blankettens omfattning	94 frågor, varav flertalet med delfrågor. 16 sidor i enkätutkastet.
Antal testpersoner	5 stycken
Metod i testet	Kognitiva intervjuer med probeteknik
Använda förkortningar	Tp: Testperson Up: Urvalsperson

2. Inledning

Enheten för mätteknik har genomfört ett kognitivt test av ”Skolundersökningen om brott” på uppdrag av Brottsförebyggande rådet (Brå). Detta uppdrag har genomförts i enlighet med ISO 20252:2012 Marknads-, opinions- och samhällsundersökningar vilket innebär att grundläggande kvalitetskrav uppfyllts.

Brå ansvarar sedan år 1999 för Skolundersökningen om brott som riktar sig till elever i årskurs nio. Enkät är en s.k. klassenkät där eleverna på lektionstid anonymt fyller i en enkät om erfarenheter av brott. Undersökningen genomförs var tredje år, och det är dags nu till hösten 2015 att göra den igen. Till årets undersökning kommer enkäten att revideras en del, och därför har Brå kontaktat SCB för att få hjälp med en mätteknisk genomgång av frågorna.

Stora delar av enkäten kommer att vara densamma som tidigare, men eftersom enkäten inte genomgått någon mer omfattande mätteknisk testning tidigare vill Brå ändå att hela enkäten ska testas.

Huvudsyftet med intervjuerna i testet är att få veta hur urvalspersonerna (up) hämtar fram uppgifterna, om det finns några problem med att förstå och besvara frågorna och hur missivet uppfattas. Genom detta fås en uppfattning om kvalitén på de lämnade uppgifterna i undersökningen.

3. Metod

Innan testet med de kognitiva intervjuerna har en expertgranskning genomförts. Utifrån resultatet av expertgranskningen samt de frågor som beställaren problematiserat och velat testa mer ingående, har en frågeguide skapats. Den har använts som underlag vid testintervjuerna.

Nedan följer en kortare genomgång om vad de olika momenten innebär:

Expertgranskning

Expertgranskning innebär att en enkät granskas på ett systematiskt sätt av mätteknisk expertis. Ett syfte med granskningen är att försöka säkerställa att frågorna samlar in den önskade informationen. Ett annat syfte är att identifiera möjliga problem samt ge förslag på justeringar enligt de principer som gäller för fråge- och enkätkonstruktion.

Kognitiv intervju

Om en intervju används för att förstå svarsprocessen kallas den för kognitiv intervju. Den bygger på läran om hur människan behandlar information, kallas kognitiv psykologi. Intervjuerna används för att upptäcka fel i förståelsen av blanketten. De används också för att ta reda på hur respondenten hämtar fram uppgifterna, bearbetar dem och slutligen passar in dem i blankettens svarsalternativ.

Intervjuerna kan även ge indikationer på hur blanketten ska ändras på bästa sätt för att undvika mätfel. Studier har visat att man med ganska få intervjuer kan uppmärksamma och få en uppfattning om de mest centrala problemen i en blankett.

För att inte missa viktig information och för att få en bra intervju utan avbrott, spelas den in. I efterhand, när den skriftliga dokumentationen är klar, raderas inspelningen.

4. Genomförande

Testet i denna rapport har genomförts via besöksintervjuer med urvalspersoner, här kallat testpersoner (tp). Testpersonen har först fått kort muntlig information och sedan blivit tilldelad missivet och enkäten. Efter att missivet blivit läst och enkäten besvarad har intervjuaren och testpersonen samtalat om undersökningen genom att prata om frågorna i enkäten. Intervjuaren ställer också fördjupningsfrågor enligt en frågeguide. Denna har utformats med hjälp av den mall som finns för ändamålet samt anpassats till enkäten.

Sammanlagt har fem testpersoner i åldern 15-16 år rekryterats. Tre av dem var genom rektorn för en skola i den södra delen av Stockholms län och en testperson genom rektorn för en skola i centrala Örebro. Den femte testpersonen har rekryterats genom en dotter till en av mätteknikernas vänner. Samtliga testpersoner går i årskurs 9 och intervjuerna har genomförts på testpersonens skola.

Vi har försökt rekrytera testpersoner med olika bakgrund. Det har varit viktigt för att kunna testa flertalet av frågorna i enkäten. Vi har strävat efter att få tag på testpersoner med t.ex. frånskilda föräldrar, de som varit utsatta för och/ eller begått brott samt testpersoner som röker eller snusar.

Utifrån vad som framkommit i testintervjuerna har ingen av testpersonerna annan könsidentitet än tjej/ kille. En av testpersonerna var bisexuell, men i övrigt har frågorna som berör sexuell läggning testats utifrån en allmän förståelse av begreppet.

Intervjuerna genomfördes mellan 26 maj och 3 juni. De tog mellan 52 och 80 minuter. Nedan följer en kort sammanfattning av de egenskaper hos testpersonerna som har betydelse för vilka enkätfrågor de berördes av.

Testpersoner

Tp1: Kille, begått brott, ”åkt fast för polisen” och deltagit i program inom socialtjänsten.

Tp2: Kille, utlandsfödda föräldrar, inte begått andra brott än att ”planka” senaste 12 månaderna.

Tp3: Kille, utlandsfödda föräldrar, varit utsatt för brott, men inte begått andra brott än att ”ta godis från morsan”. Umgås dock till viss del med personer som begått mindre allvarliga brott.

Tp4: Tjej, frånskilda föräldrar, varit utsatt för brott och begått brott men inte åkt fast för polisen.

Tp5: Tjej, frånskilda föräldrar, varit utsatt för och begått brott samt åkt fast för polisen. Uttalat bisexuell. Röker, dricker alkohol och har tagit droger.

Tillvägagångsätt

Innan testet satte igång gav intervjuaren kort praktisk information om t.ex. tidsåtgång, anonymitet och inspelning. Sedan fick testpersonen missiv och enkät tillsammans med blyertspenna och suddgummi.

Samtliga testpersoner läste igenom missivet innan de började fylla i enkäten. Tre av testpersonerna fick uppföljningsfrågor direkt efter att de läst igenom missivet och två av testpersonerna fick uppföljningsfrågor om missivet först när enkäten var besvarad. Anledningen till de olika tillvägagångsätten beror på respektive mätteknikers vana att genomföra test. Vi tror inte att de olika tillvägagångsätten påverkat testresultatet.

I samtliga fall fick testpersonerna frågor om hur de uppfattade anonymitet. De fick även frågor gällande instruktionen om vad de skulle göra när de besvarat enkäten och om de såg informationen om vad resultatet för undersökningen skulle användas till.

Under tiden som enkäten fylldes i ställde några av testpersonerna frågor, medan andra väntade med dessa till enkäten var ifylld. Efteråt blev testpersonerna tillfrågade vad de tyckte om enkäten och spontana synpunkter kom upp. Därefter gick intervjuaren och testpersonen igenom blanketten tillsammans, och frågor ställdes utifrån frågeguiden. Problem som inte fångats in i frågeguiden men påtalades av testpersonen diskuterades också.

5. Resultat av de kognitiva intervjuerna

Kort om populationen

Forskningen kring undersökningar som är riktade till barn och ungdomar är relativt sparsam. Det som dock har framkommit är främst att de problem som är förenade med att rikta undersökningar till vuxna riskerar att förstoras när det gäller barn och ungdomar (Borgers et al., 2000). Exempelvis har barn och ungdomar i högre grad än vuxna svårt för indirekta frågor, som t.ex. påståendefrågor. Barn och ungdomar har också svårt för negationer och en tendens att tolka frågor mer bokstavligt.

Jämfört med yngre barn har ungdomar i åldern 15-16 år en relativt väl utvecklad kognitiv och social förmåga. De berörs av ovan nämnda problem men i mindre utsträckning än de yngre. Däremot påverkas tonåringar starkt av kontext och de kan ha egna normer som t.ex. kan göra att de kan vara blyga och tysta i skolan men pratglada och framåt hemma. Detta kan påverka urvalspersonens öppenhet till att svara på frågor (Borgers et al., 2000). Dessutom påverkas tonåringar i högre grad än vuxna av grupptryck och har större benägenhet att svara utifrån de normer som gäller. Det här kan innebära såväl över- som underdrifter i en del svar. Det kan också innebära att urvalspersonerna har individuella tolkningar av t.ex. vad de räknar som olagligt, värdefullt eller ärligt. Exempel på detta förekommer i avsnittet *Genomgång av frågorna*, bl.a. i fråga 42, 53, 70, och 91.

För den aktuella undersökningen är det troligt att urvalspersonernas påverkas i sina svar av klasskamraternas närvaro. Detta är naturligtvis svårt att göra något åt, men det är bra att vara medveten om det vid analysen, så att svaren inte övertolkas. I sammanhanget är det också viktigt att nämna att ungdomarnas

förmåga varierar inom åldersgruppen beroende på ärftlighet, inlärningsförmåga, erfarenheter, social miljö m.m.

MÄT:s intryck av testpersonerna

De testpersoner som intervjuades skilde sig åt både i förståelse av enkäten och i uttrycksförmåga. Tp4 och tp5 hade något lättare för att uttrycka sig och besvara enkäten medan tp1, tp2 och tp3 visade en del tecken på svårigheter. Tp1 var väldigt fåordig i sina svar och ibland helt tyst. Det kan ha berott på nervositet (rektorn som förmedlade kontakten med tp1 berättade strax före intervjun för intervjuaren att tp1 var nervös). Tp1 gick också tillbaka och ändrade sina svar på flera ställen i enkäten. Tp2 var väldigt pratsam men hade då och då svårt att hitta orden. Han hade också svårt att förstå hur enkätsvaren är tänkta att användas (tror att lärare, rektor, forskare etc. får läsa vad enskilda, om än anonyma, personer har svarat). Tp2 visade också tecken (med suckar och annat) på att han tyckte att det var jobbigt att läsa missiv och besvara enkäten. Detta trots att han sa att enkäten var viktig och att språket i frågorna var lättare än andra enkäter han besvarat. Tp3 hade ibland svårt att komma ihåg saker och det visade sig till och från att han hade missat detaljer i frågor. Det framgick ofta inte riktigt vad det berodde på. Antigen kunde det vara att tp3 inte mindes svaret, hade haft svårt att förstå frågan eller inte läst frågan så noga. Både tp2 och tp3 ändrar en del av sina svar när de går igenom sina svar med intervjuaren. Detta tycks både bero på att de lägger märke till information som de missat när de besvarade enkäten och att de ändrar till ett mer ärligt svar än de först velat uppge.

Testpersonernas intryck av missivet

Tp4 och tp5 är de som verkar minnas mest av det de har läst i missivet. De har koll på att resultaten används av forskare för att se ”hur vi ungdomar har det” och har en tydlig bild av vad anonym betyder:

Det betyder att man inte behöver skriva vem man är. Att man tar hänsyn till resultaten men inte till den som har skrivit det. **(Tp4)**

Hon tycker också att det är bra att missivet informerar om hur allting går till när det gäller hur man ska göra för att besvara enkäten och att svaren sammanställs till statistik. Tp5 lyfter fram två saker som hon tycker är extra bra ur anonymitetsperspektiv. Dels att eleven ska lägga enkäten i ett igenklistrat kuvert innan läraren får den och dels att det står tydligt att polis, föräldrar eller klassföreståndare inte kommer få se hur hon har svarat. Tp5 uppskattar också att missivet, till skillnad från andra undersökningar hon har svarat på, är tydligt med att hon får hoppa över frågor eller avbryta sitt besvarande av enkäten om hon vill. Det ökar chanserna för att hon ska välja att besvara enkäten:

Vet jag att jag kan avbryta, så skulle jag hellre göra den. Känner jag sedan att ”nej, jag vill inte göra den ändå”, då kan jag liksom säga att ”nej, men jag vill bara att ni kastar den” istället. **(Tp5)**

Tp1 verkar ivrig att komma igång med enkäten och läser troligtvis missivet mer översiktligt. Han tycker inte att det spelar så stor roll om han är anonym eller inte. Tp3 säger att han förstår vad anonym betyder men förklarar det inte närmre. Liksom tp1 tycker han inte att det är viktigt att vara anonym (i alla fall inte just för

honom). Däremot verkar tp3 bli motiverad av informationen om vad resultaten används till:

Oj, kommer mina svar skickas till forskare? Fan vad bra! **(Tp3)**

Tp2 frågar efter att ha läst igenom halva missivet om han ska läsa ”det här också” och pekar på rubriken ”Vad händer sen?”. Det skulle kunna tolkas som ett tecken på att han tycker att missivet är för långt. Men när han sen får berätta vad han tyckte om missivet säger bara att han tycker att det är tydligt och bra förklarar. Tp2 säger sig förstå vad anonym betyder och tror att det påverkar svaren:

Ja, man känner säkerhet. Man behöver inte vara rädd över något man har skrivit. Det är ju då man kan skriva det man vill. **(Tp2)**

Ändå verkar tp2 ha svårt att förstå fullt ut hur enkätsvaren är tänkta att användas. Det blir särskilt tydligt när han och intervjuaren diskuterar fråga 73:

Ja, den är ju viktig. För om föräldrarna har dålig ekonomi och inte bryr sig alls, då kan väl kommunen hjälpa barnet om det inte trivs med familjen, visst är det så?

Jag vet inte riktigt.

Men i alla fall är det här också viktigt så att lärarna kan se så att dom själv vet hur det är med själva eleven.

Men tror du att lärarna kan se då?

(Tp tänker.)

För lärarna ska väl inte få se svaren?

Får dom inte läsa det här?

Inte det ni har fyllt i.

Inte? **(Tp2)**

Tp3 får frågan om han orkar läsa igenom allt och svarar ja. Trots det vet han inte vad han ska göra när han är klar med att besvara enkäten:

(Tänker). Vad var det nu igen?

Att du skulle lägga det i ett kuvert.

Aha! **(Tp3)**

Inte heller tp1, tp2 eller tp4 har noterat att de ska lägga enkäten i ett kuvert när de är klara, vare sig i missivet eller på sista sidan av enkäten. Det är mer troligt att de skummar igenom missivet snabbt och att det är något de även skulle göra i ett skarpt läge. Då skulle eleverna dock få ett kuvert tillsammans med enkäten, vilket troligen skulle göra att de förstod detta bättre. Eftersom lärarna dessutom får instruktioner om att be eleven lägga i enkäten och klistra igen kuverten innan de lämnar över den till läraren är detta troligen inget större problem.

MÄT:s intryck av enkäten

Eftersom enkäten är relativt lång och innehåller många känsliga frågor är den något svårtestad. När det gäller enkätens längd begränsade vi testfrågorna för att

testpersonerna skulle orka hålla koncentrationen uppe genom hela intervjun. Ambitionen med testintervjuerna var inte att fördjupa sig i varje fråga utan snarare låta det som kom upp spontant vara grund för vidare följdfrågor. Det fanns dock några frågor som vi i expertgranskningen och utifrån önskemål av er på Brå har ringat in som särskilt viktiga att testa i de kognitiva intervjuerna. Hit hör bland annat frågorna om könsidentitet och sexuell läggning, samt att undersöka om tp har svårt att särskilja brott pga. bakgrund från brott pga. religion.

Testpersonerna informerades om att de skulle vara anonyma i testet och att intervjuaren inte skulle samla in deras enkätsvar, men testpersonerna kan ändå ha blivit påverkade i hur de svarat i både enkäten och i den efterföljande intervjun. Det gäller särskilt de frågor som är känsliga för testpersonerna.

Forskningen visar att det finns goda skäl att anta att styrningen mot socialt önskvärda svar ökar i skarpt läge, då urvalspersonerna ska besvara enkäten i samma rum som sina klasskamrater och lärare. Även i testsituationen fanns det tecken på att de intervjuade styrde sina svar mot det som de uppfattade som socialt önskvärt. De gjorde detta trots att samtliga testintervjuer genomfördes där intervjuare och testperson satt avskilda från lärare och andra elever. Det här är något vi anser vara ett intressant resultat i sig.

Eftersom frågorna tidigare har blivit expertgranskade fick vi i det här skedet möjlighet att göra en grundligare analys av enkäten. Sammantaget tycker vi att testet fungerat bra och att mycket värdefull information kom fram.

Testpersonernas allmänna intryck av enkäten

Alla testpersoner tog sig an uppgiften att testa enkäten seriöst. Flera testpersoner säger att de tycker att det är viktiga, intressanta och bra frågor. Tp2 tycker också, som vi nämnt ovan, att enkäten har ett språk som är lättare att förstå än andra enkäter han har stött på i skolan:

Man förstår orden, det är inte såna här svåra ord. Förut var det väldigt svåra ord, man förstod inte ens vad det stod. **(Tp2)**

Tp1 tycker att enkäten är bra och att kryssfrågorna gör att det går ganska snabbt att besvara den trots att den är lång. Han verkar dock ha lite problem när han svarar. Vid flera tillfällen går han tillbaka i enkäten och ändrar sina svar (se avsnittet *Genomgång av frågorna*). Det är inte riktigt tydligt vad det beror på:

Nej, jag vet inte. Jag kollade liksom bara om jag satt kryss i rätt eller fel eller så där. Så tänkte jag efter om det var det jag skulle kryssa eller inte. **(Tp1)**

När tp2 kommer till avsnitt 1. *Frågor om hur du mår och hur du är som person* bläddrar han framåt för att se hur mycket det är kvar och sen suckar han lite. När han är klar med enkäten och intervjuaren frågar vad han tyckte, säger han att den är lite för lång. Trots det har han svårt att se hur enkäten skulle kunna kortas ner:

Men det är frågor som man behöver fråga, jag förstår det. Det är viktiga grejer. Och dom här med familjen är också bra, för det är inte alla som tycker om att prata, alltså förklara hur det är hemma. **(Tp2)**

Tp2 verkade få kämpa lite mer med läsningen. Även om han och övriga testpersoner svarade på alla frågor och verkade tycka att enkäten fungerade bra

överlag, så är vår erfarenhet att risken för svarströtthet blir större mot slutet av en enkät - i synnerhet om den är lång. Eftersom enkäten är för lång för att frågorna ska kunna testas alltför detaljerat har vi inte kunnat undersöka detta närmre i testet. Det kan dock vara värt att tänka på när ni gör analysen.

Tp2 tycker också att det saknas frågor om gruppptryck, som för honom är en viktig orsak till att brott begås:

Jag har själv blivit påverkad när jag var yngre. Då snattade jag eftersom att mina kompisar ville att jag skulle snatta. **(Tp2)**

Tp4 tycker enkäten är ”intressant och rolig att göra. Att det var lite så här... det var bra frågor”. Däremot tycker hon att några frågor känns övertaliga:

Det var det här med väldigt mycket våld med vapen och sånt, för att hota nån och sånt. Men det berör ju inte mig så jag tyckte ju att det var kanske lite för mycket om det. Men om det berör andra så kanske det är ganska bra frågor. **(Tp4)**

Även tp3 tycker att några frågor borde strykas, men inte beroende på att han inte berörs så mycket av dem utan för att han inte litar på svarkvaliteten:

Frågorna om ”har du t.ex. snattat, druckit eller sålt hasch...”. Den som sålt hasch kommer inte svara att ”jag har sålt hasch”. Det får man tänka på också. Då blir ju forskningen helt fel. För då tror forskarna att ungdomarna inte gör det. För det finns många som jag känner som gör det på riktigt. Och de har säkert också kryssat ”nej”. (Intervjuaren förklarar att oavsett ålder har folk ofta den fallenheten). Men jag svarar ju ärligt, för jag vet att det här inte kommer att gå till polisen eller någonting. **(Tp3)**

Samma testperson tycker däremot att avsnittet F, om relationen med föräldrarna, bör ha frågor som går mer på djupet om mindre bra sidor i relationen:

Mer detaljerade frågor för att veta hur det är med sönerna. För det finns föräldrar som mobbar sina söner.

Jaha?

Det är många av mina vänner som har det så.

På vilket sätt mobbar de?

Att de överdriver mycket, t.ex. med att inte låta dem gå ut. Olika saker. De överdriver med straffen tycker jag.

Om de har gjort någonting som inte är ok, eller?

Ja, de överdriver väldigt mycket då. **(Tp3)**

Tp5 uppskattar att enkäten, till skillnad från andra enkäter hon har besvarat, får henne att känna sig inkluderad och att det finns svar som passar henne:

Oftast för mig... Jag har haft en väldigt krånglig uppväxt och sådant. Och då har jag varit så här... Om man ska svara på frågor, så finns alla vanliga svar med, men inte för dem som är lite annorlunda. Men det var det som kändes mycket lättare nu. T.ex. med frågorna om hur bra man kommer överens med sin pappa och sådant. Jag kommer inte alls bra överens med honom och jag

träffar ju honom knappt. Det (svarsalternativet) brukar oftast aldrig vara med. Men det var med här. Så det känns mer som att det går till mig också. **(Tp3)**

Om testpersonernas ärlighet

Tp1, tp2 och tp3 tror att de skulle svara ärligt. Tp1 tror att det även skulle gälla om han fick enkäten i skolan. I testet finns det dock tecken på att de underrapporterar (se *Genomgång av frågorna*). Tp4 säger först att hon skulle svara ärligt och att hon svarat ärligt under testintervjun eftersom hon litar på att hon är anonym. Däremot tror hon det är en annan sak att vara ärlig när enkäten ska besvaras i klassrummet:

För då kan ju nån sitta och titta liksom. Även om man har dragit isär bänkarna så kan ju nån sitta och titta. Så då skulle man nog inte skriva exakt, tror jag. **(Tp4)**

Längre fram i intervjun säger tp4 att hon tror att vissa respondenter kommer att svara på ett sätt som innebär underrapportering när de sitter i klassrummet:

Men det finns ju dom som har gjort det och jag tror definitivt att dom inte skulle, om dom kanske har gjort det flera gånger, t.ex. haft kniv som vapen när du har gått ut, jag tror inte dom hade... Nej, jag tror dom hade skrivit ”ingen gång”, för att dom vet ju att folk kan titta. Och ibland så kanske dom inte litar på lärarna heller. Att dom tittar. **(Tp4)**

Tp5 tror inte det är någon större skillnad och litar på att hon skulle vara anonym även i klassrummet.

6. Genomgång av frågorna

I detta avsnitt kommenterar vi vad som framkommit i intervjuerna, fråga för fråga.

Fråga	Problem
2	<p>Sedan expertgranskningen gjordes har frågan bytts mot den variant som används i LUPP, enkäten till 13–16-åringar. Samtliga testpersoner förstår innebörden av annan könstillhörighet och tp4 tycker det är bra att det finns ett alternativ för dem som inte identifierar sig som tjej eller kille.</p> <p>Tp1, tp2 och tp3 har inte tänkt så mycket på hur de svarade eller lagt så stort intresse vid förklaringen av könsidentitet. Alla valde kille och kände inte att de behövde läsa definitionen av annan könstillhörighet. Testpersonerna verkar ha en bra förståelse av begreppet:</p> <p>Hur ska jag säga det... Om man t.ex. är tjej men vill vara kille, och sådant. Man vill helt enkelt byta sitt kön. Det är det, exakt. (Tp3)</p> <p>Tp2, tp4 och tp5 tycker det är bra att annan könsidentitet finns som svarsalternativ:</p> <p>Jag tycker det är en bra grej. Att dom tar upp, för förut har det inte funnits sånt. Då har det bara funnits tjej eller kille. (Tp4)</p> <p>Både tp4 och tp5 känner till begreppet sedan tidigare. Tp5 tror att de flesta vet vad begreppet betyder utan att behöva läsa definitionen inom parentes:</p>

	<p>Jag är själv bisexuell, så jag tror att de flesta också vet om ”annan könstillhörighet”. Vissa kanske tänker ”vad fan menar de med det?”, men... Ja, den information som fanns... De flesta förstår nog då. (Tp5)</p>
4, 6	<p>Instruktionen verkar uppmärksammas av alla. Som en tp påpekar så sticker de understrukna orden ut. En av de två testpersoner som har skilda föräldrar reagerar dock på att hon bara ska svara för den plats hon oftast bor på:</p> <p>Man måste kryssa i det man bor mest hos istället för att skriva att jag bor såhär och så här. T.ex. jag bo hos min mamma... Eller jag bor hos min pappa varannan helg och då kan inte jag skriva det här.</p> <p><i>Nej, och det känns konstigt?</i></p> <p>Ja, för nu kanske nån tror att jag bara bor hos min mamma hela tiden. Det känns lite konstigt.</p> <p><i>Ja, det skulle jag nog också tycka, att det känns som att pappa blir lite bortglömd nästan.</i></p> <p>Ja. (Tp4)</p> <p>Den andra testpersonen som har frånskilda föräldrar har nästan ingen kontakt med sin pappa och upplever därför troligen inte detta som känsligt eller missvisande på samma sätt.</p>
4	<p>Till skillnad från enkätversionen som expertgranskades är de olika boendeformerna sammanslagna i en bredare indelning, hus, lägenhet och annat. Testpersonerna verkar veta vilket svaralternativ de ska välja för sin egen situation. Detta framgår när intervjuaren frågar hur de tänkte när de svarade. Ingen av testpersonerna väljer svarslalternativet ”Annat” och det är först när intervjuaren frågar dem om vad det skulle kunna vara för typ av boende som många testpersoner blir osäkra på hur de ska räkna radhus, kedjehus etc. Vi misstänker att det beror på att tp tvingas tänka hypotetiskt och börjar överproblematisera begreppen. De flesta respondenter svarar troligen rätt för sitt eget boende. Däremot tror vi att det är svårt att hitta någon lösning som helt utesluter risken för feltolkning.</p> <p>Efter ändringen är nu ”hus” ett av svarsalternativen. Därför bör även frågan ändras något, t.ex. till ”Vad bor du i för typ av bostad?”, ”Vilken typ av bostad bor du i?” eller liknande.</p>
6	<p>Tp1 har ingen direkt åsikt om begreppen styvmamma/ bonusmamma och motsvarande för pappa. Övriga testpersoner har lite olika åsikter om vad som är vanligast. Tp2 berättar att de flesta av hans kompisar säger låtsaspappa och låtsasmamma men han tycker inte det låter bra. Han verkar också tveksam till styvmamma/ -pappa av samma anledning. Även tp5 är tveksam till benämningen och menar att det uppfattas mer som nån sorts förmyndare eller person som bestämmer över en:</p> <p>Jag brukar bara säga typ ”min låtsaspappa” eller så säger jag ”pappa”. För det blir mycket lättare att förklara för folk då. Men de som vet att det är min låtsaspappa... Oftast säger jag bara ”Matte” – det är hans namn då. (Tp5)</p> <p>Tp5 tror att det är bra att bonusföräldrar finns med, medan tp3 skrattar åt just det uttrycket eftersom han tycker det är ovanligt:</p>

	<p>Det var lite roligt. Alltså ”bonusmamma”... <i>Vad kallar ni ungdomar det?</i> T.ex. styv... låtsaspappa/ låtsasmamma. <i>Men kör man även med styvmamma och styvpappa?</i> Ja, man säger också styvpappa och styvmamma. (Tp3)</p> <p>Tp4 tror att de flesta säger extramamma/ -pappa men att det skiftar från person till person: Jag säger extrapappa. Men det finns dom som säger styvmamma och bonusmamma. <i>Ja. Så det är inget gammeldags liksom?</i> Nej. <i>Och plastmamma och plastpappa, säger man de?</i> Det kanske är några som säger det. Alltså det är från person till person. Men jag tror dom flesta säger extra. Alltså pappa och sånt. (Tp4)</p> <p>Som tp4 säger skiftar det troligen från person till person och säkerligen också mellan olika delar av landet. Vi tror att nuvarande begrepp fungerar och framförallt förstås av alla. Tp2 har markerat rutan för syskon men sedan missat att fylla i antal syskon. Detta kan bero på att den streckade linjen är lite dold.</p>
8, 9	<p>Tp3 har ändrat sitt svar från ”Nej” till ”Vet inte” på frågan om mammas arbete. När intervjuaren frågar hur han tänkte visar det sig att han har svårt att minnas och inte heller är så engagerad i hur det förhåller sig: Jag vet bara att hon gjort utbildningen och är klar med den. Men jag bryr min inte så mycket om hon jobbar med den och sånt. Jag är en sådan person som sitter hemma och inte bryr mig så mycket. Bara sitter och gör ingenting typ. <i>Men du vet inte om hon arbetar eller inte arbetar?</i> Jag tror hon arbetar, men jag är inte säker. Det är därför jag kryssade i ”vet inte”. (Tp3)</p> <p>Tp3 har även markerat ”Vet inte” på frågan om pappans arbete. Men när intervjuaren går igenom svaren kommer han plötsligt ihåg: Jo fan, han jobbar ju. Jävlar, hur kan jag glömma det? Han jobbar ju med oljeföretag och sådant. Inte exakt, men han jobbar med trade som det heter på engelska. (Tp3)</p> <p>Det ges ingen förklaring till varför tp3 har svårt att minnas pappans arbete.</p>
10	<p>Tp3 har i slutet av enkäten lämnat en synpunkt om att han i fråga 10 vill ha ett svarsalternativ ”om att det varierar”. Testintervjuerna visar att alla testpersoner räknar med olika saker i sitt svar. Några inkluderar t.ex. kostnad för kläder eftersom de inte skiljer fritid och nöjen från att handla kläder på det</p>

	<p>sätt som frågan försöker få dem att göra. För flera av dem är det svårt att nämna en specifik summa. Det beror dels på att det varierar från månad till månad och dels på att de har svårt att bedöma hur de ska svara för olika saker - både fritid, nöjen och kläder som föräldrarna går in och betalar.</p> <p>Beskrivningen från tp1 är ett talande exempel:</p> <p>Jag får hela. Ibland är det väl mer, eller alltså om dom köper nånting för sina pengar, för sin lön eller nåt.</p> <p><i>Men det innebär att du köper kläder och så själv också eller?</i></p> <p>Ja. Fast dom köper ju också till mig.</p> <p><i>Det som jag tänkte på var om det var svårt att skilja pengarna som ska räcka till fritid och nöjen från det då som kanske ska räcka till kläder och annat? Men det kanske mamma och pappa betalar?</i></p> <p>Ja, typ. (Tp1)</p> <p>Sammantaget är det tydligt att testpersonerna tolkar frågan subjektivt och att det därför är oklart vad frågan mäter. Fundera på om frågan kan strykas.</p>
13	<p>Tp4 är lite osäker på vilken typ av resor som ska ingå:</p> <p>Jag vet att jag var i Spanien i sjuan. Och sen var jag på som en språkresa. Men då var jag ensam. Och det är väl klart att det var som semester, men det var inte riktigt, det var inte semester med familjen. Och då tänkte jag, nu vart det ju liksom bara betalt, om dom menar ekonomi för mina föräldrar och sånt, då betalade dom bara för mig och då betalade dom inte så mycket eftersom jag bodde hos mina sysslingar eller nåt sånt. Då betalade dom ungefär bara flygresan. Men om man åker utomlands hela familjen på charter och sånt, då kostar det ju lite, lite mer än bara en flygbiljett. (Tp4)</p> <p>Hon tolkar det alltså som att frågan är tänkt att mäta familjens ekonomi. När det gäller språkresan väljer hon i slutänden att räkna med den. Tp3 räknar också en sorts språkresa, nämligen de två tillfällena han rest till Irak för att studera sitt hemspråk under ett års tid. Om även språkresan ska ingå behöver ni förtydliga detta i instruktioner eller liknande.</p>
14-20	<p>Tp1 har svarat nej på alla frågor i avsnittet och kan inte uttala sig, men övriga testpersoner ser följdfrågorna och verkar förstå frågestrukturen i avsnittet.</p> <p>Begreppet ”annan värdefull sak” i fråga 14d kan inkludera väldigt olika saker, en testperson tänker på två ringar medan en annan tänker mer i termer av känslomässigt värde:</p> <p>Jag tänker sådana saker som kanske inte är värdefulla för andra, men som fortfarande är värdefullt för mig. Jag vet ju att jag blev av med en Zippo-tändare, som kom från min mormor, som det var någon som tog. (Tp5)</p> <p>Om ni vill avgränsa frågan mer behöver det förtydligas.</p>
19-20	<p>Vi tror inte det är något problem för analysen av frågorna, men vill ändå lyfta fram att det finns en risk att svaren i fråga 19 respektive 20 gäller samma händelse – att först bli tafsad på/ rörd vid på ett sexuellt sätt <i>och sedan</i> bli tvingad till något de upplevde som sexuellt. Det kan eventuellt vara fallet för</p>

	en av testpersonerna, men det framgår inte av intervjun.
19	<p>Tp4 är till en början osäker på hur hon ska svara eftersom det har hänt flera gånger och på olika ställen. Hon uppfattar först inte att hon endast ska svara för den senaste gången:</p> <p>På den här frågan, får man kryssa i flera alternativ eller bara ett?</p> <p><i>Fråga 19, var hände det senaste gången liksom, om man kan kryssa i flera?</i></p> <p>Ja, den senaste (När tp hör frågan uppläst förstår hon att det per automatik innebär att hon ska markera ett svarsalternativ, eftersom det bara gäller den senaste gången.) (Tp4)</p> <p>Det är möjligt att det är mer naturligt att vilja svara på det sättet eftersom varje tillfälle troligtvis känns viktigt att räkna med. Troligen fungerar det dock inte för er analys att låta respondenten få välja flera svar.</p>
21	En testperson missar nästan frågan pga. att svaren var så små i storlek. Ändra layouten så att frågan och svar har samma storlek som övriga frågor.
22	<p>Alla testpersoner förstår vad av könsidentitet och sexuell läggning betyder. Tp4 tycker att det saknas en fråga ”om man blir utsatt för brott eller nånting på grund av att man kanske är tjej eller kille”. Det framgår inte riktigt om hon syftar på könsdiskriminering eller sexuella trakasserier. Tp5 tycker att det är bra att förklaringen om könsidentitet är mer utförlig här än i fråga 2 och menar att det behövs för att kunna svara på just den här frågan (i fråga 2 tycker hon dock att informationen är tillräcklig).</p> <p>Det är bara två testpersoner som svarar ja på delfrågan om religion och av dem är det bara tp3 som berättar hur han tänker kring sitt svar. Han berättar att det handlar om ett tillfälle när en sunnimuslimsk man hotade tp3 på bussen för att han är shiamuslim. För tp3 var det alltså tydligt att brottet hade enknnytning till hans religion (inte hans utländska bakgrund).</p> <p>Tp2 har inte varit utsatt för något brott pga. sin religion, men däremot berättar han om en situation som har varit obehaglig och där det har varit uttalat att det är hans muslimska bakgrund snarare än hans utländska bakgrund som är orsaken. Tp2 berättar också hur han och hans kompisar blir utsatta för ett diskriminerande bemötande pga. sin ålder:</p> <p>Det värsta som finns är om jag och mina kompisar går in i en affär, då kollar dom som jobbar i affären på en som att man ska ta nånting. Man känner sig annorlunda för dom tror att man alltid ska göra något fel. Bara för man är ungdom. (Tp2)</p> <p>Fundera på om den här typen av upplevelser kan vara intressanta att fånga upp i enkäten genom någon form av uppsamlingsfråga som inte gäller just hatbrottspunkterna i fråga 22.</p> <p>Tp3 är lite osäker på begreppet ”utsatt för brott” och undrar om det är samma sak som att ”någon har gjort brottet mot mig”. Tp3 tycks ändå förstå vad uttrycket betyder och vi har inget förslag på hur uttrycket kan förenklas.</p>
23-54	Tp4 tycker att svarsintervallet är för brett i svarsalternativet ”11-50 ggr”. Hon skulle vilja dela upp det på två alternativ i stil med ”11-20 ggr/ 21-50 ggr”. Det

	<p>finns risk att hon skulle välja 6-10 ggr om det i själva verket rörde sig om 20 gånger eftersom hon tycker att det låter så stort annars. Här finns det alltså risk för att testpersonen underrapporterar.</p> <p>Tp5 tycker det är bra att det finns så många olika svarsalternativ och uppskattar att det finns svar som sträcker sig upp till mer än 50 ggr:</p> <p style="padding-left: 40px;">Förut, när jag skolkade jättemycket i sjuan – hade det varit stopp, med bara 25, då hade det känts som ”jamen vi som inte kan gå till skolan, vi som inte klarar det” – då hade det känts som att det inte var menat till oss. (Tp5)</p> <p>När intervjuaren frågar om tp5 tror att folk svarar ärligt på frågorna framkommer det dock att även hon lockas av att välja ett svarsalternativ med något färre gånger än det faktiska (dvs. underrapportera):</p> <p style="padding-left: 40px;">Eller att man kanske tar 6-10 gånger, fast det egentligen är 11-50 gånger, men man tar 6-10. Det är ju på ett ungefär. Det är oftast så jag brukar tänka – att på ett ungefär. Vad som är mest likt mig. (Tp5)</p> <p>Som svaren från tp4 och tp5 visar är både nuvarande indelning och den indelning tp4 föreslår är förknippade med olika problem för olika grupper av respondenter. Det finns ingen självklar lösning på hur svarsintervallen bör fördelas. Troligen är det en mindre andel respondenter som väljer mer extrema svarsalternativ och hur stor hänsyn ni bör ta till dem beror på vad ni vill mäta och hur ni tänker analysera svaren.</p>
29	Under besvarandet frågar tp2 om han bara ska svara för de senaste 12 månaderna på fråga 29. Det verkar dock inte vara något problem med de andra frågorna som gäller samma referensperiod. Möjligen kan det vara förknippat med ett den händelse han berättar om senare i intervjun, då han stal en choklad när han var yngre, dvs. betydligt längre tid tillbaka än 12 månader.
31	Tp1 ändrar sitt svar från ”1-2 ggr” till ”Ingen gång” när han besvarar enkäten.
32	Det är troligen inget större problem, men intervjuerna visar att testpersonerna har en mycket subjektiv tolkning av vad de inkluderar i sina svar (även i fråga 33 m.fl.) och att de tänker på olika exempel. Tp1 och tp4 tänker på mer värdefulla saker som ”datorer och sånt”. Tp4 skulle inte räkna med en penna eller liknande. Tp5 tänker på mindre värdefulla saker och inkluderar pennvässare, whiteboardpennor och böcker i sitt svar. Även tp2 tänker på mindre allvarliga saker som pennor och suddgummin. Tp3 tänker på mackor och Festis från skolcafétet, men också papper och betyg från lärarrummet.
33	Testpersonerna ger olika exempel på vad de tänker på i fråga om ”annat”. Tp2 tänker bara på exemplen som finns med i frågan, alltså alkohol och cigaretter. Tp1, tp4 och tp5 tänker på pengar medan tp3 tänker på smycken. Tp3 förklarar att han tolkade det som att fråga 33 skulle inkludera mer värdefulla saker än fråga 42. Tp3 svarar därför ”Ingen gång” på den här frågan och ”Mer än 50 ggr” i fråga 42 där han tänker på de gånger han tagit godis från mamma.
42	Tp5 tänker på ”mindre saker som inte stod med”, t.ex. att sno cigaretter. Som vi nämnt ovan tänker tp3 tvärtom och räknar i fråga 42 med när han stulit godis från sin mamma. Eftersom han gör det ofta tycker han inte det blir

	<p>rimligt att utgå från de senaste 12 månaderna. Här har han utgått från en kortare tidsperiod:</p> <p>Jag trodde att det var senaste veckan eller någonting. Mycket mer. Mer än 50 gånger måste det vara. [...] Det var bara den jag tvivlade lite på – ”menar de verkligen 12 månader, för jag gör det definitivt mer än 50 gånger”. (Tp3)</p> <p>Det är inte helt klart om han svarar 3-5 gånger utifrån att tycker att 50 ggr eller mer blir för lite under de senaste 12 månaderna eller om det beror på att han tycker det är känsligt att svara på hur många gånger det gäller. Eftersom vi antar att ni är medvetna om att det här problemet finns för flertalet av frågorna, och analyserar svaren med hänsyn till detta, tror vi inte att det här är något större problem. Om inte annat är det ett intressant exempel på hur en testperson kan resonera. Och när han får en följdfråga om hur han skulle svara på den typen av frågor som förekommer i fråga 23-54 säger han:</p> <p>Hela har jag svarat ärligt. Våldigt ärligt faktiskt. (Tp3)</p>
49-51	<p>Tp4 och tp2 utgår från att frågan gäller mer allvarliga händelser och skulle inte räkna med syskonbråk eller bråk med kompisar. Tp5 har erfarenhet av just en sådan situation. Hon har en gång i tiden slagit ut en tand på sin syster och skulle ha räknat med det i fråga 50 om det hade inträffat de senaste 12 månaderna.</p> <p>Tp1 har ändrat sitt svar på frågan flera gånger, vilket är ett tecken på att han har problem med frågan. Han har fyllt i både ”1-2 ggr”, ”3-5 ggr” och slutligen ”Ingen gång”. Det framkommer inte vad problemet beror på.</p>
53	<p>Tp2 är lite osäker på skillnaden mellan att ladda ner och att streama:</p> <p>Men illegal filmdelning, det är väl t.ex. såna här hemsidor där man kan kolla filmer va? (Tp2)</p> <p>Han berättar att han ofta kollar på film på Swefilm och liknande hemsidor, men trots det har han svarat ”Ingen gång”:</p> <p>För det känns inte så allvarligt. För det är ingen ny film, dom lägger inte ut det en dag efter, dom lägger ut det typ två veckor efter, tre veckor t.o.m. Lång tid, så jag tror inte... Det är ju olagligt om man sitter och filmar i bion och sen lägger ut det. Ingen av deras videos är sådär så jag tror inte det. Det borde det inte vara. (Tp2)</p> <p>Tp2 svarar ”rätt” på så sätt att han inte verkar ladda ner filer illegalt men han gör samtidigt en egen tolkning av vad som är olagligt och att det bara är sådant som är olagligt som ska ingå (egna normer). Den typen av streaming av filmer som tp2 pratar om är så vitt vi vet något som ligger i gråzonen mellan lagligt och olagligt. Eftersom streaming troligen är vanligt hos målgruppen bör ni fundera på om det ska läggas till i frågan, alternativt att ni lägger till en förklaring om att det inte ska ingå.</p>
55-62	<p>Tp5 tycker att det saknas en fråga om (receptbelagda) tabletter och nämner ADHD-mediciner som exempel. Hon säger återigen att det är bra att svarsalternativen sträcker sig upp till ”Mer än 50 ggr”.</p>

	<p>Tp3 och tp2 har svarat ”Ingen gång” på frågorna. Ingen av dem tror att man svara ärligt på de här frågorna:</p> <p>För kom igen – en tjuv skulle inte säga att han är en tjuv. Då skulle han bli busted av polisen. (Tp3)</p> <p>Det är viktiga frågor. Men jag tror inte, även om man är anonym, tror jag inte man svarar på det. För det är ingenting man vill erkänna. (Tp2)</p>
55	<p>Uttrycket ”flera gånger i veckan” är något abstrakt och kan vara svårt att tolka för såväl ungdomar som vuxna. För tp4 betyder flera gånger i veckan ”nästan varje dag”.</p> <p>För tp5 är det varje dag eftersom hon ”tycker att om man röker, då röker man varje dag”.</p> <p>Tp4 tycker att frågan ska ändras så att de som bara röker ibland, t.ex. feströker etc. kan svara att de röker. Vi antar att ni inte är intresserade av att särskilja svaren från denna grupp, annars är det relativt enkelt att göra om frågan.</p>
56	<p>Liksom vi kommenterat under fråga 23-54 tycker tp4 att svarsintervallet 11-50 ggr är för brett:</p> <p>Det var också det här med, jag kryssade i 11-50, men jag har kanske gjort det bara 11-15 gånger nåt sånt där och sen är det ju ett jättehopp till 50. Till exempel här 6-10, det var fyra hopp, alltså det känns så himla mycket nu när jag tittar igen. Men ja, jag tycker man borde ha nånting här mittemellan ungefär. (Tp4)</p>
64	<p>Tp2 ändrar sitt svar på frågan om att slå ner någon från nej till ja under intervjun som följer efter att han besvarat enkäten.</p> <p>Det här att ha slagit ner någon, man vill inte alltid erkänna det heller. Slagit ner någon, det känns som att man berättar... det känns som att man tjallar om man säger så. Men ändå är man ju anonym, man skriver inga namn, så man borde kunnat skriva det. Men det beror på hur man tänker. (Tp2)</p> <p>Trots att tp2 litat på att han är anonym väljer han alltså ett mer socialt önskvärt svar än det sanna.</p>
65	<p>Tp4 räknar inte enbart med situationer där det är just polisen som man åker fast för:</p> <p>Det kan vara om man t.ex. snattar nåt och butiksbiträdet tar en. Eller vakter. Eller att nån annan liksom ser en. När man gör brottet. Så det räknar jag som att åka fast. [...] För att polisen blir ju involverad sen. Och att åka fast det är liksom om dom tar en på bar gärning eller nåt sånt. (Tp4)</p> <p>Om inte den här typen av exempel ska inkluderas i svaren behöver frågan förtydligas.</p> <p>Tp5 tycker att brottet/ förseelsen ska dokumenteras på något sätt för att det ska räknas som att ”åka fast”. För tp1 räcker det om han ”blir tagen” på bar gärning. Han tycker inte att det behöver inkludera att åka med till stationen eller liknande.</p>
65a	<p>Tp5 minns inte exakt hur gammal hon var när hon åkte fast första gången och</p>

	<p>har skrivit ”ca 12”. Även tp1 har svårt att minnas sin ålder vid tillfället och ändrar från 14 år till 15 år när han besvarar enkäten. Om inte den exakta åldern är viktig för analysen är detta inget större problem.</p>
66-73	<p>Tp5 tycker det är bra att alternativet ”Träffar sällan/ aldrig...” finns. Däremot tog det ett tag innan hon upptäckte alternativet. Fundera på om alternativet kan placeras lodrätt med de andra alternativen, dock med avstånd till övriga svarsalternativ. Detta gäller även fråga 71-72, ”Går aldrig...”. Eftersom tp5 träffar sin pappa mycket sällan har hon svårt att svara:</p> <p>För jag menar, går jag ut på kvällarna, så vet alltid mamma var jag är. Men det är inte säkert att pappa alltid vet var jag är. Så det var lite svårt...</p> <p><i>För du bor ju i stort sett bara hos din mamma?</i></p> <p>Ja. (Tp5)</p> <p>Tp5 har enbart utgått för hur det är hos mamma när hon har svarat på frågorna.</p> <p>Som nämnts tidigare tycker tp3 tycker att det här avsnittet borde ha några frågor om när föräldrar behandlar sina barn illa eller orättvist.</p>
70	<p>Tp4 har en tydlig bild av vad hon tänker på (och inte):</p> <p>Jag tänkte mera att typ åka ut och shoppa med mamma, åka ut med båten med pappa. Åka iväg någonstans och göra nånting. Inte t.ex. myskväll, att man liksom sitter i soffan och tittar på tv. (Tp4)</p> <p>Det är olika vad testpersonerna räknar med i sina svar. Tp2 skulle t.ex. inkludera myskväll framför tv:n medan tp4 inte räknar med det. Tp1 skulle också räkna med myskväll framför tv:n och tycker inte att det behöver vara något speciellt. Om denna blandning är ett problem behöver frågan förtydligas.</p>
74	<p>Tp4 saknar ett mittalternativ och tycker att det nuvarande är konstigt:</p> <p>För antingen trivs man ju, eller man behöver kanske inte trivas jättebra och då finns det ju ganska ofta, men det känns inte som att det finns nånting mittemellan där. (Tp4)</p> <p>I expertgranskningen tog vi upp problemet med att det här svarsalternativet inte blir riktigt bra svenska. Fundera på om ni kan använda ett annat alternativ, t.ex. det som används i Barn-ULF (se förslag i expertgranskningen, fråga 72).</p>
76	<p>Tp3 har inte sett att frågan enbart gäller ”i skolan” utan har tolkat den rent allmänt. Han inser det när intervjuaren ställer följdfrågor och ändrar då sitt svar från ”Ganska ofta” till ”Ganska sällan”. Tp3 säger att han tror att felet beror på att han inte läste frågan ordentligt när han svarade.</p>
77	<p>Till skillnad från mittenalternativen i fråga 74, 78 och 84 tycker tp4 att det här exemplet fungerar eftersom det är fullt möjligt att ha lika många bra som dåliga lärare.</p>
78	<p>Testpersonerna har olika uppfattning om vad de räknar som ”bra betyg”. För</p>

	<p>tp4 är bra betyg att få A. För tp5 är bra betyg att få godkänt (E). Tp4 saknar återigen ett vettigt mittalternativ och tycker att det nuvarande är konstigt:</p> <p>För att antingen så bryr man ju sig jättemycket om sina betyg, eller kanske inte jättemycket och då finns det ju ganska viktigt. Och sen för dom som inte alls bryr sig. (Tp4)</p> <p>Vi rekommenderar att ni ändrar svarsalternativet.</p>
79	<p>Tp1 och tp3 kommer inte ihåg sina betyg. Tp5 säger att det är många ämnen hon inte brukar minnas vad hon har för betyg i men att hon i det här fallet just har tittat igenom betygen och därför minns.</p>
80	<p>Trots att ett par gånger i månaden kan tyckas vara tydligare avgränsat än ”minst ett par gånger i veckan” (fråga 55), har tp4 problem att tolka det:</p> <p>Det beror på. Det är väl typ en-till... kanske åtta-sju gånger i månaden. Ungefär.</p> <p><i>Ja. Men även en gång skulle du räkna?</i></p> <p>Ja. (Tp4)</p> <p>Även tp3 tycker att uttrycket är diffust:</p> <p>Jag brydde mig inte om ”ett par gånger i månaden”. För de har inte gett en exakt summa. (Tp3)</p> <p>Tp3 tror att ”jättesällan”, som för honom betyder ”Typ en gång, tre gånger typ.”, också skulle kunna räknas med. Tp4 och tp3 har trots allt tolkat frågan rätt när det enbart räknar med sådant de besöker betydligt oftare än ett par gånger i månaden. Det är svårt att uttala sig om risken att testpersonerna även räknar med sådan som de bara besöker en gång i månaden. Möjligen kan tp2 ha inkluderat ett sådant exempel:</p> <p>Och biograf går jag ofta på. Inte så ofta, men jag går ju nån gång i månaden. (Tp2)</p> <p>Hur många gånger tp2 tycker att ”nån gång i månaden” är utreds dock inte. Tp3 undrar om svarsalternativet kyrka/ församlingslokal även inkluderar moské. Han förklarar att han som shiamuslim inte går i kyrka, utan till en s.k. Husseinia som skiljer sig från både kyrka och moské. Han tycker dock att Husseinia passar in på församlingslokal:</p> <p>Ja, för det är en samlingslokal för muslimer. (Tp3)</p> <p>Vi tror inte att något av ovanstående är något större problem för den här typen av frågor.</p>
83	<p>Tp4 menar att det inte alltid är så att hon känner till åldern på sina kompisar:</p> <p>Om jag har en kompis som har kompisar och så blir man lite kompis med dom och sen kanske man inte har så bra koll på hur gamla dom är och vilka skolor dom går i. (Tp4)</p>

	Vi rekommenderar att ni inför svarsalternativet ”Vet inte”.
84	Liksom i fråga 74 och 78 tycker tp4 att mittalternativet är ologiskt eftersom det är en antingen eller situation (ställer upp eller inte ställer upp).
87-88	<p>Tp2 tycker att fråga 87 och 88 är lite samma fråga och lämnar identiska svar på de två frågorna. Det tycks vara hans metod för att hantera det faktum att han inte vet svaret:</p> <p>Man är inte hundra procent på det där. Men om man tänker hur man skulle tänka själv, då får man ju skriva det här och då är det nästan likadant. Man tänker ju att ens kompisar tänker nästan likadant. (Tp2)</p> <p>Tp3 berättar att han inte svarat ärligt på delfrågorna i fråga 87 och ändrar sina svar från ”Inte okej” till ”Helt okej” respektive ”Ganska okej” på alla frågor utom den som gäller att dricka sig full. Den frågan (87a) har han svårt att svara på eftersom han pga. religiösa skäl inte dricker alkohol. Eftersom det inte finns något svarsalternativ som passar honom markerar han ”Inte okej”. Tp4 har problem med samma fråga, men av andra skäl. Hon tycker delfrågan är otydlig:</p> <p>Betyder det då på en fest <i>med</i> dom, eller om man är ensam? Om man är på en fest <i>med</i> dom så kanske man gör det tillsammans. Och då tycker dom väl att det är lite mer okej än om man kanske är hemma och gör det helt själv. Då tycker dom nog inte att det lika okej. Så den var lite så här svår. (Tp4)</p> <p>Tp4 tycker också det är svårt att välja svar när hon är osäker på vad kompisarna skulle tycka om hon slog ner någon. Intervjuaren frågar hur hon valde sitt svar:</p> <p>Oj, ingen aning. Det får man väl ta nånting. Eftersom alla kanske inte tycker att det (pratar lite otydligt) så får man ju ta kanske ett snäpp närmare okej.</p> <p><i>Ja. Du väger ihop det lite?</i></p> <p>Ja. (Tp4)</p> <p>Tp5 beskriver hur olika kompisar har olika inställning till situationerna som delfrågorna gäller:</p> <p>För jag har ju kompisar som inte tycker att det är okej om man snattar. Men om jag gjorde det skulle de fortfarande vara mina vänner. Men sen finns det de, som om jag gjorde det, så skulle de aldrig mer prata med mig. (Tp5)</p> <p>Tp5 väger samman kompisarnas vitt skilda attityder och svarar ”Ganska okej”. Det är troligt att många respondenter kommer få göra en sammanvägning av kompisarnas olika inställning och att en del kommer tycka att det är svårt att välja ett svar som gäller för flera olika kompisar.</p> <p>Tp1 tycker fråga 87 går bra att svara på men har svårare att bestämma sig för ett svar i fråga 88 där han ändrar från ”Knappast okej” till ”Tveksam” på två av delfrågorna. Tp1 tar inte själv upp detta som ett problem.</p> <p>Eftersom några testpersoner har svårt att svara på de här frågorna rekommenderar vi att ni inför Inte aktuellt/ Vet inte. Även om det skulle</p>

	<p>innebära att fler respondenter väljer dessa svar, minskar risken för falska/ felaktiga svar.</p>
89-94	<p>När tp2 besvarar enkäten och kommer till de här frågorna bläddrar han framåt i enkäten och suckar lite. Under den efterföljande intervjun frågar intervjuaren honom om det:</p> <p><i>Sen var det frågor om hur mår och du är som person. Där kändes det som att du började tycka att enkäten var lite lång.</i></p> <p>Ja. För lång faktiskt. Men ändå, man borde ta tiden för att vara seriös. (Tp2)</p> <p>På det här problemet finns det naturligtvis ingen enkel lösning. Snarare handlar det om att göra en samlad bedömning för att avgöra om det finns frågor som kan strykas eller göras enklare.</p>
89	<p>Tp4 hade velat ha möjlighet att svara på någon följdfråga om orsakerna till stress, oro, sömnsvårigheter etc. Hon hade velat svara att hon var stressad pga. mycket skolarbete.</p>
91	<p>Tp5 tolkar ”svår uppgift” som ”att vara bland många människor och sitta still” eftersom det är något hon tycker är svårt. Tp3 inkluderar ganska många olika typer av prestationer som ”svår uppgift”:</p> <p>T.ex. att man fuskar i spel. Det är en svår uppgift. Man måste komma in och man måste hacka. Det är en svår uppgift också. Och t.ex. att råna, det är en svår uppgift. Nej, jag brukar aldrig ge mig på sådana saker. Fuska i ett prov, det är också sådana saker. En svår uppgift är det. (Tp3)</p> <p>Det tp3 och tp5 säger visar att delfrågan är något problematisk. Till viss del kan exempel hjälpa urvalspersonerna att förstå vad frågan är tänkt att mäta, men det gör samtidigt frågan längre och den kommer fortfarande vara öppen för mycket olika tolkningar.</p>
93	<p>För tp4 är det inte självklart att en plånbok alltid innehåller id-handlingar av något slag. Hon skulle hantera situationen olika beroende på om det fanns id-handling i plånboken eller inte. Finns det id-handling tycker hon att det är självklart att man måste lämna in den. Men om plånboken bara innehåller pengar beror det på om någon annan ser henne eller inte. Hon minns ett sådant tillfälle:</p> <p>Då var det liksom, det var inte ens en plånbok, det var nån liten typ påse och så fanns det pengar i. Och så fanns det inga omkring så jag bara, jag kan ta den här. Men jag har hittat plånböcker och sånt och då brukar jag lämna in den till polisen. (Tp4)</p> <p>Även tp3 verkar utgå från att det fanns id-handling i plånboken i exemplet och tycker därför det är knepigt att komma fram till ett passande svar:</p> <p>Ja, men vad ska den som tappat bort den göra med den? Om jag tar upp den och lämnar den till Polisen, hur ska han veta att jag gav den till Polisen? Lite svårt, 50/ 50 (tp ändrade från svarsalternativet ”stämmer ganska bra” till ”varken stämmer eller inte stämmer”). Men jag skulle gärna inte ta upp den och ta den (tp säger att om den t.ex. låg på golvet skulle han lägga upp den i fönstret). (Tp3)</p>

	<p>Troligen är det inte så vanligt att ungdomar i den här åldern bär med sig legitimation, kontokort eller annan id-handling i plånboken. Därför är det inte självklart för dem att utgå från att en plånbok innehåller id-handling. Därför behöver ni förtydliga om respondenten ska räkna med situationer där id-handling finns i plånboken eller om de ska tänka på situationer som handlar om 500 kr.</p> <p>I fråga 93 framkommer det att tp3 tycker det är svårt att se om han svarar på rätt rad:</p> <p style="padding-left: 40px;">Oh, shit. Jag kan inte titta bra, för de här är såhär streck och sånt och skit. ”Stämmer ganska dåligt faktiskt”... nej, jag skriver ”50/ 50” istället. (Tp3)</p> <p>Den här typen av tablåfrågor, som används i t.ex. fråga 92-94, är kognitivt krävande och det finns en ökad risk att respondenten kryssar fel eller missar delfrågorna. En metod för att göra det lättare för respondenten att se vilken rad de svarar på är att införa skuggning av varannan rad.</p>
94	<p>Tp4 tycker det är bra att svarsalternativen gör det möjligt att svara hur stor grad av fel hon tycker att de olika exemplen innebär.</p> <p>Tp1 ändrar sitt svar från ”Tveksam” till ”Fel” när han besvarar enkäten. Anledningen till det framkommer inte, och kan förstås ha många olika anledningar. En av dem kan vara att det är ett tecken på en styrning mot ett mer socialt önskvärt svar. En annan är att tp1 relaterar de olika delfrågorna mot varandra och graderar dem annorlunda efter att ha läst igenom dem alla.</p>
	<p>Sista sidan</p> <p>Tp3 har inga synpunkter på sista sidan och verkar inte ha läst informationen så noga. Han tar dock kort (med mobilen) på kontaktuppgifterna under rubriken ”Tack för din medverkan!”</p> <p>Tp2 fyller i frågan om hur det var att svara på enkäten och frågar sen om han måste skriva något på raderna för synpunkter och funderingar. När intervjuaren säger nej lägger han ner enkäten utan att läsa resten av informationen. I den efterföljande intervjun förklarar han att han inte läste den för att det ”blev för mycket”. Tp1 läser inte heller informationen på sista sidan:</p> <p style="padding-left: 40px;">Det var ju ingen fråga så jag tänkte inte, eller jag läste inte det direkt. (Tp1)</p> <p>Tp4 och tp5 är därför ensamma om att läsa all informationstext på sista sidan. Tp4 tycker att texten om att lägga enkäten i kuvert och klistra igen det ska vara kortare och ska skrivas med större teckenstorlek. Hon tycker även informationen om var man kan vända sig med frågor etc. ska vara större så att man kan läsa den utan att andra klasskompisar kan se det.</p> <p>Tp5 följer instruktionen om att kontrollera sina svar innan hon säger till intervjuaren att hon är klar. Tp5 efterfrågar kontaktuppgifter till ungdomsmottagning, ungdomspsykiatri och BUP eller liknande:</p> <p style="padding-left: 40px;">För jag har väldigt svårt att ta kontakt, (alltså) jag med någon. Så jag skulle hellre om det fanns... Om det kanske stod hur mer hur man kunde ta kontakt med BUP eller något sånt där. (Tp5)</p> <p>Vi rekommenderar att informationen görs mer synlig. Tack för din medverkan</p>

<p>kan placeras längre ner på sidan och kontaktuppgifterna kan få större textstorlek. Detsamma gäller texten om att lägga enkäten i kuvert. Kanske kan texten kortas ner i stil med nedanstående förslag.</p> <p>När du är klar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kontrollera att du inte har missat någon fråga. • Lägg enkäten i svarskuvertet och klistra igen det.

7. Instruktioner till lärare

I expertgranskningen ingick inte granskning av de instruktioner som lärarna får om undersökningen. Där står t.ex. praktisk information om hur de ska agera när undersökningen genomförs. För att få mer kunskap om hur det går till i klassrummet bad vi att få ta del av denna inför testet. Vi har några synpunkter på texten:

- I inledning används ”frågeformulär” och ”formulär”. Använd hellre ”enkät” så att samma begrepp används genomgående i både enkät, missiv och instruktioner.
- I andra stycket i inledningen är det bra om ni lyfter fram den viktiga och motiveranden informationen ”Detta är landets enda risktäckande och regelbundet återkommande undersökning om...” genom att börja på ny rad.
- I den femte punkten får lärarna instruktioner om att ha ett eget enkätexemplar för att kunna svara på frågor. Det är bra om läraren får något mer utförliga instruktioner om vad läraren ska hjälpa till med för frågor och hur.
- I den sista punkten finns ett ”önskvärt” som kan ersättas med det mer vardagliga ”se gärna till”. I samma punkt kan ordet ”senare” strykas eftersom det är underförstått.
- Det finns också några mindre korrekturfel som ni säkert har tänkt rätta till i slutversionen. T.ex. saknas det en punkt framför det andra stycket i punktlistan.

8. Sammanfattning

Som vi nämnt ovan är den population som undersökningen riktar sig till känslig för gruppsyck och kontext. Det innebär att det finns en ökad risk för socialt önskvärda svar och såväl under- som överrapportering, även om det i testet enbart framkom exempel på underrapportering. Testet visar också att olika situationer och exempel tolkas subjektivt utifrån urvalspersonens föreställning om vilka normer som gäller.

Enkäten är relativt lång. Även om det i testet bara är tp2 som uttryckligen nämner det, så kan sanningshalten i svaren minska omedvetet på de sista sidorna. Det beror på att koncentrationen minskar med tiden och i relation till svårighetsgraden på det som efterfrågas. Var medvetna om det vid eventuella jämförelser mellan olika frågor.

Tänk på att det alltid ska finnas ett giltigt svarsalternativ, även om det bara är ett fåtal av urvalspersonerna som kommer att markera det. En fråga vars svar inte har någon naturlig plats medför att förtroendet för, och lusten att fortsätta fylla i

enkäten, kan minska. Risken för att sätta felaktiga svar ökar däremot. Se därför över frågorna och lägg vid behov till svarsalternativ som t.ex. ”vet inte”, ”minns inte” och ”annat”.

Några av testpersonerna nämner att de saknar några frågor – i det här fallet om gruppsytryck och hur föräldrar behandlar sina barn när de gjort något olämpligt. Vi tycker inte att enkäten bör bli längre, men om ni i framtiden funderar på byta ut några frågor, så är det några förslag på ämnen.

I testet har det framkommit mycket intressanta saker och en del förbättringar kan göras i enkäten. Men eftersom det är så pass många frågor i enkäten har det inte varit möjligt att testa alla frågor i detalj. Var därför uppmärksamma på att det kan finnas problem med tolkningar av frågor och svar som inte framkommit i detta test. Särskilt som populationen, trots att deras kognitiva förmåga är relativt väl utvecklad, fortfarande har tydliga svårigheter när det gäller t.ex. ords betydelse eller att tolka saker bokstavligt.

Om ni väljer att göra om vissa frågor i enkäten, men inte vill bekosta ett nytt test, så finns det ganska enkla sett att ändå få en indikation på om de fungerar. Säkert har någon kollega eller bekant någon son eller dotter som går i nian och har möjlighet att läsa igenom enkäten och ge sina spontana synpunkter.

Vårt samlade intryck av testintervjuerna är att undersökningen fungerar bra på det stora hela. Däremot bör ni i analysen ta hänsyn till de problem som nämnts och som inte kan åtgärdas av olika anledningar.

Referenser

Borgers, N., Leeuw, E. D. & Hox, J. J., (2000). Children as respondents in survey research: Cognitive development and response quality. *Bulletin de méthodologie sociologique (BMS)* 66: 60–75. Finns på adressen: joophox.net/publist/bms66.pdf

Bilaga 6: Variabellista

I tabellen nedan redogörs för de frågor som ingår i årets undersökning. De frågor som är markerade med en stjärna (*) har förändrats sedan 2011 års undersökning. Det kan handla om en språklig förändring av själva frågan eller att exempel har lagts till i frågan, men det kan också handla om att svarsalternativ lagts till eller tagits bort. Frågor markerade med två stjärnor (**) är helt nya frågor som inte ställts tidigare. För en jämförelse mellan undersökningarna under perioden 1995–2011 hänvisas till respektive undersöknings tekniska rapport.²¹

Vissa frågor i enkäten ligger i så kallade frågebatterier, och är då ofta formulerade som påståenden som eleven ska ta ställning till. I dessa fall anges påståendena i nedanstående redovisning. Till många av frågorna eller frågebatterierna i enkäten ges en kort introduktion, som inte återges här. För överskådlighetens skull anges ibland vad frågorna avser i stället för en ordagrann återgivning av frågan. Svarsalternativen redovisas inte. Det kompletta frågeformuläret återfinns i bilaga 3.

Tabell 1. Variabellista för Skolundersökningen om brott 2015.

Del A. Frågor om dig och din familj
Hur gammal är du?
Kön*
Födelseland (du själv)
Födelseland (mamma)
Födelseland (pappa)
Vilken typ av bostad bor du i?*
Är dina föräldrar skilda/separerade?
Vilka personer bor du med?*
Har din mamma universitets-/högskoleutbildning?
Har din pappa universitets-/högskoleutbildning?
Har din mamma något arbete?*
Om nej, vad gör din mamma?
Har din pappa något arbete?*
Om nej, vad gör din pappa?
Hur mycket pengar har du ungefär till fritid och nöjen varje månad?*
Har du, på grund av din familjs ekonomi, inte kunnat göra eller köpa något som många andra i din ålder kan under de senaste 12 månaderna?*
Hur känner du dig när du tänker på din familjs ekonomi?*
Hur många gånger har du varit utomlands på semester under de senaste tre åren?*
Del B. Frågor om utsatthet för brott under de senaste 12 månaderna
Har du under de senaste 12 månaderna råkat ut för att ...
... någon stulit din cykel?
Gjordes polisanmälan den senaste gången det hände?

²¹ Se Brå 2008, Brå 2010 samt Brå 2013b.

... någon stulit din plånbok?

Gjordes polisanmälan den senaste gången det hände?

... någon stulit din mobiltelefon?*

Gjordes polisanmälan den senaste gången det hände?*

... någon stulit annan värdefull sak från dig?

Gjordes polisanmälan den senaste gången det hände?

Under de senaste 12 månaderna, har någon med avsikt slagit dig, sparkat dig eller utsatt dig för annat våld så att du skadades så mycket att du blev tvungen att besöka sjuksköterska, sjuksyster, läkare eller tandläkare?*

Var hände det den senaste gången?

Blev händelsen polisanmäld?

Under de senaste 12 månaderna, har någon med avsikt slagit dig, sparkat dig eller utsatt dig för annat våld så att du fick ont, men inte behövde söka sjukvård?*

Var hände det den senaste gången?

Blev händelsen polisanmäld?

Har du under de senaste 12 månaderna blivit hotad så att du känt dig allvarligt rädd?

Var hände det den senaste gången?*

Blev händelsen polisanmäld?

Har någon under de senaste 12 månaderna hotat dig med våld eller vapen, eller använt våld eller vapen mot dig, för att få pengar eller andra värdesaker (t.ex. din mobiltelefon)?*

Var hände det den senaste gången?*

Blev händelsen polisanmäld?

Har någon tafsat eller tagit på dig på ett sexuellt sätt fast du inte ville det under de senaste 12 månaderna?*

Var hände det den senaste gången?*

Blev händelsen polisanmäld?

Har du blivit tvingad till att göra något som du upplevde som sexuellt under de senaste 12 månaderna?*

Var hände det den senaste gången?*

Blev händelsen polisanmäld?

Har du under de senaste 12 månaderna råkat ut för att ...

... någon skrivit kränkande saker om dig på internet (t.ex. på Facebook, Instagram, en blogg eller liknande)?*

... någon lagt upp bilder eller filmklipp på dig på internet som du inte ville ska spridas (t.ex. på Facebook, Instagram, en blogg eller liknande)?*

Har någon enligt din uppfattning utsatt dig för brott någon gång under de senaste 12 månaderna på grund av ...

... din svenska eller utländska bakgrund?

... din religion?

... din sexuella läggning?*

... din könsidentitet?*

Del C. Frågor om delaktighet i brott och andra problembeteenden

Hur många gånger har du gjort följande saker under de senaste 12 månaderna?*

Skolkat från skolan en hel dag

Åkt buss, spårvagn, tunnelbana, pendeltåg eller tåg utan att betala ("plankat")*

Kört bil eller mc utan körkort eller körkortstillstånd

Med flit förstört något som inte var ditt (t.ex. busskur, gatlykta, fönster, någons cykel eller liknande)*

Klottrat så kallade "tags" eller liknande med tusch eller sprayfärg*

Utan tillstånd gjort en större graffitimålning*

Stulit eller snattat något i en affär*

Använt någon annans eller ett förfalskat ID-kort*

Skaffat dig pengar genom att lura någon*

Stulit något från skolan

Stulit något från ditt hem (t.ex. alkohol, cigaretter eller annat)*

Stulit någons mobiltelefon**

Stulit en cykel

Stulit en moped eller motorcykel

Stulit en bil

Stulit något ur en bil

Stulit något ur en ficka, väska, ryggsäck eller liknande*

Ryckt en väska eller liknande från någon du inte känner

Stulit något ur en källare, vindsförråd eller liknande**
Stulit något annat som vi inte frågat om
Köpt något som du visste var stulet*
Sålt något som du visste var stulet*
Brutit dig in i en bostad eller annan byggnad
Haft med en kniv som vapen när du gått ut*
Hotat någon med våld eller vapen för att få pengar eller andra värdesaker (t.ex. en mobiltelefon)*
Utan tillåtelse tänt eld på något värdefullt (t.ex. en bil, byggnad eller skog)*
Med avsikt slagit någon som inte tillhör din familj så att du tror eller vet att han/hon behövde sjukvård*
Med avsikt slagit någon som tillhör din familj så att du tror eller vet att han/hon behövde sjukvård*
Slagit någon så att han/hon fick ont, men inte så att det behövdes sjukvård
Med avsikt skadat någon med ett vapen (t.ex. en kniv)*
Laddat ned musik, filmer, spel eller annan programvara genom illegal fildelning**
Skrivit något eller lagt ut bilder/film på internet för att kränka någon**
Har du någonsin åkt fast för polisen för något brott du begått?*Hur gammal var du första gången du åkte fast?
Fick du delta i samtal eller något program inom socialtjänsten?*

Del D. Frågor om tobak, alkohol och droger

Röker eller snusar du minst flera gånger i veckan?*Hur många gånger har du gjort följande saker under de senaste 12 månaderna?*Druckit öl, vin, sprit eller annan alkohol så du känt dig berusad
Rökt hasch eller marijuana
Rökt spice eller andra rökmixar**
Provat annan narkotika (t.ex. amfetamin, heroin, ecstasy eller liknande)
Använt receptbelagda läkemedel utan läkarordination**
Sniffat/boffat (t.ex. lim, thinner, tändargas)*
Sålt hasch eller marijuana
Sålt annan narkotika

Del E. Frågor om dina kompisars brottslighet

Hur många av dina kompisar har begått något brott, som du vet om?*Har någon av dina kompisar gjort något av följande, som du vet om?*... Snattat något i en affär*
... Förstört någonting med flit*
... Brutit sig in någonstans
... Slagit ner någon
... Åkt fast för polisen

Del F. Frågor om din relation med dina föräldrar

Hur ofta kommer du och din mamma bra överens?*Hur ofta kan du prata om problem eller andra känsliga saker med din mamma?**
Hur ofta kommer du och din pappa bra överens?*Hur ofta kan du prata om problem eller andra känsliga saker med din pappa?**
Hur ofta gör du något trevligt tillsammans med en eller båda dina föräldrar (till exempel gå på bio, spela sällskapsspel, idrotta, ha en mysig filmkväll eller liknande)?*
Hur ofta vet någon av dina föräldrar var du är om du går ut på kvällen?**
Hur ofta vet någon av dina föräldrar vilka du träffar om du går ut på kvällen?**
Hur tror du din förälder/dina föräldrar skulle reagera om du skolkade från skolan ett par dagar?*

Del G. Frågor om skolan

Hur trivs du i din skola?*Har du sett mobbning på din skola?
Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna oroat dig för att utsättas för brott i skolan?*Tycker du att dina lärare är bra?*Hur viktigt tycker du det är att få bra betyg?*Vad hade du för betyg i följande ämnen vårterminen 2015?*... Svenska
... Engelska
... Matematik

Del H. Frågor om fritid och kompisar

Brukar du besöka eller delta i något av följande minst ett par gånger i månaden på din fritid?

- Fritidsgård/ungdomsgård*
- Biograf
- Cafeteria/fik
- Bibliotek
- Teatergrupp
- Dansträning
- Gym*
- Sporthall/idrottshall
- Idrottsplats
- Kyrka/församlingslokal
- Ridhus/stall
- Diskotek
- Fest
- Korvkiosk/pizzeria eller liknande*
- Musikundervisning/kör
- Replokal
- Rock-/popkonsert
- Föreningslokal
- Scoutträff/friluftsförbundet
- Museum/konstutställning
- Skateboardpark/-ramp*
- LAN-ställe**
- Flipper-/biljard-/spelhall
- Köpcentrum/affärer*
- Nej, inget av detta

Har du något extrajobb?*

Hur många kvällar i veckan brukar du träffa kompisar t.ex. på ungdomsgården, ute eller hemma hos någon?*

Brukar du oftast träffa en kompis eller flera kompisar tillsammans?*

Hur ofta brukar du umgås med kompisar som är minst två år äldre än du?*

Hur väl stämmer följande påståenden överens med hur det är för dig?

- Jag litar på att mina kompisar ställer upp för mig om jag behöver hjälp med något*
- Mina kompisar betyder mycket för mig*
- Jag respekterar mina kompisars åsikter*

Har du blivit mobbad?*

Har du mobbat andra?

Tror du att dina kompisar skulle tycka att det var okej om du ...*

- ... drack dig full?
- ... skolkade ett par dagar?
- ... stal något i en affär?*
- ... provade hasch?
- ... stal en bil?*
- ... slog ner en person som sa något förolämpande?
- ... gjorde en större graffiti målning utan tillstånd?*
- Skulle du tycka det var okej om dina kompisar ...*
- ... drack sig fulla?
- ... skolkade ett par dagar?
- ... stal något i en affär?*
- ... provade hasch?
- ... stal en bil?*
- ... slog ner en person som sa något förolämpande?
- ... gjorde en större graffiti målning utan tillstånd?*

Del I. Frågor om hur du mår och hur du är som person

Hur väl stämmer följande påståenden in på dig?*

- Jag har känt mig orolig och nervös senaste tiden
- Trots att jag är mitt bland människor får jag ibland en känsla av ensamhet
- Ibland har jag svårt att sova*

Jag känner mig ofta orättvist behandlad
Jag känner mig ofta arg*
Har du under de senaste 12 månaderna gjort något av följande för att du var rädd eller orolig för att bli hotad, trakasserad, utsatt för våld eller något annat brott?*

Hållit dig borta från skolan en hel dag?
Stannat hemma en kväll fast du egentligen velat gå ut?
Medvetet undvikit vissa personer?
Medvetet undvikit vissa platser?

Hur väl stämmer följande påståenden överens med hur du är som person?*

Jag gör ofta saker impulsivt utan att tänka efter i förväg
Jag gör det jag känner för, utan tanke på om det är bra eller dåligt på längre sikt
Ibland tar jag risker bara för att det är kul
Jag tar gärna risker även om det kan vara farligt
Jag har ganska lätt för att bli arg
När jag blir arg har jag svårt att låta bli att skrika, smälla igen dörrar och liknande
Jag tycker ofta att det är svårt att sitta still en längre stund, t.ex. på en lektion*
Jag försöker undvika svåra uppgifter
Jag blir ofta uttråkad när andra berättar om sina problem**

Del J. Frågor om hur du tycker/känner inför vissa saker

Hur väl stämmer följande påståenden överens med hur du tror att du skulle göra?*

Om jag hittar en plånbok med 500 kr i så kommer jag att stjäla pengarna*
Om någon har glömt att låsa en cykel jag vill ha så kommer jag att stjäla den*
Om jag hittade en mobiltelefon skulle jag kunna behålla den utan att få dåligt samvete**
Om det är en sak som jag absolut vill ha i en affär, så kommer jag att försöka stjäla den*
Om en två år yngre elev kallar mig för något dumt, så kommer jag att slå till den eleven

Hur väl stämmer följande påståenden enligt dig?*

Det är viktigt att tala om för polisen om någon vandaliserar skolan
På det hela taget gör polisen ett bra jobb*
Jag litar på att jag skulle få en rättvis behandling av polisen om jag blev misstänkt för ett brott som jag inte har begått*
Risken att åka fast om man snattar är ganska stor*
Risken att åka fast om man stjälar en cykel är ganska stor*

Hur fel tycker du det är för någon i din egen ålder att göra följande saker?*

Åka moped utan att använda hjälm*
Snatta ett paket tuggummi, en chokladkaka eller liknande i en affär*
Stjäla kläder i en affär*
Bryta sig in i en sommarstuga för att se om det finns något att stjäla*
Använda våld för att få respekt

Bilaga 7: Internt bortfall

Frågeundersökningar drabbas alltid av internt (eller partiellt) bortfall, vilket innebär att en person som medverkar i undersökningen inte besvarar alla frågor som ställs, eller besvarar frågor på ett felaktigt sätt. I enkätundersökningar karakteriseras det interna bortfallet främst av att vissa frågor saknar svar. Eftersom en del av frågorna i undersökningen kan uppfattas som känsliga – kanske särskilt för elever som utsatts för vissa brott – kan internt bortfall uppkomma med anledning av att eleverna inte *vill* besvara vissa frågor.

Samtliga frågor i enkäten har givna svarsalternativ med så kallade kryss-svar, så att elever med exempelvis skrivsvårigheter slipper uttrycka sig skriftligt. De öppna frågorna har tagits bort för att hålla det interna bortfallet på en låg nivå och stärka elevernas anonymitet.

De frågor som rör egen delaktighet i brott och utsatthet för brott har ett förhållandevis lågt internt bortfall,²² men det finns däremot ett visst internt bortfall på följdfrågorna till utsatthet för brott (dessa frågor rör var brottet skedde samt om det polisanmälades). Det interna bortfallet i enkäten översteg 5 procent på 15 av de 173 frågorna när data levererades från SCB. Samtliga dessa frågor är uppföljningsfrågor.

Tabell 1. Internt bortfall för frågorna i frågeformuläret. Andelar i procent.

Fråga	Procent	Fråga	Procent	Fråga	Procent	Fråga	Procent	Fråga	Procent
A1	0,6	B14a1	2,1	B19	0,6	C23h	0,6	C23å	0,7
A2	0,6	B14b	0,8	B19a	9,4	C23i	0,6	C23ä	0,8
A3a	0,5	B14b1	0,7	B19b	14,8	C23j	0,8	C23ö	0,8
A3b	0,7	B14c	0,6	B20	0,5	C23k	0,7	C23aa	0,9
A3c	1,1	B14c1	4,2	B20a	8,0	C23l	0,9	C23ab	1,3
A4	0,5	B14d	0,9	B20b	19,4	C23m	0,7	C23ac	1,3
A5	0,9	B14d1	7,8	B21a	1,1	C23n	0,6	C24	1,9
A6	2,1	B15	0,6	B21b	2,5	C23o	0,7	C24a	2,2
A7a	1,0	B15a	6,7	B22a	1,1	C23p	0,9	C24b	4,1
A7b	1,7	B15b	8,9	B22b	2,2	C23q	0,6	D25	1,7
A8	4,2	B16	0,8	B22c	2,4	C23r	0,6	D26a	0,6
A8a	8,7	B16a	8,9	B22d	2,5	C23s	1,1	D26b	0,7
A9	3,1	B16b	22,6	C23a	0,5	C23t	1,0	D26c	1,0
A9a	11,5	B17	0,6	C23b	0,7	C23u	0,8	D26d	0,5
A10	3,0	B17a	7,5	C23c	1,2	C23v	0,9	D26e	0,6
A11	0,8	B17b	10,4	C23d	0,7	C23w	0,7	D26f	0,8
A12	0,7	B18	0,5	C23e	0,7	C23x	0,7	D26g	0,8
A13	0,6	B18a	12,0	C23f	0,9	C23y	0,8	D26h	0,8
B14a	0,5	B18b	18,5	C23g	0,8	C23z	0,7	E27	1,2

²² Forskning har visat att ett visst internt bortfall inte tenderar att ha någon nämnvärd effekt på resultaten (Pauwels och Svensson 2008).

Fråga	Procent	Fråga	Procent	Fråga	Procent	Fråga	Procent	Fråga	Procent
E28a	1,4	G40	0,8	H51b	1,7	I53d	2,1	J56b	2,1
E28b	2,2	G41	0,9	H51c	1,5	I53e	1,9	J56c	2,3
E28c	3,0	G42a	1,1	H51d	1,4	I54a	1,8	J56d	2,1
E28d	2,7	G42b	1,1	H51e	1,7	I54b	2,0	J56e	2,1
E28e	2,3	G42c	1,3	H51f	1,7	I54c	2,1	J57a	2,3
F29	0,6	H43	1,6	H51g	1,7	I54d	2,2	J57b	2,4
F30	0,9	H44	1,7	H52a	1,6	I55a	2,3	J57c	2,6
F31	1,4	H45	1,4	H52b	1,7	I55b	2,4	J57d	2,6
F32	1,6	H46	1,2	H52c	1,8	I55c	2,6	J57e	2,7
F33	1,0	H47	1,1	H52d	1,8	I55d	2,2	J58a	2,0
F34	0,9	H48a	1,3	H52e	2,0	I55e	2,4	J58b	2,0
F35	0,9	H48b	1,6	H52f	1,8	I55f	2,1	J58c	2,3
F36	1,2	H48c	1,8	H52g	2,0	I55g	2,2	J58d	2,1
G37	0,8	H49	1,4	I53a	1,6	I55h	2,5	J58e	2,2
G38	0,9	H50	1,3	I53b	2,0	I55i	2,2		
G39	1,0	H51a	1,4	I53c	2,2	I56a	2,1		

Brottsförebyggande rådet

BOX 1386 / TEGNÉRGATAN 23, SE-111 93 STOCKHOLM

TELEFON +46 (0)8 527 58 400 • FAX +46 (0)8 411 90 75 • E-POST INFO@BRA.SE • WWW.BRA.SE